

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**VIENA VECĀKA ATSEVIŠĶAS AIZGĀDĪBAS
NODIBINĀŠANA, PROBLĒMAS UN TIESU PRAKSE**

MAĢISTRA DARBS

Darba autors: Anitra Vanaga

Studenta apliecības Nr.: av13062

Darba vadītājs katedrā: Inese Lībiņa-Egner, *Dr. iur.*

Rīga 2016

ANOTĀCIJA

Tiesu praksē, izšķirot strīdus par viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu, līdz šim pastāvēja uzskats, ka strīds par atsevišķas aizgādības noteikšanu jārisina civiltiesiskā kārtībā un minētais jautājums nav skatāms administratīvā procesa kārtībā. Tomēr atsevišķos gadījumos strīda pareizā un taisnīgā izšķiršanā ir iespējama tiesvedība civilprocesa ietvaros, administratīvā procesa ietvaros un administratīvā pārkāpumā lietā.

Maģistra darba tēmas aktualitāte izriet no grozījumiem Civilprocesa likumā, kas stājās spēkā 2014. gada 31. martā, iekļaujot likumā 30.⁵ nodaļu par “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību”.

Autore darbā izvirzīja hipotēzi, ka pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošana pret vardarbību civilprocesa ietvaros, ir priekšnosacījums atsevišķas aizgādības noteikšanai.

Lai sasniegtu šo mērķi autore darbā ir pētījusi vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanas priekšnocījumus, bāriņtiesas lomu tiesas procesā un bērna viedokļa noskaidrošanu strīdos par atsevišķas aizgādības noteikšanu, tiesu praksi un vecāku aizgādības tiesisko regulējumu Eiropas Savienības valstīs.

Administratīvās tiesvedības procesa gaitā autores maģistra darbā izvirzītā hipotēze daļēji ir apstiprinājusies, ko apstiprina administratīvās tiesvedības process, pārsūdzot bāriņtiesas lēmumu par atteikumu pārtraukt vardarbīgajam vecākam aizgādības tiesības.

Vispārējās jurisdikcijas tiesa civilprocesa ietvaros ir piemērojusi šai personai pagaidu aizsardzību pret vardarbību, cita starpā nosakot aizliegumu jebkurā veidā sazināties ar bērniem. Lai gan šāda pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošana var nodrošināt bērna aizsardzību pret vardarbību, tā pati par sevi nav pamats bāriņtiesas atteikumam pārtraukt vecākam aizgādības tiesības. Bāriņtiesai ir pienākums atbilstoši Civilprocesa likuma 203. pantam patstāvīgi lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu, ka atzīstams, ka cita starpā konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu.¹

Pagaidu aizsardzības līdzeklim, kas ir piemērots civilprocesa ietvaros, ir cits mērķis un tas nekādā gadījumā neierobežo bāriņtiesu lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu *de jure*, ja ar tiesas lēmumu vecākam jau ir pārtrauktas aizgādības tiesības *de facto*.

Administratīvās tiesas spriedumā konstatētais fakts, ka vecāks ir bijis vardarbīgs pret bērnu, ir apstākļi, kas tiesai ir jāņem vērā, lemjot lietu pēc būtības par viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu civilprocesa ietvaros.

Atslēgas vārdi: atsevišķa aizgādība, pagaidu aizsardzības līdzekļi pret vardarbību, bērna viedoklis

---

¹ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnešu kolēģijas 2014. gada 14. aprīļa Rīcības sēdes lēmuma Lietā Nr.A420139515 punkts Nr. 7

ANNOTATION

Judicial practice, resolving a dispute regarding the determination of separate custody of one parent, until now it was thought that for the determination of separate custody dispute must be resolved in accordance with civil legal procedures and that the issue is not viewed as an administrative process. However, in certain cases, correct and fair dispute settlement is possible within the civil proceedings, administrative proceedings and administrative violation case.

Master's thesis - Separate custody establishment of one parent, problems and jurisprudence – topicality arising from amendments to the Civil Procedure Law, which entered into force on 31 March 2014, including the section 30.5 on “The temporary protection against violence”.

The author's hypothesis - the application of the temporary protection against violence under civil procedure is a prerequisite for the determination of separate custody.

In order to achieve this objective, the author have studied determination of separate custody of one parent prerequisites, the role of the Orphan's court in proceedings of determination of the separate custody and the child's perspective on the determination of separate custody disputes, the practice of the courts and parental custody legal framework in other European Union countries.

In the administrative proceedings the author's hypothesis is partly confirmed, conformed by the the administrative process, an appeal to a decision of the Orphan's Court regarding the refusal to stop forcivle parent custody rights.

The court of general jurisdiction of civil procedure have applied within this case the temporary protection against violence, including, inter alia, a ban on any contact with the children. Although such provisional safeguard measure can ensure child protection against violence, this in itself is not grounds for refusal of an Orphan's court to stop the older custody rights. The Orphan's court has a duty in accordance with Article 203 of the Civil Procedure Law independently decide regarding the termination of the custody rights, that is, inter alia, that violence against children of the parent has been detected or there are justified suspicions regarding violence against the child.

Temporary protection instrument, that is applied within the framework of civil procedure, has a different aim and that, in any case, the Orphan's Court shall decide on custody rights of de jure, if the parent is already suspended by the decision of the general jurisdiction court de facto custody rights.

Administrative court finding that the parent children has been violent towards the child, is the fact that the court should be taken into consideration when deciding on the merits of the determination of separate custody of one parent scope in civil proceedings.

Keywords: separate custody, temporary safeguards against abuse, the child's point of view

SATURS

Anotācija.....	2
Anotation.....	3
IEVADS.....	5
1. ĢIMENES TIESĪBU ATTĪSTĪBA LATVIJĀ.....	8
1.1. Civillikuma pieņemšana un atjaunošana.....	8
1.2. Starptautisko tiesību ietekme Ģimenes tiesību institūta attīstībā	11
2. AIZGĀDĪBAS TIESĪBAS LATVIJĀ.....	15
2.1. Kopīgā vecāku aizgādība.....	15
2.2. Atsevišķa vecāku aizgādība.....	20
3. ATSEVIŠĶAS AIZGĀDĪBAS NODIBINĀŠANA UN BĒRNA NODOŠANA VECĀKA ATSEVIŠĶĀ AIZGĀDĪBĀ.....	23
3.1. Atsevišķas aizgādības nodibināšana ar vecāku vienošanos.....	23
3.2. Atsevišķas aizgādības nodibināšana ar tiesas spriedumu.....	27
3.2.1. Bāriņtiesas piedalīšanās lietas izskatīšanā.....	28
3.2.2. Bērna viedokļa noskaidrošana.....	36
3.2.3. Tiesu prakse atsevišķas aizgādības noteikšanā.....	43
3.3. Aizgādības tiesību pārtraukšana vai atņemšana.....	52
3.4. Tiesas lēmumu un spriedumu piespiedu izpilde.....	59
4. AKTUĀLĀS PROBLĒMAS ATSEVIŠĶĀS AIZGĀDĪBAS NODIBINĀŠANĀ.....	66
4.1. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību.....	66
4.2. Strīdu izskatīšana administratīvajā tiesā un vispārējās jurisdikcijas tiesā.....	68
4.3. Mediācijas procesa īpatnības strīdos, kas izriet no aizgādības tiesībām.....	73
5. VECĀKU ATBILDĪBAS TIESISKAIS REGULĒJUMS DAŽĀDĀS EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTĪS.....	77
5.1. Vācija.....	77
5.2. Igaunija.....	78
5.3. Beļģija.....	79
5.4. Itālija.....	82
5.5. Apvienotā Karaliste.....	82
6. KOPSAVILKUMS.....	85
7. IZMANTOTĀ LITERATŪRA.....	88

IEVADS

Autore maģistra darba tēmu ir izvēlējusies, lai pētītu atsevišķas aizgādības nodibināšanas priekšnoteikumus, analizētu tiesu un bāriņtiesu praksi, izšķirot strīdus starp vecākiem par viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanu, kā arī īpašos gadījumos, lemjot par aizgādības tiesību pārtraukšanu vienam no vecākiem.

Šīs tēmas aktualitāti veicināja 2014. gada 28. martā Latvijas Republikas Saeimā pieņemtais likums “Grozījumi Latvijas Republikas Civilprocesa likumā”, kas Latvijas Republikas Saeimā tika pieņemti 2014. gada 13. februārī un stājās spēkā 2014. gada 31. martā. Ar šiem grozījumiem *Civilprocesa likumā* (turpmāk – CPL) tika iekļauta 30.⁵ nodaļa “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību”, kas autores ieskatā var ietekmēt strīdu izšķiršanu tiesā par viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanu.

Svarīgi grozījumi tiesību normās, kas regulē vecāku aizgādības tiesības, tika pieņemti 2015. gada 3. decembrī – *Civillikumā* (turpmāk – CL), *Civilprocesa likumā* (turpmāk – CPL), *Bāriņtiesu likumā* un *Krimināllikumā* (turpmāk – KL).

Cilvēka pamattiesības uz ģimeni ir nostiprinātas Latvijas Republikas Satversmē kopš 1998. gada, kad Latvijas Republikas Satversme tika papildināta ar 8. nodaļu “Cilvēka pamattiesības”. Ar grozījumiem Latvijas Republikas Satversmē, kas Latvijas Republikas Saeimā tika pieņemti 1998. gada 15. oktobrī, pamatlikuma 110. pantā tika noteikts, ka Latvijas valsts aizsargā un atbalsta laulību — savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts ir uzņēmusies pienākumu īpaši palīdzēt bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.

Autore ir izvīrējusi hipotēzi, ka ar tiesas lēmumu piemērotie pagaidu aizsardzības līdzekļi pret vardarbību ir priekšnosacījums viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanai. Atbilstoši CPL 250.⁴³ pantam pagaidu aizsardzība pret vardarbību pieļaujama prasībās par laulības neesamību vai šķiršanu, prasījumos personisku aizskārumu dēļ, prasībās par uzturēšanas līdzekļu piedziņu, prasībās par pušu kopīgā mājokļa dalīšanu, kurā tās dzīvo vienā mājāsaimniecībā, vai tā mājokļa lietošanas kārtības noteikšanu, kurā puses dzīvo vienā mājāsaimniecībā, un lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām.²

---

² Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. 30.⁵ nodaļa “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību”. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/256584-grozijumi-civilprocesa-likuma> [aplūkots 2016. gada 3. martā]

Viens no darba mērķiem ir analizēt CPL iekļautās 30.⁵ nodaļas “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību” ietekmi uz strīdu par vecāku atsevišķas aizgādības noteikšanu un apzināt iespējamās problēmas tiesību normu pareizā piemērošanā un interpretācijā.

Otrs darba mērķis ir pētīt bērna viedokļa noskaidrošanas metodes strīdos starp vecākiem par atsevišķas aizgādības nodibināšanu un bērna viedokļa ietekmi strīdu taisnīgā izšķiršanā.

Trešais darba mērķis ir analizēt precedentus, kad vispārējās jurisdikcijas tiesā ir ierosināta tiesvedība par atsevišķas aizgādības noteikšanu, bet administratīvās tiesvedības ietvaros tiek pārsūdzēts bāriņtiesas lēmums, ar kuru atteikts pārtraukt vienam no vecākiem aizgādības tiesības.

Iepriekš noteiktos mērķus ir nepieciešams sasniegt lai strīdos starp vecākiem par atsevišķas aizgādības noteikšanu, prioritāri tiktu ievērotas un aizsargātas bērna intereses.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus autore ir izvirzījusi sekojošus uzdevumus:

1. Iepazīties ar ģimenes tiesību institūta vēsturisko attīstību;
2. Noskaidrot vecāku kopīgās aizgādības tiesības un pienākumus;
3. Noskaidrot viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanas priekšnosacījumus;
4. Iepazīties ar vispārējās jurisdikcijas tiesu praksi, iepazīties ar bāriņtiesu darbībām atzinumu sagatavošanā tiesvedībās par atsevišķas aizgādības noteikšanu;
5. Izpētīt kā tiek noskaidrots bērna viedoklis strīdos, kas izriet no aizgādības tiesībām un bērna paustā viedokļa ietekme tiesas sprieduma motivācijā;
6. Analizēt problēmas tiesību normu piemērošanā, izšķirot strīdus par atsevišķas aizgādības nodibināšanu;
7. Analizēt precedentus, kad vispārējās jurisdikcijas tiesā ir ierosināta tiesvedība par atsevišķas aizgādības noteikšanu, bet administratīvās tiesvedības ietvaros tiek pārsūdzēts bāriņtiesas lēmums, ar kuru atteikts pārtraukt vienam no vecākiem aizgādības tiesības, un izdarīt secinājumus.
8. Iepazīties ar aizgādības tiesībām Eiropas Savienības valstu privātajās tiesībās;
9. Iepazīties ar aktuālajiem likumu grozījumiem Ģimenes tiesību jomā, kas ir attiecināmi uz pētījuma objektu;
10. Piedāvāt iespējamus risinājumus kopīgās aizgādības izbeigšanā un viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanā.

Darbā izmantotas sekojošas pētnieciskās metodes – vēsturiskā, salīdzinošā, analītiskā, aprakstošā un sintēze.

Darbā ir izmantoti starptautiskie normatīvie akti: ANO Konvencija par bērnu tiesībām, ANO Ģenerālās asamblejas Bērnu tiesību deklarācija, Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, kā arī Latvijas Republikas Satversme, Bērnu tiesību un aizsardzības

likums, Bāriņtiesas likums, Civillikums, Civilprocesa likums, Administratīvā procesa likums u.c. normatīvie akti, zinātniskie pētījumi, publikācijas, literatūra, interneta resursi un citi avoti.

1. ĢIMENES TIESĪBU ATTĪSTĪBA LATVIJĀ

1.1. Civillikuma (turpmāk – CL) pieņemšana un atjaunošana

Latvijas tiesību sistēmā privāto tiesību jomā līdz pat 1937.gada 28.janvārim nebija izstrādāts vienots likums. 19.gadsimta sākumā Latvijā tika piemērots 1817.gada Kurzemes zemnieku un 1819.gada Vidzemes zemnieku likums, kas visai skopi regulēja vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumus. 19.gadsimta otrajā pusē Latgalē spēkā bija cariskajā Krievijā 1832.gadā kodificētās civiltiesības, bet pārējā Latvijas teritorijā tika pielāgota 1864.gada Bunges Baltijas Vietējo civillikumu kopojuma III daļa.³

Vietējo civillikumu kopojumā vecākiem – tēvam un mātei – tika noteikta kopīga vecāku varas tiesība par saviem laulības bērniem (197.pants). Bērni tika dalīti laulības un ārļaulības bērnos. Un vecāku pienākums saskaņā ar Vietējo civillikumu kopojuma 199.pantu bija rūpēties samērā ar viņu mantas un sabiedrisko stāvokli par viņu varā esošu bērnu dzīvību un labklājību, sagādāt tiem uzturu, apģērbu, kopšanu, audzināšanu un skološanu.⁴

Pienākums rūpēties un gādāt par saviem bērniem, dodot tiem uzturu, apģērbu, audzināšanu, tika atspoguļota jau Vietējo civillikumu kodifikācijā un vēlāk, izstrādājot 1937.gada CL, likumdevējs pārņēma daudzus kodifikācija noteiktos pamatprincipus vecāku tiesību un pienākumu noteikšanā.⁵

Pašreizējā Latvijas ģimenes tiesību institūta pamatā ir CL, kas tika pieņemts 20 gadus pēc Latvijas Republikas proklamēšanas. Ministru kabinets jauno CL pieņēma 1937.gada 28.janvārī, bet tas stājās spēkā 1938.gada 1.janvārī.

Jaunajā CL ģimenes tiesības līdz zināmai pakāpei ir nodibinātas uz jauna sociālā principa. Ģimene, kaut vai tikai divu personu – vīra un sievas apmērā, ir maza sabiedrība, kur divi pilntiesīgi locekļi lemj savus jautājumus. Šī konstrukcija visumā skaidri izteic, ka civiltiesības, to starpā ģimenes tiesības, ir normatīva civiltiesiska sabiedrība. Izejot no ģimenes idejas, kā no mazas sabiedrības, CL viegli saprast, ka civiltiesiskā sabiedrība sastāv ne vairs no diviem, bet no daudziem sabiedrības locekļiem – tiesību subjektiem.⁶

1937.gada CL ģimenes tiesību daļa paredzēja, ka vecāku un bērnu attiecības šķirojamas personiskajās un mantiskajās attiecībās un ka šajās attiecībās galvenā loma ir varai, kas ir vecākiem pār bērniem un ko sauc par vecāku varu. Tā dod vecākiem tiesības pār saviem bērniem un uzliek arī pienākumus.⁷

³ Pētījums ģimenes tiesībās Civillikuma ģimenes tiesību daļas modernizācijai (2008.) Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 2015. gada 1. janvārī], 2-3.lpp

⁴ Turpat,

⁵ Turpat,

⁶ Turpat,

⁷ Turpat,

Jēdziens “atsevišķa aizgādība” CL, kas tika pieņemts 1937. gadā netika lietots, taču, ja vecāki nelietīgi izlietoja savu varu un sevišķi slikti izturējās pret bērniem, bāriņtiesa varēja vainīgajam vecākam atņemt vecāka varu, atstājot bērnus otra vecāka varā, kā arī, ja otra vecāka vara nepietiekami aizsargāja bērnus no vainīgā vecāka kaitīgās ietekmes, vai ja vainīgi abi vecāki, iecēla bērniem aizbildni. Bāriņtiesas lēmumi par vecāku varas atņemšanu bija iesniedzami apbalatiesai apstiprināšanai.⁸

Pēc Latvijas valsts okupācijas 1940. gadā CL tika atzīts par spēkā neesošu un ar PSRS Augstākās padomes Prezidija 1940. gada 26. novembra dekrētu Latvijas teritorijā turpmāk tika piemēroti Krievijas federācijas civilie noramatīvie akti. Līdz ar to Latvijā bija spēkā Krievijas PFSR 1926. gada 19. novembrī pieņemtais laulības, ģimenes un aizbildnības kodekss. Periodā no 1969. gada 1. oktobrim līdz 1993. gada 1. septembrim ģimenes tiesību jomā tika piemērots Latvijas PSRS Laulības un ģimenes kodekss, kas zaudēja spēku tikai ar CL ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanos.⁹

Pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas CL tika pieņemts Augstākajā Padomē ar 14.01.1992. likumu “Par Latvijas Republikas 1937. gada Civillikumu”, bet CL ģimenes tiesību daļa CL tika iekļauta ar 25.05.1993. likumu “Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” un spēkā tas stājās 1993. gada 01. septembrī.¹⁰

Tiesību normu kopumu, kas regulēja vecāku un bērnu tiesības un pienākumus, dēvēja par “vecāku varas institūtu”. Atjaunotā CL 177. pants noteica, ka līdz pilngadības (219. p.) sasniegšanai bērni atrodas vecāku varā. Laulības laikā abi vecāki izlieto šo varu kopīgi. Ja starp laulātajiem izceļas domstarpības, tās izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi.

Vecāku vara izpaudās kā vecāku pienākums samērā ar viņu mantas un sabiedrisko stāvokli rūpēties par viņu varā esošu bērnu dzīvību un labklājību, sagādāt viņiem uzturu, t. i., dot ēdienu, mitekli, apģērbu, viņus kopt, audzināt un skolot (179.p.), rūpēties par nepilngadīgu bērnu sagatavošanu derīgai darbībai, turklāt pēc iespējas jāievēro bērnu individualitāte, spējas un tieksmes (184.p.), vecāki pārstāvēja savus bērnus viņu personiskajās un mantiskajās attiecībās; ja viens no vecākiem mirst vai citu iemeslu dēļ nevar pārstāvēt bērnus, viņus pārstāv otrs no vecākiem viens pats (186.p.), vecāki varēja noteikt saviem nepilngadīgajiem bērniem dzīvesvietu un atprasīt bērnus no katra, kas viņus pretlikumīgi

⁸ Vītiņš V. Vispārējais tiesību pārskats. Otrais izdevums. Rīga: SIA “Verdikts”, 1993, 92.lpp.

⁹ Valters p., Valsts un tiesību vēsture: jēdzienos un terminos. 2. papildinātais izdevums. Rīga: SIA Divergens, 2001, 213.lpp.

¹⁰ Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību: LR likums.

Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57034> [aplūkots 2016. gada 3. janvārī]

aiztur, izņemot gadījumus, kad tas ir pretēji bērnu interesēm (187.p.), ja bērni neklausa vai nepakļaujas vecāku audzināšanai, vecāki var griezties pēc palīdzības bāriņtiesā (185.).

Vecāku vara varēja izbeigties: 1) ar vecāku vai bērna nāvi; 2) kad pazudušais no vecākiem atzīts par mirušu; 3) kad ar vecāku piekrišanu bērnu adoptējusi trešā persona; 4) kad bērns sasniedzis pilngadību; 5) kad tā atņemta ar tiesas spriedumu (198. p.).

Ja vecāki nelietīgi izlietoja vecāku varu un ar bērniem apgājās sevišķi slikti, tiesa varēja vainīgajam no vecākiem atņemt vecāku varu, atstājot bērnus otra varā, ka arī iecelt bērniem aizbildni, ja vara, ko izlieto otrs no vecākiem, nepietiekami aizsargā bērnus no vainīgā kaitīgā iespaida vai ja vainīgi abi vecāki (200.p.).

Vecāku varu varēja pārtraukt: 1) ja pār vienu no viņiem nodibināta 360. vai 365. pantā norādītā aizgādība; 2) ja bāriņtiesa atzīst, ka ir faktiski šķēršļi, kas vienam no vecākiem atņem iespēju izlietot vecāku varu. Šajos gadījumos vecāku vara līdz tam laikam, kamēr pārtraukums izbeidzas, piederēja otram no vecākiem, bet, ja arī tam bija šķēršļi, — bāriņtiesai bija jāieceļ aizbildnis. Pārtraukto vecāku varu varēja atjaunot, ja bāriņtiesa bija atzinusi, ka tās pārtraukšanas iemesli atkrituši (203.p.)

Jāatzīmē, ka periodā no 07.12.1995. līdz 01.01.2007. bāriņtiesu (pagasttiesu) uzdevumus, kompetenci un pilnvaras noteica likums “Par bāriņtiesām un pagasttiesām”. Atbilstoši likuma noteikumiem bāriņtiesas (pagasttiesas) izšķīra vecāku domstarpības bērnu un vecāku personiskajās attiecībās un aizstāvēja bērna personiskās un mantiskās intereses attiecībās ar vecākiem un citām personām.¹¹ Piemēram vispārzināms termins “nelabvēlīgas ģimenes” ir radies šajā periodā, kad atbilstoši likuma uzdevumam un mērķim Bāriņtiesu (pagasttiesa) pienākums bija noskaidrot ģimenes, kurās nepilngadīgs bērns netiek sagatavots derīgai darbībai, vecāki nelietīgi izmanto savu varu vai ir citi nelabvēlīgi apstākļi, un lemt: 1) par vecāku varas pārtraukšanu (Civillikuma 203.pants), bet, ja bērns atrodas viņa veselībai un dzīvībai bīstamos apstākļos, arī tad, ja ir pamatotas aizdomas, ka bērns cietis no vecāku vardarbības, — vecāku varu pārtrauc nekavējoties; 2) par vecāku varas izbeigšanas lietas ierosināšanu tiesā (Civillikuma 200. pants).¹²

Būtiskas izmaiņas CL Ģimenes tiesību daļā tika ieviestas ar CL grozījumiem, kas stājās spēkā 01.01.2003.¹³ Ar šiem grozījumiem tika veiktas strukturālas izmaiņas CL (CL Pirmās daļas “Ģimenes tiesības” otrās nodaļas “Vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumi” ceturtnā apakšnodaļa “Vecāku vara” turpmāk CL struktūrā tika iekļauta kā CL Pirmās daļas

¹¹ Par bāriņtiesām un pagasttiesām: LR likums, zaudējis spēku: 01.01.2007. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/38050-par-barintiesam-un-pagasttiesam> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī]

¹² Turpat,

¹³ Grozījumi Civillikumā: LR likums. Pieņemts: 12.12.2002., stājās spēkā: 01.01.2003. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/69563-grozijumi-civillikuma> [aplūkots 2016. gada 3. janvārī]

“Ģimenes tiesības” otrās nodaļas “Vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumi” trešā apakšnodaļā “Aizgādība”). Jāatzīmē, ka šīs strukturālās izmaiņas bija saistītas ar starptautisko tiesību aktu ietekmi Ģimenes un Bērnu tiesību jomā t.sk. ar noteiktajiem principiem, kas aizliedza bērnu izcelšanās noteikšanu dalīt atkarībā no to dzimšanas laulībā vai ārīlulībā.

Minētie Grozījumi CL turpmāk jēdzienu “vecāka vara” aizstāja ar jēdzienu “aizgādība” un ievērojami paplašināja normatīvo regulējumu vecāku un bērnu personiskajās attiecībās, CL tiesību normas pielāgojot starptautiskajām tiesību normām cilvēktiesību jautājumos.

Pieņemot grozījumus CL, Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijai tika piedāvāts izvērtēt terminus “vecāku vara”, “aizgādība”, “aizbildnība” un paust atzinumu par to, kurš no piedāvātajiem ir juridiski precīzāks, lai apzīmētu vecāku pienākumu rūpēties par saviem bērniem. Terminu “aizgādība”, kas šobrīd ir ieviests kā vecāku tiesību un pienākumu rūpēties par savu bērnu apzīmējums, terminoloģijas komisija skaidroja kā atvasinātu no vārda “gādība” (rūpes, rūpēšanās darīt tā, lai nodrošinātu ar visu nepieciešamo), kas ietver tikai nelielu daļu no tā jēdziena, ko tiesību teorijā apzīmē ar terminu “vecāku vara”. Turklāt, pēc komisijas domām, termins “aizgādība” formas ziņā ir tuvs terminam “aizgādība”, kas juridiski definēts cita jēdziena izteikšanai.¹⁴

Tomēr likumdevējs izvēlējās jēdzienu “vecāku vara” aizstāt ar terminu “aizgādība”, kas lai gan tiek lietots vairāk kā 13 gadus, sarunvalodā tiek jaukts ar tam tuvo terminu “aizgādība”.

Līdz ar to vecāku un bērnu tiesības un pienākumu saturs CL ir noteikts aizgādības institūtā (Civillikuma 177.-205. pants),

2008. gadā tika iesākta CL Ģimenes tiesību daļas modernizācija – rezultātā likumdevējs ir veicis izmaiņas CL, Bāriņtiesu likumā, CPL un pieņemti ar šiem grozījumiem saistīti citi normatīvie akti.

1.2. Starptautisko tiesību ietekme ģimenes tiesību institūta attīstībā

Aplūkojot Ģimenes tiesību institūta attīstību starptautiskā mērogā, jāsecina, ka būtisks pavērsiens šajā jomā sākās 20. gadsimtā sakarā ar cilvēktiesību institūta izveidošanos un attīstīšanos Eiropā.

Lai gan pirmie modernās starptautiskās cilvēktiesību sistēmas aizsākumi meklējami jau pēc Pirmā pasaules kara, kad starptautiskās sabiedrības uzmanības lokā nonāca mazākumgrupu tiesību, ārzemnieku tiesību jautājumi, verdzības atcelšanas problēma, kā arī

---

¹⁴ Pētījums ģimenes tiesībās Civillikuma ģimenes tiesību daļas modernizācijai (2008.) Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 2015. gada 1. janvārī], 171. lpp.

personu tiesību aizsardzība bruņotu konfliktu laikā, tomēr cilvēktiesības universāli tika akceptētas starptautiskajā līmenī tikai pēc Otrā pasaules kara.¹⁵

Pēc kara, 1945. gadā, tika izveidota Apvienoto Nāciju Organizācija (ANO), un jēdziens “cilvēktiesības”, gan nedodot konkrētu definīciju, pirmo reizi parādījās ANO statūtos. Detalizēts cilvēktiesību uzskaitījums parādās vēlāk, 1948. gada ANO *Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā*, kas pilsoniskās politiskās, ekonomiskās, sociālās un solidaritātes tiesības padarīja par universāliem standartiem visā pasaulē.¹⁶

ANO *Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas* 12. pantā bija noteikts, ka nedrīkst patvaļīgi iejaukties neviena privātajā un ģimenes dzīvē, patvaļīgi apdraudēt viņa dzīvokļa neaizskaramību vai viņa korespondences noslēpumu, vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu un reputāciju. Katram cilvēkam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādiem apdraudējumiem. Savukārt *Vispārējā cilvēktiesību deklarācijas* 16. pants garantēja vīriešiem un sievietēm, kas sasnieguši pilngadību, tiesības bez jebkādiem ar rasu, tautību vai reliģiju atšķirībām saistītiem ierobežojumiem stāties laulībā un nodibināt ģimeni. Atbilstoši *Vispārējai cilvēktiesību deklarācijai* vīriešiem un sievietēm ir vienlīdzīgas tiesības, stājoties laulībā, laulības laikā un šķirot laulību. Laulība var tikt slēgta tikai ar abu personu, kas stājas laulībā, brīvu un pilnīgu piekrišanu. Tika noteikts, ka ģimene ir dabiska sabiedrības pamatsūniņa, un tai ir tiesības uz sabiedrības un valsts aizsardzību. *Vispārējās cilvēktiesību deklarācijai* 25. pants noteica, ka katram cilvēkam ir tiesības uz tādu dzīves līmeni, ieskaitot uzturu, apģērbu, mājokli, medicīniskiem pakalpojumiem un vajadzīgo sociālo apkalpošanu, kas nepieciešams viņa un viņa ģimenes veselības uzturēšanai un labklājībai, un tiesības uz nodrošinājumu sakarā ar bezdarbu, slimību, invaliditāti, atraidību, vecuma iestāšanos vai citos eksistences līdzekļu zaudējumu gadījumos, kas radušies no viņa neatkarīgu apstākļu dēļ. Minētajā pantā tika noteikts, ka mātēm un bērniem ir tiesības uz īpašu aizsardzību un palīdzību. Visiem bērniem, laulībā un ārīnā laulībā dzimušajiem, ir jābauda vienāda sociālā aizsardzība.¹⁷

Līdz ar to, atzīstot bērnu vienlīdzīgās tiesības uz visām brīvībām, kas pasludinātas deklarācijā, starptautiskā kopiena atzina papildus palīdzības un atbalsta nepieciešamību bērniem.

Jāatzīmē, ka pirmais starptautiskais dokuments, kas skar bērnu tiesības tika pieņemts 20. gadsimta sākumā. Bērnu tiesības tobrīd tika skatītas kontekstā ar pastāvošajām

¹⁵ Garsvāne S., Kamenska A., Leimane I., Levits E., Mits M., Muižnieks N., Tāre I., Ziemele I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: Izdevniecība SIA “Izglītības soļi”, 2000, 12.-13. lpp.

¹⁶ Turpat, 14. lpp.

¹⁷ 1948. gada 10. decembra ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: Starptautiskais dokuments. Pieņemts: 25. pants. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> [Aplūkots 2016. gada 3. martā]

problēmām bērnu darbaspēka izmantošanā, bērnu tirdzniecībā un seksuālā ekspluatācijā. Nepieciešamība nodrošināt bērnu veselības aizsardzību un viņu tiesību aizsardzību likumdošanas līmenī mudināja Nāciju Līgu pieņemt 1924.gadā *Ženēvas Bērna tiesību deklarāciju*. Deklarācijā tika likts uzsvars uz bērnu sociālajām un ekonomiskajām tiesībām. Deklarācijā netika runāts par valstu pienākumu nodrošināt bērnu tiesības, visa atbildība tika uzlikta pieaugušajiem. Deklarācija lika pamatus starptautisko standartu izstrādei bērnu tiesību jomā.¹⁸

Nākamais starptautiskais dokuments ANO *Bērna tiesību deklarācija*¹⁹, kurā tika pasludināti sociālie un tiesiskie principi, kas skar bērnu aizsardzību un labklājību tika pieņemts 1959. gadā. Minētajā deklarācijā tika atzīmēts, ka “bērnam viņa fiziskā un garīgā brieduma trūkuma dēļ ir nepieciešama īpaša aizsardzība un gādība, ieskaitot arī pienācīgu tiesisko aizsardzību, kā pirms, tā arī pēc dzimšanas”. Šajā dokumentā ir noteikti 10 principi, kuru atzīšana un ievērošana var “nodrošināt bērniem laimīgu bērnību”. Lai gan šī deklarācija nav juridiski saistoša, fakts, ka tā tika pieņemta vienbalsīgi, tai piešķir lielāku nozīmi kā citām ANO rezolūcijām. 1970. gadu beigās sabiedrības attīstības līmenis, bērnu stāvoklis un jaunās problēmas parādīja, ka tikai deklaratīvie principi šajā jomā nav pietiekami. Bērnu tiesību efektīvākai aizsardzībai bija nepieciešams pieņemt dokumentus, kuros, pamatojoties uz juridiskajām normām, būtu uzskaitītas bērnu tiesības un noteikti bērnu tiesību aizsardzības mehānismi.²⁰

Vadoties no šī uzstādījuma, 1989. gada 20. novembrī ANO Ģenerālās asamblejas sesijā tika pieņemta *Bērnu tiesību konvencija* (citviet, *Konvencijai par bērna tiesībām*).

Bērnu tiesību izdalīšana atsevišķā grupā pamatota galvenokārt ar to, ka no vienas puses bērniem atbilstoši valstu tiesiskajam regulējumam nav visu tiesību, kas piemīt pilngadīgajiem, bet no otras puses, bērniem ir arī savas specifiskās tiesības, kas saistītas ar viņu vecumu, stāvokli ģimenē u.t.t.

Bērnu tiesības ir pamattiesību un pamatbrīvību kopums, kuram ir jābūt nodrošinātam katram bērnam (bērns ir persona, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu), bez jebkādiem izņēmumiem un neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem ar bērnu vai viņa ģimeni saistītiem apstākļiem.

---

¹⁸ Bērnu tiesības. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/cilvektiesibas/bernu-tiesibas/> [aplūkots 2015. gada 10. martā]

¹⁹ ANO Bērna tiesību deklarācija: Starptautiskais dokuments. 12. pants. Bērna viedoklis. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/berndekl.htm> [Aplūkots 2015. gada 6. martā]

²⁰ Bērnu tiesības. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/cilvektiesibas/bernu-tiesibas/> [aplūkots 2015. gada 10. martā]

Harmoniskai personības attīstībai nepieciešamas, lai bērns dzīvo un aug mīlestības, labuma un laimes atmosfērā, ģimenes vidē, tuvu un mīlošu cilvēku vidū. Pieaugušo uzdevums ir palīdzēt bērnam sagatavoties patstāvīgai dzīvei, kļūt par pilntiesīgu sabiedrības locekli, kā arī radīt bērna fiziskai un garīgai attīstībai piemērotus dzīves apstākļus.

Ievērojot ANO statūtos pasludināto pasaules tautu apņemšanos realizēt cilvēka pamattiesības, respektēt personības vērtību, lielo un mazo nāciju vienlīdzību un pašnoteikšanās tiesības, kā arī rūpējoties par Latvijas Republikas likumdošanas aktu atbilstību starptautisko tiesību normām cilvēktiesību jautājumos, tūlīt pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas 1990. gada 04. maijā Latvijas Republikas Augstākās Padome pieņēma deklarāciju *Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos*.²¹ Ar šo deklarāciju Latvijas valsts pievienojās 51 starptautisko tiesību aktam t.sk. 1959. gada 20. novembrī pieņemtajai *Bērnu tiesību deklarācijai*. Savukārt, 1991. gada 04. septembrī ar LR Augstākās Padomes lēmumu šis saraksts tika papildināts ar 52. starptautiskajam cilvēktiesību aktu – *Konvenciju par bērna tiesībām*, kas bija pieņemta 1989. gada 20. novembrī.²²

---

²¹ Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos: Augstākās Padomes deklarācija

Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/75668-latvijas-republikas-augstakas-padomes-deklaracija-par-latvijas-republikas-pievienosanos-starptautisko-tiesibu-dokumentiem-cilve...> [aplūkots 2015. gada 1. martā]

²² Turpat,

2. AIZGĀDĪBAS TIESĪBAS LATVIJĀ

2.1. Kopīga vecāku aizgādība

Bērnu tiesību un aizsardzības likums noteic, ka bērns ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu sasniegšanas.²³

Atbilstoši CL 223.pantam tēvs un māte uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna dabiskie aizbildņi CL177. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka līdz pilngadības sasniegšanai (219.p.) bērns ir vecāku aizgādībā.

Jēdziena “aizgādība” juridiskais skaidrojums ir sniegts CL 177. panta otrajā daļā, nosakot, ka aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

CL 177. pantā trešajā daļā ir norādīts, ka rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu.

CL 177. panta ceturtnā, piektā sestā un septītā daļa sniedz plašāku skaidrojumu CL 177. panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā izmantotajiem jēdzieniem. Proti, bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).

Bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.

Ar tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu saprotama dzīvesvietas ģeogrāfiskā izvēle un mājokļa izvēle.

Rūpes par bērna mantu nozīmē gādību par bērna mantas uzturēšanu un izmantošanu tās saglabāšanai un vairošanai.

Ko nozīmē pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās? Bērnu tiesības un garantijas ir noteiktas *Satversmē, Bērnu tiesību un aizsardzības likumā*, citos likumos un normatīvajos aktos, kā arī Latvijai saistošos starptautiskajos normatīvajos aktos. Bērna pamattiesības ir norādītas *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* II nodaļā: tiesības uz dzīvību un attīstību, uz individualitāti, privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību, tiesības uz

---

²³ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. 3. panta pirmā daļa

pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem, izglītību un jaunradi, bērnam ir sociālās tiesības (uz bezmaksas veselības aprūpi, profesijas apguvi u.c.), bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, tiesības tikt uzklausītas, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību, bērnam ir tiesības uz īpašumu, aizsardzību no ekspluatācijas, atpūtu un brīvo laiku.²⁴

Ņemot vērā, ka bērnam kā fiziski un intelektuāli nenobriedušai personai ir vajadzīga īpaša aizsardzība vecākiem kā bērna dabiskie aizbildņiem ir pienākums un atbildība bērna tiesību nodrošināšanā, kas izpaužas kā aizgādības tiesības.

CL 178. panta pirmajā daļā ir noteikta prezumpcija, ka kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Vecāku kopīgas aizgādības pamatprincips ir noteikts CL 178. panta trešajā daļā un tas nozīmē, ka, realizējot kopīgu aizgādību, jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi. Vecāku domstarpības izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi.

Ja vecāki dzīvo šķirti, atbilstoši CL 178. panta otrai daļai, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo.

ANO Konvencijas par bērnu tiesībām 18. panta 1. punkts paredz, ka dalībvalstis dara visu iespējamo, lai nodrošinātu tāda principa atzīšanu, saskaņā ar kuru abiem vecākiem ir kopīga un vienāda atbildība par bērna audzināšanu un attīstību. Vecāki ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērnu audzināšanu un attīstību. Nodrošināt, lai vislabāk tiktu aizsargātas bērnu intereses, ir svarīgākais viņu rūpju objekts.

Likumdevējs CL 178. panta trešajā daļā nav izvērsti paskaidrojis kādi ir jautājumi, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, atstājot to tiesību normas piemērotāju ziņā. Realizējot kopīgu aizgādību, visbiežāk vecākiem rodas strīdi jautājumos par bērna dzīvesvietas izvēli, bērna uzvārda, vārda vai tautības ieraksta izmaiņām dzimšanas reģistrā, izglītības iestādes izvēli un ticības praktizēšanu. Taču ir iespējami arī citi būtiski jautājumi, kas var ietekmēt bērna attīstību nākotnē, par kuriem vecāki nevar vienoties un šādos gadījumos vecāku domstarpības izšķir bāriņtiesa vai vispārējās jurisdikcijas tiesa.

Bāriņtiesa ir novada vai republikas pilsētas pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde un bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.²⁵

Piemēram, *Bāriņtiesu likuma* 19. pantu, kas noteic, ka bāriņtiesa lemj par bērna uzvārda, vārda vai tautības ierakstu, ja vecāki par to nevar vienoties un izšķir vecāku domstarpības bērna aizgādības jautājumos (izņemot domstarpības par bērna dzīvesvietas noteikšanu) un, ja nepieciešams, pieņem lēmumu.

²⁴ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums, 7.-17. pants

²⁵ Bāriņtiesu likums: LR likums, 2. panta pirmā daļa un 4. panta otrā daļa

Tātad, strīdus par bērna dzīvesvietas noteikšanu izšķir nevis bāriņtiesa, bet vispārējās jurisdikcijas tiesā, ņemot vērā bāriņtiesas atzinumu un noskaidrojot bērna viedokli.

CL 186. panta pirmā daļa noteic, ka vecāki kopīgi pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās (koppārstāvība). Ja vecāki dzīvo šķirti koppārstāvība iespējama tikai tad, ja abi vecāki ir vienojušies par kopīgu aizgādību vai ir pieņemams, ka pastāv vecāku kopīga aizgādība (178. pants).

Atbilstoši CL 77. pantam tiesa laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali vai attiecīgas prasības nav izšķirtas pirms laulības šķiršanas un netiek celtas kopā ar prasību par laulības šķiršanu. Tāpēc, sniedzot tiesā prasību par laulības šķiršanu, prasītājam prasības pieteikumā ir jānorāda vai puses ir vienojušās par bērna aizgādību, otra vecāka saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, uzturlīdzekļiem un laulības laikā iegūtās mantas sadali vai piesaka attiecīgus prasījumus.²⁶ Ja bērna vecāki ir dzīvojuši kopā, bet nav reģistrējuši savu laulību, pēc attiecību iziršanas strīds, kas izriet par aizgādības tiesībām – t.sk. bērna dzīvesvietas noteikšanu, tiek izšķirts vispārējās jurisdikcijas tiesā atbilstoši CPL 29.¹ nodaļas noteikumiem.

Saskaņā ar CL 186. panta otro daļu viens no vecākiem vienpersoniski pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, ja: 1) otrs vecāks nav sasniedzis pilngadību, izņemot gadījumu, kad viņš ir stājies laulībā; 2) otrs vecāks ir miris; 3) ar vienošanos vai tiesas spriedumu nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar likumu bērnu viņa personiskajās attiecībās pārstāv abi vecāki (..).

Tomēr likums ir paredzējis izņēmuma gadījumus, nosakot, ka katram no vecākiem ir tiesības veikt tiesiskas darbības, kuras ir bērna interesēs, ja pastāv risks, ka attiecībā uz bērnu var iestāties nelabvēlīgas sekas. Par veiktajām darbībām viņam ir pienākums nekavējoties paziņot otram vecākam, izņemot gadījumu, kad šīs darbības veicis tas vecāks, kuram ir tiesības vienpersoniski pārstāvēt bērnu.²⁷

Minētais izņēmuma gadījuma nosacījumi ir jāņem vērā īpaši tajos gadījumos, ja vecāki dzīvo šķirti un pastāv strīds par aizgādības tiesībām. Piemērs: bērns, kas dzīvo pie viena no vecākiem ir cietis satiksmes negadījumā un steidzami nepieciešama operācija. Protams, vecāks, kura aprūpē bērns atrodas, ir tiesīgs bērna interesēs nekavējoties pieņemt lēmumu, pēc iespējas ātrāk informējot par savu lēmumu otru vecāku. Atbilstoši kopīgās aizgādības noteikumiem konkrētajā situācijā abiem vecākiem ir aktīvi jāiesaistās bērna veselības aprūpes nodrošināšanā, kā arī citu jautājumu risināšanā, piemēram, vienojoties ar vainīgo

²⁶ Civilprocesa likums: LR likums, 235.¹ 3. punkts

²⁷ Civillikums: LR likums, 186. panta ceturrtā daļa

personu par kompensācijas izmaksāšanu satiksmes negadījumā cietušajam bērnam, saņemot civiltiesisko apdrošināšanu, un tml. Ja vecāks, kas nedzīvo kopā ar bērnu šo jautājumu risināšanā neiesaistīsies, viņš faktiski ar savu bezdarbību liecina par to, ka savu vecāka pienākumu pārstāvēt bērna intereses viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās nepilda. Izšķirot strīdu par atsevišķas aizgādības nodibināšanu, bāriņtiesa vai tiesa var atzīt, ka vecāks nepārstāv bērna intereses viņa personiskajām tiesībās.

Padziļināti pētot aizgādības tiesisko regulējumu CL, var redzēt, ka CL tiesību normas, kas skar vecāku un bērnu personiskās attiecības, kopš šīs nodaļas izveidošanas 2003. gadā ir transformējušās un daži jēdzieni vairs netiek lietoti vai ir aizstāti ar cietiem jēdzieniem. Piemēram, līdz CL grozījumiem, kas stājās spēkā 01.01.2013., pastāvēja sekojošs jēdzienu “aizgādība”, “kopīga aizgādība” un “ikdienas aizgādība” tvērums:

- Aizgādība – vecāku tiesību un pienākumu kopums visplašākajā nozīmē, kas ietver sevī citus, šaurākas nozīmes jēdzienus – kopīga aizgādība, ikdienas aizgādība, atsevišķa aizgādība, aprūpe, uzraudzība, saskarsmes tiesība.
- Kopīga aizgādība – bērna vecākiem dzīvojot kopā – pastāvot kopīgai saimniecībai un mājoklim, tiek realizēta bērna kopīga aizgādība.

Ja bērna vecāki dzīvo šķirti – vecāku kopīgā aizgādība neizbeidzas, bet tiek lietots termins „ikdienas aizgādība” attiecībā uz to vecāku, kurš ikdienā dzīvo kopā ar bērnu un nodrošina viņa ikdienas vajadzību apmierināšanu.²⁸

Autore nevar atrast tiesību akta projekta izstrādes nepieciešamība likumprojektam “Grozījumi Civilprocesa likumā”, kas LR Saeimā tika pieņemti 29.11.2012. un stājās spēkā 01.01.2013.²⁹ Pieņemtie CL grozījumi skāra ievērojamu CL Ģimenes tiesību institūta daļu t.sk. CL normas, kas attiecas uz aizgādību – 178., 178.¹, 179., 181., 182., 183., 186., 187., 198., 199., 200., 203., 204. un 205. pantā. Ar šiem grozījumiem piemēram, iepriekš zināmais jēdziens “ikdienas aizgādība” tika aizstāts ar teikumu “Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo”. Šobrīd termina “ikdienas aizgādība” jēga ir ietverta nevis divos vārdos, bet vienā teikumā, pasakot, ka bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Autores ieskatā minēto tiesību normu ir iespējams interpretēt plašāk, izšķirot strīdus par dzīvesvietas noteikšanu – bērna dzīvesvieta ir jānosaka pie tā vecāka, kas sniedz lielāku ieguldījumu bērna aprūpē un uzraudzībā.

---

²⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums “Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērniem” (2012.) Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/civiltiesibas/> [aplūkots 2016. gada 20. februārī], 2.lpp.

Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/civiltiesibas/>

²⁹ Grozījumi Civillikumā: LR likums. <http://likumi.lv/ta/id/253623-grozijumi-civillikuma>, 44. -56. pants

1. Piemērs: J.G. ir dēls 9 g.v. dēls D.P, kurš ir abu vecāku J.G. un J.P. kopīgā aizgādībā. J.P. laulībā ir bijis vardarbīgs, fiziski ietekmējot sievu arī bērna klātbūtnē. Pirms trīs gadiem J.G. pieņēma lēmumu pārtraukt kopdzīvi. Pēc kopdzīves pārtraukšanas bērns pamīšu dzīvoja pie abiem vecākiem – trīs dienas pie mātes un trīs dienas pie tēva. Lai gan bērns pamīšus dzīvoja pie abiem vecākiem visus bērna ikdienas uzturēšanas izdevumus nodrošināja māte. Šajā periodā J.G. neizmantoja iespēju pieprasīt uzturlīdzekļus no bērna tēva, lai gan J.P. ienākumi bija ievērojami lielāki par viņas ienākumiem. Pēc trīs gadiem, kad J.G. cēla tiesā prasību par laulības šķiršanu, bērna dzīvesvietas noteikšanu pie mātes un uzturlīdzekļu piedziņu, arī J.P. cēla prasību tiesā ar identiskiem prasījumiem. Bērns tika iesaistīts vecāku lojalitātes konfliktā, jo abi vecāki mēģināja ietekmēt bērna viedokli dzīvesvietas noteikšanā. Šobrīd abas puses apsver iespēju pieprasīt sev atsevišķu aizgādību pār bērnu, jo nevienam no jautājumiem, kas skar bērna intereses, abi vecāki vairs kopīgi nevar pieņemt.³⁰

Autore uzskata, ka no šādas situācijas bija iespējams izvairīties, ja J.G. pēc kopdzīves pārtraukšanas būtu pieprasījusi uzturlīdzekļus no bērna tēva. Faktiski bērns atradās J.G. aprūpē, bet tēvam bija neierobežotas saskarsmes tiesības, kuras viņš izmantoja ik pēc trijām dienām, ņemot bērnu savā dzīvesvietā. Pieprasot uzturlīdzekļus, J.G. būtu tiesā jāpierāda, ka viņa sedz lielāko daļu no bērna uzturēšanas izdevumiem, kas apstiprina D.P. faktisko aprūpi un uzturēšanu, taču šis strīds jau būtu atrisināts pirms laulības šķiršanas, Turklāt, pieprasot uzturlīdzekļus, pretprasību par dzīvesvietas noteikšanu nevar celt. Visus prasījumus skatot vienlaicīgi ar laulības šķiršanu, pastāv risks, ka vecāks izmantos iespēju prasīt bērna dzīvesvietas noteikšanu pie viņa, lai nebūtu jāmaksā uzturlīdzekļi bērnam.

Autore vērs uzmanību uz to, ja prasību par uzturlīdzekļu piedziņu var celt tiklīdz ir radušās prasījuma tiesības – tas attiecas arī uz gadījumiem, ja bērna vecāki ir atšķirušies, bet viens no vecākiem nesniedz pietiekošu atbalstu bērna uzturēšanā un ikdienas vajadzību nodrošināšanā. Autore to pamato ar apstākli, ka uzturlīdzekļi tiek pieprasīti bērna interesēs – bērna uzturam. Kā viens no svarīgākajiem apstākļiem, kas šādā gadījumā būtu jāpierāda ir tas, ka bērna vecākiem vairs nav kopēja saimniecība. Minētais izriet no CL 73. panta nosacījuma, ka laulātie dzīvo šķirti, ja viņiem nav kopīgas saimniecības un viens no laulātajiem noteikti negrib to atjaunot, noliedzot laulības kopdzīves iespējamību. Kopīga saimniecība var nepastāvēt arī tad, ja laulātie šķirti dzīvo kopīgā dzīvoklī. Ņemot vērā, ka visas personas likuma priekšā ir līdzvērtīgas, pēc analogijas minēto tiesību normu var attiecināt arī

---

³⁰ Latgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 21. janvāra lēmums Civillietā Nr. C29539415

personām, kas pārtraukuši kopdzīvi un viņiem vairs nav kopīgas saimniecības, bet ir kopīgs bērns, kura uzturēšanā ir jāpiedalās abiem vecākiem.

Autores ieskatā bērna interesēs ir saņemt pēc iespējas plašāku aprūpi no abiem vecākiem, abiem vecākiem kopīgi realizējot bērna aizgādību. Tāpēc kopdzīves iziršanas periodā īpaša uzmanība ir jāpievērš visiem riskiem, kas varētu novest pie kopīgās aizgādības pārkāpumiem un atsevišķas aizgādības nodibināšanas.

Atgriežoties pie 01.01.2013. grozījumiem CL, autore vērs uzmanību uz to, ka likumprojekta “Grozījumi Civillikumā” (Nr. 386/Lp10) anotācijā nav sniegts situācijas un problēmas apraksts vai tiesiskā regulējuma mērķis un būtība grozījumiem konkrēti šajās tiesību normās. Anotācijā ļoti vispārīgi ir norādīts, ka likumprojekta mērķis ir CL Ģimenes tiesību daļas modernizācija, atsakoties no novecojušiem tiesību institūtiem, kuri vairs nespēj pilnībā apmierināt mūsdienu sabiedrības vajadzības, novēršot atsevišķu CL Ģimenes tiesību daļas normu neatbilstību *Bāriņtiesu likumam, Administratīvā procesa likumam* un *Vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņas likumam*, kā arī novēršot CL normu piemērotāju, tajā skaitā tiesu, praksē konstatētās nepilnības ģimenes tiesību regulējumā.³¹

2012. gadā tika publicēts LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums “Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērniem”, kura sagatavotās atziņas, sagatavojot šos CL grozījumus, likumdevējam būtu jārespektē.

Lai gan atsevišķas CL tiesību normas ir grozītas, tomēr tiesu praksē tiek izmantotas iepriekš minētā tiesu prakses apkopojumā izteiktās tēzes un atziņas un autore tās izmantos arī savā darbā. Tiesu prakses apkopojums pagaidām aizstāj iztrūkstošo CL trešās apakšnodaļas “Aizgādība” tiesību normu komentārus, jo šāds izdevums pēdējos 20 gados Latvijā nav ticis izdots.

2.2. Atsevišķa vecāku aizgādība

CL 178. panta ceturtnā daļa nosaka – vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, kad, pamatojoties uz vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu, tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība.

No minētās tiesību normas izriet, ka viena atsevišķa aizgādību var nodibināt abiem vecākiem par to vienojoties vai ar tiesas lēmumu.

---

³¹ Grozījumi Civillikumā: LR likums. Izmaiņas terminos par ikdienas aizgādību. Pieņemts: 29.11.2012., stājās spēkā: 01.01.2013. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/253623-grozijumi-civillikuma> [aplūkots 2016. gada 3. janvārī]

Atbilstoši CL 178.¹ panta pirmā daļai – tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi.

Savukārt CL 178.¹ panta otrajā daļā ir norādīts, ka vecāku strīds par aizgādības tiesībām izšķirams, ņemot vērā bērna intereses un noskaidrojot bērna viedokli, ja vien viņš pats spēj to formulēt.

Bērna viedokļa noskaidrošana strīdos, kas izriet no aizgādības tiesībām, kopš CL pieņemšanas ir bijusi īpaši svarīga. Minētais izriet no *ANO Bērnu tiesību konvencijas* 3. pantā noteiktā principa, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm.³²

Arī *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* 6. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras.

Kā zināms ģimene ir sabiedrības pamatsūniņa un visu tās locekļu, it īpaši bērnu, izaugsmes un labklājības dabiskā vide. Bērniem, lai viņi varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personības, jāaug ģimenē, laimes, mīlestības un sapratnes gaisotnē. Līdz ar to bērna vislabākajās interesēs ir saglabāt ģimeni un vecāku kopīgu aizgādību.

Autores ieskatā bērna viedoklim, izšķirot strīdus par aizgādības tiesībām, ir jāpievērš īpaša uzmanība, tāpēc darba 3.2.1. un 3.2.2. sadaļā autore izvērtēs bērna viedokļa noskaidrošanas metodes un paņēmienus un citviet darbā atspoguļos bērna viedokļa ietekmi tiesas spriedumu motivācijā, izšķirot vecāku strīdus par dzīvesvietas un atsevišķas aizgādības noteikšanu.

Analizējot CL 178.¹ panta jēgu un iztulkojot to sistēmiski, jāsecina, ka atsevišķa viena vecāka aizgādība nav aizgādības tiesības atņemšana otram vecākam, izņemot CL 198.panta 5.punktā paredzēto gadījumu. CL198.pantā noteikta aizgādības tiesību izbeigšanās un aprobežošana, kura nav tulkojama paplašināti.³³

CL 186. panta otrajā daļā ir norādīts, ka viens no vecākiem vienpersoniski pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, ja: 1) otrs vecāks nav sasniedzis pilngadību, izņemot gadījumu, kad viņš ir stājies laulībā; 2) otrs vecāks ir miris; 3) ar vienošanos vai tiesas spriedumu nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar likumu bērnu viņa personiskajās attiecībās pārstāv abi vecāki.

---

³² 1989. gada 20. novembra ANO Bērnu tiesību konvencija: Starptautiskais dokuments. 9.panta trešā daļa. Personiskas attiecības ar vecākiem.

Pieejams: <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150> [Aplūkots 2016. gada 23.februārī]

³³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums “Par ģimenes tiesību normu piemērošanu” (2007.). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas/> [aplūkots 2016. gada 14. februārī], 4.lpp.

Vienu no būtiskākajām vecāku tiesībām ir tiesības noteikt bērna dzīvesvietu, kas izriet no CL 187. panta, jo īstenojot savas tiesības noteikt bērna dzīvesvietu, vecāki var atprasīt bērnu no jebkuras trešās personas. Šīs vecāku tiesības var ierobežot, ja bāriņtiesa atzīst, ka ir faktiski šķēršļi, kas vecākiem liedz iespēju īstenot aizgādību.³⁴

Tas nozīmē, ka tikai īpašos gadījumos vecāku tiesības noteikt bērnam dzīvesvietu var tikt ierobežotas: ja ar bāriņtiesas lēmumu vecākam ir pārtrauktas aizgādības tiesības vai ir faktiski šķēršļi (vecāks atrodas apcietinājumā, vecāks nevar īstenot aizgādību slimības dēļ un tml.), kas vecākiem liedz iespēju īstenot aizgādību.

Gadījumos, ja tiesa noteic tiesa noteic vienam vecākam atsevišķu aizgādību, tiesas spriedumā nav jānoteic bērna dzīvesvieta pie šī vecāka, jo tas izriet no atsevišķas aizgādības principiem, proti, tam vecākam, kuram tiesa ir noteikusi atsevišķu aizgādību ir brīvas tiesības izvēlēties un noteikt bērna dzīvesvietu.

---

³⁴ Civillikums: LR likums, 187. pants

3. ATSEVIŠĶAS AIZGĀDĪBAS NODIBINĀŠANA

3.1. Atsevišķas aizgādības nodibināšana ar vecāku vienošanos

Atbilstoši CL 178.¹ pantā pirmās daļas noteikumiem tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi. Tas nozīmē, ja vecākam ar notariālu vienošanos vai tiesas lēmumu ir nodibināta atsevišķa aizgādība, ir tiesības vienpersoniski pieņemt jautājumus, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību nākotnē.

Minētā tiesību norma ir saistīta ar CL 69. pantu, jo laulību var šķirt tikai tiesa vai notārs. Laulību var šķirt tad, ja laulība ir izirusi.

Savukārt, CL 77. pantā ir noteikts, ka tiesa laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali vai attiecīgas prasības nav izšķirtas pirms laulības šķiršanas un netiek celtas kopā ar prasību par laulības šķiršanu.

Kā zināms kopš 2011. gada 2. februāra daļa no laulībām tiek šķirta pie notāra, tāpēc jāņem vērā, ka pirms laulības šķiršanas vecākiem ir jāvienojas par nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali. Ja vecāki par šiem jautājumiem var vienoties, notārs sastāda aktu par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali un šķir laulību.

Pastāv iespēja, ka vienošanos par atsevišķas aizgādības nodibināšanu vecāki noslēdz brīvā formā bez notariāla apstiprinājuma. Visbiežāk tas ir saistīts ar viena no vecākiem lēmumu pārcelties uz pastāvīgu dzīvi ārvalstīs. Tomēr lai vienošanās būtu saistoša un to atzītu arī ārvalstīs, vecākiem vienošanos par atsevišķas aizgādības nodibināšanu ir jānoslēdz notariālā akta formā. Šāda vienošanās par atsevišķas aizgādības noteikšanu būs pierādījums tiesā, ja otrs vecāks apstrīdēs bērna pārvietošanas vai aizturēšanas tiesiskumu.

Minētais izriet no 1996.gada 19.oktobra *Hāgas Konvencijas par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem* 7. panta otrās daļas. Minētā tiesību norma noteic, ka bērna aizvešanu vai aizturēšanu uzskata par prettiesisku, ja: a) ar to pārkāptas aizbildnības tiesības, kas personai, iestādei vai citai struktūrai kopīgi vai atsevišķi piešķirtas saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kurā pirms aizvešanas vai aizturēšanas bija bērna pastāvīgā dzīvesvieta; un b)

aizvešanas vai aizturēšanas laikā šīs tiesības atsevišķi vai kopīgi tika faktiski īstenotas, vai arī tās tiktu šādi īstenotas, ja nebūtu notikusi aizvešana vai aizturēšana.³⁵

2. Piemērs: I.R. un M.R. ir 5 gadus vecs dēls M.R. Pēc kopdzīves pārtraukšanas M.R. aizbrauca darba meklējumos uz Angliju. Bērns palika mātes aprūpē Latvijā. Pēc neilga laika M.R. uzzināja, ka I.R. internetā ir iepazinies ar draugu Francijā un vēlas ar bērnu aizbraukt no Latvijas. M.R. negribēja piekrist I.R. lēmumam un iebilda par dēla aizbraukšanu no Latvijas. Neraugoties uz M.R. iebildumiem, I.R. ar bērnu izbrauca no Latvijas. Pēc dažiem mēnešiem I.R. lūdza M.R. atbraukt pēc bērna, jo attiecībās ar jauno draugu bija iestājusies krīze un I.R. nebija dzīvesvietas un ienākumi. M.R. aizbrauca pēc bērna uz Franciju un uzņēmās turpmākās rūpes par dēlu Latvijā – bērns sāka apmeklēt pirmskolas izglītības iestādi un dzīvoja kopā ar tēvu. Pēc 4 mēnešiem I.R. atbrauca uz Latviju ar nolūku pēc dažām dienām atgriezties ar bērnu Francijā. Šajās dažās dienās pusēm neizdevās noslēgt pie notāra vienošanos. I.R. vēlējās lai bērns dzīvotu turpmāk kopā ar viņu Francijā un atrastos viņas atsevišķā aizgādībā. I.R. nepiedāvāja iespējamo saskarsmes kārtības risinājumu, slēpa informāciju par savu un bērna iespējamo dzīvesvietu Francijā tāpēc vienošanās vecāku starpā netika noslēgta. I.R. vienpersoniski pieņēma lēmumu aizvest bērnu uz Franciju līdz ar to izdarot 1996.gada 19.oktobra *Hāgas Konvencijas par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem* 7. panta otrās daļas pārkāpumu. Pēc I.R. aizbraukšanas M.R. iesniedza prasību tiesā par atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu bērnam pie tēva, uzturlīdzekļu piedziņu no mātes un saskarsmes kārtības noteikšanu mātei ar bērnu. Vienlaicīgi M.R. vērsās Latvijas Republikas Tieslietu ministrijā ar pieteikumu par prettiesiski aizvesta vai aizturēta bērna atdošanu saskaņā ar Hāgas konvenciju par starptautiskās bērna nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Izskatot šo lietu 07.01.2016. Francijas Republikas Lionas Augstākā posma ģimenes lietu tiesa konstatēja, ka bērna dzīvesvieta aizbraukšanas brīdī bija Latvijā un tajā laikā abiem vecākiem bija kopīga aizgādība, dzīvesvietas pārcelšanu uz Franciju ir veikusi māte, nesāņemot tēva piekrišanu un neinformējot viņu. Ņemot vērā, ka 1980. gada 25. oktobra Hāgas konvencijas par starptautiskās bērna nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem mērķis ir nodrošināt nelikumīgi nolaupītu bērnu tūlītēju atgriešanu no jebkuras

---

³⁵ 1996.gada 19.oktobra Hāgas Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem: Starptautiskais dokuments. Prettiesiska aizvešana.

Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=67808> [Aplūkots 2016. gada 23.februārī], 7. panta otrā daļa

dalībvalsts teritorijas, nepieņemot lēmumu par aizgādības tiesībām, bet atjaunojot *statu quo ante*, pieņēma lēmumu ar kuru apmierināja prasību par nepilngadīga bērna atgriešanu un noteica bērna atgriešanu savā pastāvīgajā dzīvesvietā Latvijā.

Pēc tam, kad bērns būs atgriezies Latvijā tiesā tiks galīgi izšķirts jautājums par bērna aizgādību un dzīvesvietu. I.R. ar M.R. gatavojas noslēgt izlīgumu, nosakot bērna dzīvesvietu pie I.R., bet M.R., nodrošinot regulāru saskarsmi ar dēlu ar *Skype* palīdzību. Ja bērns vasaras brīvlaikos varēs ciemoties pie tēva Latvijā, M.R. piekritīs šādam strīda atrisinājumam.³⁶

Lai varētu noslēgt notarālo aktu – vienošanos par atsevišķas aizgādības noteikšanu vienam vecākam, vienošanās saturā ir jāparedz otra vecāka saskarsmes kārtība ar bērnu. Konkrētajā situācijā vienošanās noslēgšanai bija divi šķēršļi: pirmkārt, I.R. nevēlējās norādīt informāciju par savu iespējamo dzīvesvietu Francijā un otrkārt, abiem vecākiem nebija priekšstats par to kā tēvs realizēs saskarsmi ar bērnu, ja bērns dzīvos kopā ar māti Francijā. Ņemot vērā, ka nekāda vienošanās (ne mutiska ne rakstiska) starp vecākiem nebija noslēgta, pēc bērna prettiesiskas pārvietošanas I.R. pieļāva bērna un otra vecāka tiesību aizskārumu, jo katram bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem (saskarsmes tiesība), bet 10 mēnešu ilgā periodā tēvam nebija iespējas sazināties ar bērnu – uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar savu bērnu kā arī saņemt ziņas par M.R., it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem.³⁷

Likums paredz iespēju vecākam, kuram rodas pamatotas aizdomas par otra vecāka nodomu atstāt valsti kopā ar bērnu bez abpusējas vienošanās, vērsties ar iesniegumu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē ar lūgumu neizsniegt bērna, kas jaunāks par 14 gadiem personas apliecinošu dokumentu. Šīs vecāka tiesības noteiktas *Personu apliecinošu dokumentu likuma* 10. panta astotās daļas noteikumiem. Minētā tiesību norma paredz, ka bērna personas dokuments netiek izsniegts arī gadījumos, ja ir saņemts dokuments, kas apliecina, ka tiesai iesniegts lūgums pieņemt lēmumu, ar kuru noteikts aizliegums bērnu izvest no valsts (dokuments netiks izsniegts līdz dienai, kad stājas spēkā tiesas lēmums par aizliegumu bērnu izvest no valsts vai par atteikumu šādu aizliegumu noteikt* *autores piez.*); vai ir pieņemts tiesas lēmums par aizliegumu attiecīgajai personai izbraukt no valsts līdz tiesvedības procesa pabeigšanai ar galīgo nolēmumu lietā.³⁸

³⁶ Tiesvedība Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā Civillietā Nr. C29500215, 2015./2016. gads

³⁷ Civillikums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2015. gada 14. martā], 181. panta otrā daļa

³⁸ Personu apliecinošu dokumentu likums: Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=243484> [aplūkots 2016. gada 4.martā], 10. panta astotā daļa

Šie preventatīvie pasākumi ir iespēja novērst bērna prettiesisku aizvešanu no valsts, ja šāds risks pastāv.

Jāatzīmē, ka uz vienošanās pamata nodibināta atsevišķa aizgādība neietver tiesības mainīt bērna uzvārdu, šādu atziņa izriet no 2012. gada 26. oktobra sprieduma lietā nr. 420767110, SKA-738/2012.³⁹

Autores ieteikums būtu piedāvāt šādos gadījumos vecākiem noslēgt viegli saprotamu un vienkāršu savstarpēju vienošanās pēc tipveida parauga, izslēdzot bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas risku. Ja otrs vecāks bez pamatota iemesla atsakās parakstīt šādu vienošanos, persona, kas pārvieto bērnu varēs tiesā pierādīt savu labticīgumu. Praktiski vienošanās noslēgšanu organizētu notārs, kurš, pamatojoties uz viena vai abu vecāka lūgumu, sagatavotu vienošanos par dzīvesvietas noteikšanu vai atsevišķas aizgādības noteikšanu un nosūtītu abām ieinteresētajām personām uzaicinājumu to parakstīt vai noteiktā laikā celt iebildumus. Lauku reģionos šādu funkciju varētu izpildīt bāriņtiesas. Savukārt, ja otrs vecāks nav sasniedzams vai neierodas noteiktajā laikā pie notāra vai bāriņtiesā, vecākam ir tiesības vērsties bāriņtiesā ar lūgumu pārtraukt šim vecākam aizgādības tiesības. Autore uzskata, ka bez pamatota iemesla nevienam vecākam nav tiesības ierobežot otram vecākam un bērnam pārvietošanās brīvību, kas ir viena no cilvēka pamattiesībām.

CL 203. panta pirmās daļas 3. punktā ir noteikts, ka aizgādības tiesības vecākam var tikt pārtrauktas, ja bāriņtiesa atzīst, ka vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību. Autore uzskata, ka bērna izvešana no valsts uz pastāvīgu dzīvi nevar būt spontāns lēmums, taču vecākam, kura aprūpē un uzraudzībā atrodas bērns, ir tiesības lūgt otra vecāka piekrišanu bērna izvešanai no valsts, saprātīgā termiņā vienojoties ar otru vecāku par saskarsmes nosacījumiem. Ja otrs vecāks nepamatoti izvairās no vienošanās noslēgšanas, ir iespējams konstatēt, ka vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, liedzot iespēju bērnam saņemt pienācīgu aprūpi (izbraukšana no valsts galvenokārt ir saistīta ar interesi par darba iespējām ārvalstīs).

Ja bāriņtiesa nav konstatējusi, ka vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi (piemēram, nemaksā uzturlīdzekļus) un uzraudzību, aizgādības tiesības vecākam netiek pārtrauktas, strīdu par bērna dzīvesvietas noteikšanu vecāki risina vispārējās jurisdikcijas tiesā.

---

³⁹ 2012.gada 26.oktobra spriedums lietā Nr. A420767110 SKA-738/2012. Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/.../738-ska-2012.doc [aplūkots 2015. gada 14.martā]

3.2. Atsevišķas aizgādības nodibināšana ar tiesas spriedumu

Atbilstoši tiesu praksē nostiprinātām atziņām atsevišķa aizgādība pār bērnu nav nosakāma, ja tas nenodrošina bērna intereses un ierobežo viena vecāka tiesības.

Ja tiesa nosaka atsevišķu aizgādību, tas var notikt divējādās situācijās – vai nu viens no vecākiem brīvprātīgi atsakās no savām tiesībām, vai arī, ja vecāku starpā ir strīds. Pirmajā gadījumā ir skaidrs, ka šis vecāks vai nu apzinās, ka, dzīvojot citur, vienkārši nespēj veikt savus no aizgādības izrietošos pienākumus, vai arī viņam ir vienalga un viņš tos neveiktu tik un tā. Otrajā gadījumā tiesai spriedumā ir jāmotivē, kādi apstākļi ir bijuši par pamatu atsevišķas aizgādības noteikšanai, tas nozīmē, ka šāda atsevišķas aizgādības noteikšana ir labi argumentēta un pamatota ar bāriņtiesas atzinumu, kas izdarīts, iepazīstoties ar konkrēto situāciju un ir noteikta, lai aizsargātu bērnu.⁴⁰

Tāpēc svarīgi, pirms prasības celšanas tiesā, noskaidrot kādi ir atsevišķas aizgādības nodibināšanas priekšnosacījumi.

Autore izšķir sekojošus atsevišķas aizgādības priekšnosacījumus:

- 1) vecāki dzīvo šķirti un **otrs bērna vecāks kopīgās aizgādības tiesības faktiski nerealizē** – nerūpējas par bērnu un nepārstāv bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās kā arī neizmanto saskarsmes tiesības ar bērnu;
- 2) īstenojot kopīgo aizgādību, vecāks ar savu rīcību vai pieņemtajiem **lēmumiem ir rīkojies pretēji bērna tiesībām un tiesiskajām interesēm**, tādējādi radot apdraudējumu bērna dzīvībai;
- 3) **ir konstatēta vai ir iespējams konstatēt vecāka emocionālu vai fizisku vardarbību pret bērnu**;
- 4) **ir konstatēts vai iespējams konstatēt, ka vecāki ilgstošā periodā nav vienojušies par kopīgās aizgādības jautājumiem**;
- 5) vecāki dzīvo šķirti un **viens no vecākiem vēlas izbraukt vai ir jau pārcēlies uz pastāvīgu dzīvi ārpus Latvijas**.

Jāatzīmē, ka strīdi starp vecākiem, kas izriet no aizgādības tiesībām, visbiežāk ir saistīti ar bērna dzīvesvietas noteikšanu un saskarsmes kārtības noteikšanu, tomēr tas nenozīmē, ka pastāv priekšnosacījumi viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanai.

Lietas, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām tiek skatītas prasības kārtībā pēc vispārējiem noteikumiem, ievērojot CPL 29.¹ nodaļas noteikumus.

⁴⁰ Pētījums ģimenes tiesībās Civillikuma ģimenes tiesību daļas modernizācijai (2008.) Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 2015. gada 1. janvārī], 183. lpp.

Atbilstoši CPL 244.³ pantam prasību lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, prasību ceļ tiesā pēc bērna dzīvesvietas.⁴¹

Par bērna dzīvesvietu lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, uzskatāma viņa vecāku deklarētā dzīvesvieta. Ja bērna vecāku deklarētās dzīvesvietas atrodas dažādās administratīvajās teritorijās, par bērna dzīvesvietu uzskatāma tā vecāka deklarētā dzīvesvieta, pie kura viņš dzīvo. Ja bērna vecākiem vai bērnam nav deklarētās dzīvesvietas, par bērna dzīvesvietu uzskatāma viņa vecāku dzīvesvieta.⁴²

Ja lietas, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, izskatāmas līdz ar lietu par laulības šķiršanu vai laulības neesamību, piemērojami šā likuma 29.nodaļas noteikumi.⁴³

Attiecībā uz lietu piekritību CPL 29. nodaļas 234. pants noteic, ka prasību par laulības neesamību vai laulības šķiršanu var celt tiesā arī pēc prasītāja deklarētās dzīvesvietas, bet, ja tādas nav, — pēc prasītāja dzīvesvietas, ja: pie prasītāja ir nepilngadīgi bērni, laulība šķirama ar personu, kas izcieš sodu brīvības atņemšanas vietā vai laulība šķirama ar personu, kurai nav deklarētās dzīvesvietas un kuras dzīvesvieta nav zināma vai kura dzīvo ārzemēs.⁴⁴

3.2.1. Bāriņtiesas piedalīšanās lietas izskatīšanā

Sagatavojot lietu izskatīšanai, lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, tiesa pēc savas iniciatīvas vai lietas dalībnieka lūguma pieprasa attiecīgās bāriņtiesas atzinumu un uzaicina tās pārstāvi piedalīties tiesas sēdē, kā arī noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi.⁴⁵

Atzinumu sniegšana tiesai iepriekš nebija bāriņtiesas (pagasttiesas) kompetence, tādējādi bāriņtiesas kompetence tika paplašināta. Arī pēc *Bāriņtiesu likuma* pieņemšanas aizvien tiek p bāriņtiesas kompetence tiek paplašināta.⁴⁶

Vispirms bāriņtiesām tika uzticēts pienākums sniegt atzinumus lietās par saskarsmes kārtības noteikšanu, bet kopš 2006. gada 7.septembra grozījumiem CPL, kad likumā tika iekļauta nodaļa 29.1 “Lietas, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām” tiesa pēc savas

⁴¹ Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī], 244.³ panta pirmā daļa

⁴² Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī], 244.³ panta otrā daļa

⁴³ Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī] 244.³ panta trešā daļa

⁴⁴ Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī] 234. pants

⁴⁵ Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī], 244.⁹ otrā daļa

⁴⁶ Vucāne M., Bāriņtiesa: vai vecās pagasttiesas pinekļos. Jurista Vārds, 2015. 5.maijs, nr.18, 27.lpp.

iniciatīvas vai ieinteresēto personu lūguma pieprasa attiecīgās bāriņtiesas atzinumu un uzaicina tās pārstāvi piedalīties tiesas sēdē.⁴⁷

Bāriņtiesas kā lietas dalībnieka pienākumi un tiesības izriet no CPL 73. un 89. panta. Lietas dalībnieki ir puses, trešās personas, pušu un trešo personu pārstāvji, prokurors un tās valsts vai pašvaldību iestādes un personas, kurām ar likumu piešķirtas tiesības aizstāvēt tiesā citu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses, institūcijas, kuras likumā paredzētajos gadījumos pieaicina atzinuma došanai, kā arī šo personu pārstāvji.⁴⁸

Tiesa likumā paredzētajos gadījumos pieaicina piedalīties procesā institūcijas, lai tās savas kompetences ietvaros dotu atzinumu lietā un aizstāvētu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses. Pieaicinātajām institūcijām ir tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, piedalīties pierādījumu pārbaudīšanā, pieteikt lūgumus un dot atzinumu.⁴⁹ Autores ieskatā bāriņtiesa kā procesa dalībnieks pilnībā neizmanto savas CPL noteiktās tiesības, jo praksē bāriņtiesas pārstāvis neizmanto savas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, un līdz ar to institūcijas atzinums ir balstīts tikai uz iestādes patstāvīgi savāktajiem dokumentiem, izziņām un psihologa sagatavotiem atzinumiem.

Bāriņtiesas piedalīšanās lietas izskatīšanā un atzinuma sniegšana atbilstoši *Bāriņtiesu likuma* 17. panta 3. punktam ir viens no bāriņtiesas vispārīgiem pienākumiem, ja likums nosaka vai tiesa atzīst bāriņtiesas piedalīšanos lietas izskatīšanā par nepieciešamu.

Bāriņtiesa savas kompetences ietvaros sniedz atzinumu lietā un aizstāv personu, konkrētajā gadījumā – bērna, tiesības un ar likumu aizsargātās intereses, arī lietās par viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu.⁵⁰

Lai sagatavotu atzinumu bāriņtiesai ir jāveic virkne darbības – jāpieprasa informācija no dažādām iestādēm un institūcijām par ģimeni, jāveic ģimenes psiholoģiskā izpēte, kas nepieciešama atzinuma sniegšana un tāpēc bāriņtiesas sēde, kurā tiek pieņemts lēmums par atzinuma sniegšanu, nevar notikt ātrāk kā pēc 2-3 mēnešiem no tiesas pieprasījuma saņemšanas brīža.

Šajā periodā puses var izmantot CPL 238.¹ un 244.¹⁰ pantā paredzēto iespēju, piesakot tiesai lūgumu par pagaidu lēmuma pieņemšanu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma taisīšanai, tiesa nosaka bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, uzturlīdzekļus bērnam vai aizliegumu bērna izvešanai no valsts.

⁴⁷ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/144415-grozijumi-civilprocesa-likuma> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī], 244.⁵ pants

⁴⁸ Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī], 73. pants

⁴⁹ Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī], 89. pants

⁵⁰ Bāriņtiesu likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=139369> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī] 50. pants

Tiesa vai tiesnesis izskata puses lūgumu un pieņem lēmumu mēneša laikā no lūguma saņemšanas dienas. Lēmums izpildāms nekavējoties. Lēmums zaudē spēku, ja attiecīgajā prasījumā tiek pieņemts cits lēmums vai spriedums.⁵¹

Lūgums pagaidu lēmuma pieņemšanai par bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, aizliegumu bērna izvešanai no valsts izskata tiesas sēdē. Lai tiesa varētu pieņemt pagaidu lēmumu, bāriņtiesas pārstāvim pēc tiesas pieprasījuma ir jāsniedz jebkādas ziņas, kurām ir nozīme lietā par: 1) personas dzīves apstākļiem; 2) bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi; 3) bērna saskarsmi ar vecākiem un citām personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā; 4) bērna veselības aprūpi un izglītību; 5) personas sadarbību ar sociālo dienestu; 6) personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā; 7) personas vardarbību pret bērnu vai bērna vecāku.⁵²

Faktiski visas šīs ziņas par ģimeni izriet no bāriņtiesas pieprasītās informācijas, kas nepieciešama atzinuma sniegšanai, bet nav vēl izvērtētas bāriņtiesas sēdē un pieņemts bāriņtiesas atzinums. Bāriņtiesa bērna viedokli var noskaidrot patstāvīgi, jo bāriņtiesai ir tiesības veikt pārrunas ar bērnu bez citu personu klātbūtnes.⁵³ Bērna viedokli var noskaidrot arī psihologs, kas veic ģimenes psiholoģisko izpēti, taču psihologa atzinuma sagatavošana aizņem aptuveni 2 mēnešus, jo psihologs atzinuma sagatavošanas gaitā ar vecākiem un bērnu tiekas vairākas reizes.

Par tiesas sēdi pagaidu lēmuma pieņemšanai paziņo pusēm un uz tiesas sēdi uzaicina bāriņtiesas pārstāvi. Ja tiesa uzskata par nepieciešamu precizēt bāriņtiesas sniegtās ziņas, tā noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi. Otrās puses neierašanās nav šķērslis jautājuma izskatīšanai.⁵⁴

Jāatzīmē, ka CPL tiesību normas iepriekš nenoteica pagaidu nolēma pieņemšanai nepieciešamo ziņu apjomu. Ar grozījumiem CPL, kas stājās spēkā 03.12.2015., likumdevējs ir veicis ievērojamu progresu ģimenes tiesību institūta attīstībā. Likumprojekta anotācijā ir norādīts, ka šo grozījumi mērķis ir lietu, kas skar bērnu, it īpaši lietu, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, izskatīšanas tiesā kārtības pilnveidošana, kā arī minēto lietu kategorijās pieņemto nolēmumu izpildes kārtības noteikšana. Likumprojektā minētā mērķa sasniegšanai CPL tika veikti vairāki grozījumi, nosakot pagaidu lēmumu atsevišķos

⁵¹ Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī], 244.¹⁰ septītā daļa

⁵² Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī], 244.¹⁰ ceturtā daļa

⁵³ Bāriņtiesu likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=139369> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī], 6. panta 6. punkts

⁵⁴ Civilprocesa likums: LR likums, Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 5. aprīlī], 244.¹⁰ piektā daļa

prasījumos izskatīšanas kārtību, tajā skaitā, kādu informāciju bāriņtiesai jāsniedz tiesai pēc tās pieprasījuma un ka tiesa lūgumu izskata un pieņem pagaidu lēmumu viena mēneša laikā no lūguma saņemšanas dienas.⁵⁵

Vienlaicīgi ar grozījumiem CPL tika pieņemti arī grozījumi *Bāriņtiesu likumā*. Iepriekš *Bāriņtiesu likuma* 50. pants noteica tikai gadījumus, kādos bāriņtiesa pēc tiesas pieprasījuma sniedz atzinumu. Bāriņtiesa atzinumus tiesai noformēja lēmumu veidā, kuri atbilstoši *Bāriņtiesu likuma* 48. panta pirmajai daļai tika izskatīti un pieņemti koleģiāli bāriņtiesas sēdē. Likumprojekta mērķis bija saskaņot *Bāriņtiesu likuma* normas ar paredzētajiem grozījumiem CPL un CL. Ar šiem grozījumiem *Bāriņtiesu likumā* tika: 1) noteikts tiesai sniedzamās informācijas apjoms, lai tiesa līdz sprieduma taisīšanai varētu pieņemt pagaidu lēmumu par bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, aizliegumu bērna izvešanai no valsts; 2) noteikta bāriņtiesu piekritība iepriekš minētās informācijas tiesai sniegšanā; 3) noteikts, ka, ja no tiesas nolēmuma lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām, izriet, ka saskarsmes tiesības īstenojamas bāriņtiesas pārstāvja vai bāriņtiesas pilnvarotas personas klātbūtnē, tad saskarsmes tiesības īstenojamas tās bāriņtiesas pārstāvja klātbūtnē vai tās bāriņtiesas pilnvarotas personas klātbūtnē, kuras darbības teritorijā īstenojamas saskarsmes tiesības.⁵⁶

Kā norādīts Likumprojekta “Grozījumi *Bāriņtiesu likuma*” anotācijā bāriņtiesas sniegtā informācija būs viens no pierādījumiem lietā, ko tiesa vērtēs saskaņā ar CPL 97. pantu. Bāriņtiesas sniegtā informācija tiks balstīta uz objektīviem kritērijiem. Informācija par bērna viedokli parasti būs balstīta uz bāriņtiesas pieaicināta psihologa atzinuma, tāpat arī informācija par bērna saskarsmi ar pusēm un citām personām, kas dzīvo vai paredzams, ka dzīvos, ar bērnu vienā mājsaimniecībā, būs balstīta uz bāriņtiesas pieaicināta psihologa vērtējumu. Informācijas par bērna veselības aprūpi un izglītību pamatā būs izziņas no iestādēm – izglītības iestādēm un ģimenes ārsta. Informācijas par pušu sadarbību ar sociālo dienestu pamatā būs izziņas no sociālā dienesta. Savukārt, lai sniegtu informāciju par personām, kas dzīvo vai paredzams, ka dzīvos, ar bērnu vienā mājsaimniecībā, bāriņtiesas vismaz noskaidros informāciju par šīm personām Sodu reģistrā. Savukārt labklājības ministra pārraudzībā esošajai Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai uzdots izstrādāt vadlīnijas

---

⁵⁵ Anotācija likumprojektam grozījumiem Civilprocesa likumā: LR likums. 244.10 pants. Pagaidu nolēmums (Pieņemts: 29.10.2015., stājās spēkā: 03.12.2015.)

Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/C94EBD7F31BB80F2C2257DA40043B59A?OpenDocument> [aplūkots 2016. gada 4. martā]

⁵⁶ Likumprojekta “Grozījumi *Bāriņtiesu likumā*” (Pieņemts: 29.10.2015., stājās spēkā: 03.12.2015.) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).

Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/943EFB0837727F00C2257DA4004365E7?OpenDocument> otācija 4. punkts

bāriņtiesām par kārtību, kādā bāriņtiesas pēc tiesas pieprasījuma, lai tiesa līdz sprieduma taisīšanai varētu pieņemt pagaidu lēmumu par bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, aizliegumu bērna izvešanai no valsts, sniedz informāciju tiesām.⁵⁷

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija ir izstrādājusi metodiskos ieteikumus “Bērna vislabākās intereses”, vēršot uzmanību uz būtiskajiem bērnu tiesību aizsardzības aspektiem bāriņtiesas darbā.⁵⁸ ANO Konvencijas par bērna tiesībām 3.pantā uzsvērts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātiestādes, kas nodarbojas ar sociālās nodrošināšanas jautājumiem, tiesas, administratīvie vai likumdošanas orgāni, uzmanība pirmām kārtām tiek veltīta tam, lai vislabāk nodrošinātu bērna intereses. Bērna vislabāko interešu prioritāte nostiprināta arī Latvijas nacionālajos normatīvajos aktos. ANO Bērna tiesību komiteja nav izstrādājusi kritērijus, saskaņā ar kuriem būtu jāvērtē bērna labākās intereses, vienlaikus norādot, ka diskriminācijas aizlieguma, maksimālas izdzīvošanas un pilnvērtīgas attīstības un bērna uzskatu respektēšana principi, ir tie, kas īpaši jāņem vērā, runājot par bērna vislabākajām interesēm. Ņemot vērā, ka visi bāriņtiesas lēmumi, izņemot tos, kas saistīti ar aizgādības lietām, skar bērnu tiesības vai intereses, nepieciešams visos lēmumos iekļaut bērna vislabāko interešu izvērtēšanu. Lai darītu to pietiekami konkrēti, būtu nepieciešams ņemt vērā *ANO Konvencijas par bērna tiesībām* preambulā noteikto, ka dalībvalstis atzīst, ka bērnam, lai viņš varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personība jāaug ģimeniskā vidē, laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā. Ņemot vērā vēl citus preambulā formulētos principus, bāriņtiesai, vērtējot bērna situāciju, un, pieņemot lēmumu, būtu jāvadās no tā, ka katra bērna interesēs ir augt apstākļos, kas nodrošina pilnvērtīgu un harmonisku attīstību, tas ir: 1) augt ģimeniskā vidē; 2) augt laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā 3) būt drošībā, saņemt īpašu aizsardzību; 4) būt sagatavotam patstāvīgai dzīvei sabiedrībā.⁵⁹

Metodiskajos ieteikumos vērsta uzmanība uz to, ka dažkārt gadījumos, kad bāriņtiesai jāsniedz atzinums tiesai lietās par bērna dzīvesvietas noteikšanu un abu vecāku spējas nodrošināt bērnam pilnvērtīgu attīstību ir līdzvērtīgas, bet bērna viedokli vecuma vai citu apstākļu dēļ nav iespējams noskaidrot. Tāpēc bāriņtiesas atzinumā ne reti tiek izmantota

---

⁵⁷ Likumprojekta “Grozījumi Bāriņtiesu likumā” (Pieņemts: 29.10.2015., stājās spēkā: 03.12.2015.) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).

Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/943EFB0837727F00C2257DA4004365E7?OpenDocument> otācija 4. punkts

⁵⁸ Metodiskie ieteikumi “Bērna vislabākās intereses”. Pieejams:

http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4063&page= [aplūkots 2016. gada 3.februārī]

⁵⁹ Metodiskie ieteikumi “Bērna vislabākās intereses”. Pieejams:

http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4063&page= [aplūkots 2016. gada 3.februārī]

atsauce uz ANO 1959.g. *Bērnu tiesību deklarācijas* 6.pantu, ka „mazgadīgs bērns nav atšķirams no savas mātes, izņemot gadījumus, kad uz to spiež sevišķi apstākļi.”. Tomēr, izmantojot vēsturisko tiesību normu interpretācijas metodi, var secināt, ka 1959.gadā situācija bērnu aprūpē un lomu sadalījumā ģimenē bija atšķirīga no situācijas 1989.gadā, kad tika pieņemta ANO Konvencija par bērna tiesībām, kura iekļāva un tālāk attīstīja un papildināja visus citus Bērna tiesību deklarācijas principus, taču neiekļāva normu par mātes prioritārām tiesībām aprūpēt mazgadīgu bērnu, uzsverot principu par abu vecāku vienādu atbildību un līdzdalību bērnu aprūpē. Līdz ar to atsauce uz deklarācijas 6.pantu vairs nav korekta, mūsdienās attiecībā uz maziem bērniem būtiski vērtēt to, kurš no vecākiem realizē bērna aprūpi (kurš ir primārais aprūpētājs) un kā bērna attīstību var ietekmēt ierastās vides maiņa.⁶⁰

Lai sniegtu tiesai pieprasīto informāciju pagaidu lēmuma pieņemšanai un sagatavotu tiesai atzinumu bāriņtiesai ir tiesības: 1) pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izvērtētu bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību ievērošanas likumību vai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus; 2) uzaicināt personas uz pārrunām un pieprasīt no tām paskaidrojumus par bērna vai aizgādībā esošās personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību; 3) veikt pārrunas ar bērnu un aizgādībā esošo personu bez citu personu klātbūtnes; 4) lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem; 5) pārbaudīt bērna vai aizgādībā esošās personas dzīves apstākļus.⁶¹

Saņemot no tiesas pieprasījumu par atzinuma sniegšanu, lai izvērtētu vecāku spējas aprūpēt bērnu, bāriņtiesa pieprasa informāciju (vai patstāvīgi ieskatās atbilstošos reģistros): 1) no pirmskolas izglītības iestādes vai vispārizglītojošās iestādes, kuru apmeklē bērns, un lūdz sniegt ziņas par vecāku iesaistīšanos bērna izglītības procesa apgūvē un pedagogu novērojumiem; 2) no bērna ģimenes ārsta, lūdzot sniegt ziņas par bērna veselības stāvokli un personām, kas piedalās bērna veselības aprūpes nodrošināšanā; 3) no VSIA “Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centrs” un Narkoloģiskās un Psihiatriskās palīdzības dienesta; 4) Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Integrētās informācijas sistēmas apakšsistēmas “Sodu reģistrs”. Papildus iepriekš minētajam, ja ir pamatotas aizdomas par vardarbību ģimenē, bāriņtiesai ir jāpieprasa informācija no pašvaldības policijas par minētajā adresē (vecāku dzīvesvietā) reģistrētajiem policijas izsaukumiem.

---

⁶⁰ Turpat,

⁶¹ Bāriņtiesu likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=139369> [aplūkots 2016. gada 10.aprīlī], 6. pants

Saskaņā ar *Bāriņtiesu likuma* 16. panta 4. punktu bāriņtiesai ir tiesības uzaicināt personas uz pārrunām un pieprasīt no tām paskaidrojumus par bērna vai aizgādībā esošās personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību. Pirms atzinuma sniegšanas bāriņtiesa uzaicina ģimeni ierasties bāriņtiesā pie psihologa lai veiktu psiholoģisko izpēti.

Autore vērš uzmanību uz jaunajiem grozījumiem CPL un *Bāriņtiesu likumā*, jo atbilstoši likuma prasībām, lai tiesa varētu pieņemt pagaidu lēmumu vai galīgo spriedumu lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām, bāriņtiesai ir jāsniedz informācija par iespējamo vardarbību pret bērnu vai bērna vecāku. Informāciju par iespējamo vardarbību ģimenē var saņemt no jebkuras personas, jo katra iedzīvotāja pienākums ir sargāt savu un citu bērnu drošību, ne vēlāk kā tajā pašā dienā ziņot policijai, bāriņtiesai vai citai bērna tiesību aizsardzības institūcijai par jebkādu vardarbību un noziedzīgu nodarījumu vai administratīvu pārkāpumu pret bērnu, par viņa tiesību pārkāpumu vai citādu apdraudējumu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību.⁶²

Līdz ar to informācija par iespējamo vardarbību ģimenē var būt jau bāriņtiesas rīcībā pirms lieta par atsevišķu aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu ir ierosināta tiesā. Tomēr bieži ziņas par vardarbības gadījumiem ģimenē netiek pienācīgi izvērtētas un netiek ierosinātas administratīvā pārkāpuma lietas, lai gan pašvaldības policijā ir bijuši vairāki izsaukumi ģimenes dzīvesvietā. Plašāku vardarbības ģimenē ietekmi uz tiesas lēmumiem atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanā autore sniegs darba 4.1.sadaļā “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību”.

Pēc lietā nepieciešamās informācijas un psihologa atzinuma par ģimenes psiholoģisko izpēti saņemšanas bāriņtiesa nozīmē bāriņtiesas sēdi un izaicina uz to ierasties bērna vecākus. Jāatzīmē, ka pirms sēdes abām pusēm ir vēlams iepazīties ar lietā esošajiem materiāliem, lai bāriņtiesas sēdē varētu komentēt tos vai atbildēt uz bāriņtiesas locekļu jautājumiem.

3. Piemērs: S.U. ir 12 gadus vecs dēls K.I., kas kopš laulības šķiršanas ar G.I. dzīvoja kopā ar māti. S.U. jaunajās attiecībās ir piedzimusi meita. Pēc meitiņas piedzimšanas S.U. lūdz G.I. vairāk iesaistīties dēla aprūpē, jo nevarēja katru dienu aizvest vecāko dēlu K. uz skolu un atvest pēc nodarbībām mājās. G.I. piekrita un turpmāk pēc skolas arvien biežāk K. palika nakšņot pie tēva. Pēc dažiem mēnešiem G.I. paziņoja, ka dēls ir nolēmis turpmāk dzīvot pie tēva. S.U. uzskatīja, ka G.I. nevar ikdienā pietiekoši parūpēties par bērnu, jo bieži lieto alkoholu, G.I. ir negatīvi iespaidojis dēla attiecības ar māti un nepiekrita bērna dzīvesvietas maiņai. G.I. cēla

---

⁶² Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=49096> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī], 73. panta pirmā daļa

prasību tiesā par bērna dzīvesvietas noteikšanu pie tēva un uzturlīdzekļu piedzīšanu no mātes, bet S.U. iesniedza tiesā pretprasību par bērna prettiesisku aizturēšanu, atsevišķas aizgādības noteikšanu un saskarsmes kārtības noteikšanu. S.U. uzskatīja, ka G.I. ir pārkāpis kopīgās aizgādības principus, nosakot vienpersoniski bērna dzīvesvietu pie sevis un ar savām darbībām negatīvi ietekmējis dēla attiecības ar māti.

Bāriņtiesā tika savākta nepieciešamā informācija atzinuma sniegšanai un veikta ģimenes psiholoģiskā izpēte. Psihologa atzinumā bija norādīts bērna viedoklis, ka zēnam dzīvot pie mammas viņam nepatika tāpēc, ka mazā māsa ir bijusi ļoti nemierīga, daudz raudājusi, mamma ir bijusi satraukta un zēns ir juties slikti, pie tēva zēns šobrīd jūtas mierīgāk. K.I. kā savu ģimeni uztver sevi, mammu un tēti. K. arī turpmāk vēlas dzīvot pie tēva un satikties ar māti un viņu apmierina pašlaik esošā kārtība.

Bāriņtiesa konstatēja, ka nav saņemti pierādījumi, kas liecinātu, ka G.I. ar savu rīcību būtu nodarījis kaitējumu bērnam un viņa attīstībai. Līdz ar to bāriņtiesa, izvērtējot lietas materiālus un bāriņtiesas sēdē sniegtos paskaidrojumus, atzina, ka Kristapa interesēs ir noteikt bērna dzīvesvietu pie tēva un atzina, ka bērna interesēs ir saglabāt abu vecāku kopīgu aizgādību.

Pēc bāriņtiesas sēdes S.U. neuzturēja savu prasību daļā par atsevišķas aizgādības noteikšanu, respektējot bērna personīgo viedokli par savu dzīvesvietu pie tēva.

Tiesa sprieduma motīvu daļā ir atsaukusies uz bāriņtiesas atzinumu, kurā ir norādīts, ka K.I. ir 11 gadi un bērns savā lēmumā spēj formulēt un izteikt savu viedokli.

Tiesas ieskatā, prasītāja pamatoti norādījusi, ka bērna viedoklis ne vienmēr sakrīt ar bērna interesēm, tādēļ tiesa, izlemjot jautājumu par bērna dzīvesvietas noteikšanu pie viena no vecākiem, pienākums ir ņemt vērā ne tikai bērna emocionālo stāvokli, bet arī bērna vislabākās intereses.

Lietas izskatīšanas gaitā, tostarp izvērtējot bāriņtiesas atzinumā secināto, tiesa konstatēja, ka abi vecāki ir spējīgi pienācīgā kārtā pildīt vecāku pienākumus un abi vecāki gūst ienākumus, kas nodrošina dēlam sniegt pietiekamu aprūpi.

Taču, novērtējot to, ka pie G.I. dēls pastāvīgi dzīvo jau vairākus mēnešus, kur viņam ļāvusi doties un uzturēties pati prasītāja, sakarā ar jaunākā bērna piedzimšanu, tiesa uzskatīja, ka bērna pēkšņa pārvietošana pastāvīgai dzīvei atpakaļ pie mātes,

apstākļos, kad ne tikai māte, bet arī tēvs ir pilnībā spējīgs sniegt pilnvērtīgu aprūpi, nav bērna interesēs.⁶³

Bērna personīgais viedoklis, kuru bāriņtiesas psihologs bija noskaidrojis un iekļāvis savā atzinumā, būtiski mainīja mātes attieksmi pret bērna izvēli dzīvot kopā ar tēvu. Autore uzskata, ka minētā situācija bija izveidojusies tāpēc, ka, šķirot laulību, puses izlīgumā nebija vienojušās par konkrētu saskarsmes kārtību. Tāpēc, aizturot bērnu pie sevis ilgāk kā vecāki bija savā starpā vienojušies, otrai pusei faktiski nebija iespējas pierādīt savu ar likumu aizsargāto interešu aizskārumu. Ņemot vērā, ka māte neuzturēja prasījuma par atsevišķas aizgādības noteikšanu, tiesai nebija pamata vērtēt otra vecāka pieļautos pārkāpumus, liedzot mātei personisku saskarsmi ar bērnu tiesas procesa laikā un bērna viedokļa par otru vecāku ietekmēšanu no tēva puses. Faktiski tā būtu vērtējama kā emocionāla vardarbība pret bērnu, kuru bieži pieļauj viens no vecākiem, apzināti vājinot bērna emocionālo saikni ar otru vecāku, kas līdz šim ir bijis bērna galvenais aprūpētājs.

3.2.2. Bērna viedokļa noskaidrošana

Pēdējos gados tiek bieži lietots termins “bērnām draudzīga tiesa”, kas ietver 1) tiesnešu un tiesu darbinieku apmācības nepieciešamību; 2) bērnu uzklausišanu; 3) bērnu lietu izskatīšanas vide; 4) paātrinātu lietu izskatīšanu, bezmaksas juridisko palīdzību un atbrīvošanu no valsts nodevas; 5) videokonferenču un ierakstu nesēju izmantošanu; 6) slēgtas tiesas sēdes, objektīvās izmeklēšanas principa nodrošināšanu bērnu lietās 7) valsts pienākumu nodrošināt atbilstošu izglītību un informāciju.⁶⁴

Ar bērnam draudzīgu tiesu, pirmkārt, tiesu, kas ātri un efektīvi spēj reaģēt uz bērnu tiesību vai interešu aizskārumu. Otrkārt, bērna tiesību aizsardzība tiesā notiek veidā, kas vismazāk traumē bērnu.

Lai bērna tiesības tiesvedības procesā tiktu ievērotas, ļoti svarīgi ir noskaidrot bērna viedokli jautājumā, par ko risinās tiesvedība.

Darbā autore pievērsīsies vienam no principiem, kas valstij ir jāievēro un jāgarantē bērna tiesībās uz draudzīgu tiesu – bērna viedokļa noskaidrošanai.

Eiropas Savienības Pamattiesību hartā ir minētas tiesības, kas īpaši jāņem vērā, domājot

⁶³ Rīgas rajona tiesas 2014. gada 4. jūlija spriedums Civillietā Nr. C33398413

⁶⁴ Krūmiņa V., Efektīvu līdzekļu ieviešana bērnu tiesību pārkāpumu novēršanā. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2011. maijs, nr.2. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/ATBiletens10_web.pdf [aplūkots 2016. gada 3. martā], 23.-24. lpp.

par tiesvedībā iesaistīta bērna tiesībām, un svarīgākās no tām ir cilvēka cieņa (1. pants), spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegums (4. pants), tiesības uz brīvību un drošību (6. pants), privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība (7. pants), personas datu aizsardzība (8. pants), diskriminācijas aizliegums (21. pants), bērnu tiesības (24. pants) un tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību (47. pants).⁶⁵

Bērna tiesības tikt uzklautam starptautiskajās tiesībās pirmo reizi tika noteiktas 1989. gada 20. novembra *Bērnu tiesību konvencijā*. Atbilstoši Konvencijas 12. pantam dalībvalstis nodrošina, lai ikvienam bērnam, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, būtu tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. Šajā nolūkā bērnam tiek dota iespēja tikt uzklautam jebkādā ar viņu saistītā tiesvedībā un administratīvā procesā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīgas iestādes starpniecību, ievērojot attiecīgās valsts tiesību aktu procesuālās normas.

1996. gada 25. janvārī ar mērķi bērnu interesēs veicināt to tiesības, piešķirt tiem procesuālas tiesības un atvieglot šo tiesību izmantošanu, nodrošinot to, ka bērnus pašus vai ar citu personu vai organizāciju palīdzību informētu un ļautu tiem piedalīties tiesas procesos, kas tos skar, tika pieņemta *Eiropas Padomes Konvencijā par bērnu tiesību piemērošanu*. Šīs konvencijas tiesību normas attiecas uz tiesas procesiem, kas skar bērnus, jo īpašiem tiem, kas saistīti ar vecāku varas izmantošanu, piemēram, attiecībā uz dzīvesvietu un satikšanos ar bērniem.⁶⁶

Lai veicinātu bērnu tiesību ievērošanu tiesvedības procesos Konvencijas 3. pantā tika noteikts, ka bērnam, kuru attiecīgās valsts likumi uzskata par tādu, kuram ir pietiekama izpratne, saistībā ar tiesas procesu, kas to skar, piešķir šādas tiesības, un tam ir tiesības tās pieprasīt: a) saņemt visu vajadzīgo informāciju; b) tikt uzklautam un izteikt savu viedokli; c) saņemt informāciju par iespējamām sekām, ja šim viedoklim pakļaujas, kā arī visu lēmumu iespējamās sekas.⁶⁷

No minētās tiesību normas izriet, ka, pirmkārt, lai bērnam piešķirtu tiesības saņemt visu vajadzīgo informāciju par tiesas procesu vai piešķirtu tiesības tikt uzklautam ir jānoskaidro bērna izpratne saistībā ar tiesas procesu, kas to skar. Tikai tādā gadījumā, ja bērnam ir pietiekoša izpratne par notiekošo bērnam var piešķirt Konvencijas 3. pantā garantētās tiesības.

⁶⁵ Bērniem draudzīga tiesu sistēma – speciālistu viedokļi un pieredze. 2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/resursi/rokasgramatas/> [aplūkots 2016. gada 6. martā], 1. lpp.

⁶⁶ 1996. gada 25. janvāra Eiropas Padomes Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu. 4. pants. Pārstāvis tiesā. 10. pants. Bērna viedokļa sekas. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=7164> [aplūkots 2016. gada 23. februārī], 2. pants

⁶⁷ 1996. gada 25. janvāra Eiropas Padomes Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu. 4. pants. Pārstāvis tiesā. 10. pants. Bērna viedokļa sekas. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=7164> [aplūkots 2016. gada 23. februārī], 3. pants

Tajā pašā laikā jāsaprot, ka starptautiskajām tiesībām atbilstošas nacionālās tiesības nebūt vēl negarantē bērnu tiesību aizsardzību attiecīgajā valstī. Bērnu tiesību ievērošana tikai tad tiks nodrošināta, ja valsts izveidos efektīvus kontroles un izpildes mehānismus, kas garantēs, lai likumā noteiktais tiesiskais regulējums īstenotos reālajā dzīvē.⁶⁸

Bērna uzklausišana vienmēr ir saistīta ar jautājumu, kādā vecumā bērns spēj noformulēt savu viedokli, vai konkrētais bērns ir sasniedzis tādu brieduma pakāpi, ka spēj patstāvīgi paust savu viedokli, un cik patiesi ir bērna izteiktais viedoklis. Tiesnesim vai nu pašam, vai ar citas personas starpniecību, uzdodot bērnam jautājumus, ir jābūt pārliecinātam, ka bērns atbilžu laikā jūtas emocionāli brīvi. Tiesnesim ir jāsaprot, vai bērna atbildes jau nav iepriekš iemācītas vai iespaidotas. Piemēram, ģimenes strīdos praktiski vienmēr bērns sākotnēji formulē tā vecāka viedokli, ar kuru kopā pēdējā laikā ir dzīvojis. Šādās lietās tiesnesim ir jābūt novērtēt, cik lielā mērā bērns pauž savu, nevis viena vecāka viedokli.⁶⁹

Pieņemot jebkāda veida lēmumus, kas skar bērnu, ir svarīgi uz klausīt viņa viedokli. Kādā veidā šis pienākums tiek izpildīts var atšķirties atkarībā no bērna vecuma un brieduma pakāpes. Taču, ja pat atbildīgās iestādes nolemj, ka attiecīgajā situācijā bērna viedokli nav iespējams vai nav nepieciešams uz klausīt klātienē, tas nenozīmē, ka šo viedokli nav nepieciešams un nav iespējams noskaidrot citādi (piemēram, piesaistot psihologu).⁷⁰

Praksē visbiežāk bērna viedokļa uzklausišana notiek bāriņtiesās ar psihologa starpniecību. Izvērtējot, vai bērns spēj formulēt viedokli, bāriņtiesas speciālistiem, protams, būtu jāņem vērā bērna vecumposmu īpatnības. Kā norāda V.Merlins, pirmsskolas vecuma bērns vēl neprot atšķirt savas personiskās īpašības no priekšmetiskajām, piemēram, vērtējot kādu cilvēku, saista to ar kādu priekšmetu: "Viņš ir labs, jo iedeva man lelli". Pirmsskolas vecuma bērnu pašvērtējums ir nestabils un mainās atkarībā no garastāvokļa un situācijas. 4-7 gadu vecumā norisinās pāreja no atdarināšanas un refleksijas uz loģisko spriestspēju. Līdz ar to secināms, ka līdz 6-7 gadu vecumam bērna viedokļa noskaidrošana visbiežāk nebūs iespējama, jo, piemēram, atbilde uz jautājumu, pie kura no vecākiem bērns vēlētos dzīvot būs atkarīga no bērna tā brīža izjūtām - bērns var būt dusmīgs uz mammu par to, ka nav nopirkts saldējums vai arī ļoti gaida tikšanos ar tēti, jo tētis ir solījis nopirkt kāroto rotaļlietu, jāreķinās ar to, ka pēc dažām minūtēm šis viedoklis var mainīties.

⁶⁸ Krūmiņa V., Efektīvu līdzekļu ieviešana bērnu tiesību pārkāpumu novēršanā. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2011. gada maijs, nr.2. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/ATBiletens10_web.pdf [aplūkots 2016. gada 3. martā], 23.-24.lpp.

⁶⁹ Krūmiņa V., Efektīvu līdzekļu ieviešana bērnu tiesību pārkāpumu novēršanā. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2011. gada maijs, nr.2. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/ATBiletens10_web.pdf [aplūkots 2016. gada 3. martā], 23.-24.lpp.

⁷⁰ ECT lēmums *Paradis v. Germany*. 4783/03, 06.02.2003; ECT spriedums *Hansen v. Turkey*. 36141/97

No 6 – 9 gadu vecumam bērni iepazīst apkārtējo pasauli, saprot notiekošā iemeslus. Šai vecumā veidojas personība (kāds es esmu?), neatkarīga uzvedība, kolektīvas attiecības un vērtēšanas pozīcija, notiek strauja prāta un intelekta attīstība, domāšana attīstās no uzskatāmi konkrētās uz abstrakti loģisko. 8 gadu vecumā bērniem lielākoties ir jau izveidojusies sava iekšējā pozīcija – noteikta attieksme pret sevi, citiem un pasauli kopumā. Noskaidrojot bērna viedokli šajā vecumposmā, jāņem vērā, ka sākumskolas vecumā bērni ļoti nopietni uztver pieaugušo dotos vērtējumus, jo pieaugušais - vecāki, vecvecāki, pedagogi ir autoritātes, līdz ar to pieaugušajiem salīdzinoši viegli ietekmēt bērna viedokli.⁷¹

Tas nenozīmē, ka bāriņtiesas darbiniekiem nevajadzētu sarunāties ar bērniem, kas jaunāki par 6 gadiem, taču saruna par bērna iemīļotajām rotaļlietām, spēlēm, par to, ar kuru no pieaugušajiem kopā bērns rotaļājas, iet pastaigāties u.tml. nebūtu vērtējama kā viedokļa noskaidrošana, bet kā informācija, kas raksturo bērna un vecāku attiecības, audzināšanas metodes, citus būtiskus aspektus.⁷²

Krievijas civilkodekss paredz, ka bērna viedoklis vecāku laulības šķiršanas gadījumā tiesai ir obligāts, ja bērns ir sasniedzis 10 gadu vecumu. Jaunāka bērna viedoklis tiesai ir jāuzklausā, bet tas nevar būt par pamatu lēmuma pieņemšanai. Grūti pateikt, kāpēc Krievijas likumdevējs ir izvēlējies tieši šo vecumu, tomēr pamatojums ir tas, ka bērns līdz 10 gadiem ir pakļauts vecāku ietekmēšanai un, patiesībā, var pateikt to, ko viņam, piemēram, noteiks māte vai tēvs. Latvijā šāds vecums nav noteikts normatīvajos aktos, tomēr tiesas parasti uzklausā bērna viedokli, ja bērns ir sasniedzis septiņu gadu vecumu. Toties bērna izteiktais viedoklis tiesai nav obligāts, tas uzskatāms par pierādījumu un vērtējams kopsakarā ar pārējiem pierādījumiem.⁷³

Bērna briedumam ir izšķiroša nozīme, nosakot veidu, kādā bērnam būtu jāpiedalās tiesas procesā. ES dalībvalstīm ir jāievieš skaidra juridiska brieduma definīcija. Pašlaik, trūkstot skaidriem kritērijiem, katrs tiesnesis var novērtēt bērna briedumu pēc saviem ieskatiem. ES dalībvalstīm ir jāpieņem objektīvāka bērnu brieduma novērtēšanas metode, ņemot vērā vecumu un spriestspēju.⁷⁴

Viens no būtiskākajiem aspektiem, ko svarīgi izskaidrot bērnam sarunā pirms viedokļa noskaidrošanas, ir tas, ka bērnam ir tiesības, nevis pienākums paust viedokli.

---

⁷¹ Metodiskie ieteikumi “Bērna vislabākās intereses”. Pieejams:

http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4063&page= [aplūkots 2016. gada 3.februārī]

⁷² Metodiskie ieteikumi “Bērna vislabākās intereses”. Pieejams:

http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4063&page= [aplūkots 2016. gada 3.februārī]

⁷³ Pētījums ģimenes tiesībās Civillikuma ģimenes tiesību daļas modernizācijai (2008.) Pieejams:

<https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 2015. gada 1. janvārī], 21. lpp.

⁷⁴ Bērniem draudzīga tiesu sistēma – speciālistu viedokļi un pieredze. 2015. Pieejams:

<http://at.gov.lv/lv/resursi/rokasgramatas/> [aplūkots 2016. gada 6.martā],3.lpp.

Lai bērna viedokļa noskaidrošana būtu godīga, svarīgi, lai bērns saprastu, kāpēc viedoklis tiek jautāts, kādu iestādi pārstāv cilvēks, kurš ar bērnu sarunājas, kāda ir šī viedokļa nozīme lēmuma pieņemšanas procesā. Vecāku strīdos par bērna dzīvesvietas noteikšanu, saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības noteikšanu, kopīgu vai atsevišķu aizgādību bērnam saprotamā veidā jāizskaidro, ko lems tiesa, ko darīs bāriņtiesa, kāpēc bāriņtiesai svarīgi noskaidrot bērna viedokli, svarīgi izskaidrot, ka ne vienmēr tiesas vai bāriņtiesas lēmums sakrīt ar bērna viedokli, izskaidrot, kāpēc tā var būt.⁷⁵

Tajos gadījumos, kad bērna viedokļa noskaidrošanu neveic bāriņtiesa pati, bet lūdz to darīt psihologam, jāņem vērā, ka psihologs visbiežāk nevarēs bērnam izskaidrot šos aspektus, tāpēc minētā informācija bērnam būtu jāsaņem no bāriņtiesas darbinieka pirms sarunas ar psihologu.⁷⁶

Tiesa bērna viedokli var noskaidrot arī tieši, bet tādā gadījumā bērnam personīgi ir jā piedalās tiesas sēdē. Autores ieskatā bērna viedokļa noskaidrošana tiesā nebūtu ieteicama, ja bērns ir mazgadīgs, Proti bērna viedoklis, kas nav sasniedzis 14 gadu vecumu, būtu jānoskaidro ar bāriņtiesas starpniecību.

Bērna viedokļa noskaidrošana var notikt tikai ar likumā paredzētiem un pieļaujamiem līdzekļiem. Proti, bērns var savu viedokli izpaust personīgi piedaloties tiesas sēdē, bāriņtiesas darbiniekam sarunā vai bāriņtiesas psihologam, kas to iekļauj savā atzinumā.

Bērns vēlams uz klausīt mazāk formālā atmosfērā. Bērna uz klausīšanai vajadzētu notikt tādu personu klātbūtnē, kurām bērns uzticas. Turklāt šī uzticības persona varētu pārfrāzēt tiesneša uzdotu jautājumu bērnam saprotamā valodā.

Nav pieļaujama privāta bērna viedokļa uz klausīšana ar tehniskiem palīg līdzekļiem un ieraksta iesniegšana tiesā kā pierādījums. Ņemot vērā, ka tiesai nav zināmi apstākļi kādos ir iegūts bērna viedoklis, lūgumu par šāda pierādījumu pievienošanu lietas materiāliem tiesa noraidīs.⁷⁷

4. Piemērs. Bērna tēvs J.P. ir izteicis tiesā lūgumu pievienot lietas materiāliem bērna uzrunas tiesai videoierakstu, un novērtēt to kā pierādījumu, izskatot lūgumu par bērna dzīvesvietu līdz sprieduma taisīšanai lietā. Tēvs tiesai ir norādījis, ka videoierakstā fiksētā bērna uzruna ir tapusi pēc bērna paša iniciatīvas un brīvas gribas, un tēvs viņu nekādi nav vēlējies ietekmēt. Bērns esot izteicis vēlmi

⁷⁵ Metodiskie ieteikumi "Bērna vislabākās intereses". Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4063&page= [aplūkots 2016. gada 3.februārī]

⁷⁶ Metodiskie ieteikumi "Bērna vislabākās intereses". Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4063&page= [aplūkots 2016. gada 3.februārī]

⁷⁷ Tiesvedība Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā Civillietā Nr. C29500215, 2015./2016. gads

paskaidrot iemeslus, kuru dēļ viņš vēlas dzīvot pie tēva. Šajā nolūkā tika veikts videoieraksts.

Izskatot tiesas sēdē J.P. lūgumu, otra puse iebilda pret videoieraksta pievienošanu lietas materiāliem, jo nav zināms kādos apstākļos šis ieraksts ir izdarīts. Turklāt jau iepriekš tēvs ir veicis šādus ierakstus ar bērna uzrunām, un vēlāk izrādījās, ka šajos ierakstos nav ne vārda patiesības. Iebildumus par videoieraksta pievienošanu lietas materiāliem izteica arī bāriņtiesas pārstāvis, jo nav zināms kādos apstākļos ir izdarīts šis ieraksts un kādu motīvu vadīts bērns ir runājis un ko viņš ir gribējis ar to pateikt. Atbildot uz tiesa jautājumu kāda veica pierādījums tas būtu, tēva pārstāvis atbildēja, ka tas ir bērna viedoklis, vēlāk precizējot, kas tas ir elektronisks pierādījums.

Uzklausot visu pušu viedokļus un tēva paskaidrojumu kāpēc ir tapis šis videoieraksts, tiesa nolēma nepievienot lietas materiāliem USB flash nesējā ierakstīto videoierakstu, jo CPL likums paredz tiesības uz klausīt bērna viedokli tiesā klātienē. Tiesa norādīja, ka lietā jau ir vairāki bāriņtiesas un psihologa atzinumi.⁷⁸

Konkrētais piemērs uzskatāmi parāda, ka bērna viedokļa noskaidrošanai ir jānotiek zināmos un bērnam drošos apstākļos, jo pretējā gadījumā šādu videoieraksta veidošanu var vērtēt kā vardarbību pret bērnu. Autore uzskata, ka vienu šādu atsevišķu gadījumu vēl nevajadzētu vērtēt kā vardarbību pret bērnu, taču, ja vecāks atkārtoti 1-2 gadu laikā izmanto bērnu savu argumentu pamatošanai jautājumos par aizgādības tiesībās pret otru vecāku un veic videoierakstu, ir iespējams konstatēt gan vecāka ļaunprātīgu savu tiesību izmantošanu gan emocionālu vardarbību pret bērnu. Bērna tiesību aizsardzībā tiek lietots tāds termins kā "retraumatizācija", kas nepieļauj bērna atkārtotu pratināšanu arī tādos gadījumos, ja patiešām ir notikusi vardarbība pret bērnu.

Tiesa nevar balstīt savu spriedumu vienīgi uz tiesas procesā bērna izteikto viedokli, jo iespējams, ka bērns neapzinās sava vārda sekas. Vadoties no tā, ka bērna tiesības ir primāras, ir nepieciešams vesels pasākumu komplekss, lai noskaidrotu bērna īsto un patieso viedokli. Un tā noskaidrošana nav tiesas kompetencē, jo tiesnesis, nebūdam psihologs, nevar izanalizēt bērna vārdus, uzvedību un rīcību un izdarīt secinājumus par patiesām vēlmēm. Ar tādām lietām jānodarbojas speciālistam, ko uz doto brīdi pārstāv bāriņtiesa.⁷⁹

Bērnam, kas spējīgs formulēt savus uzskatus, ir tiesības brīvi paust šos uzskatus visos jautājumos, kas viņu skar. Pie tam, bērna uzskatiem tiek veltīta pienācīga uzmanība atbilstoši

⁷⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas sēdes Civillietā Nr. C29500215 15.01.2016. ieraksts

⁷⁹ Pētījums ģimenes tiesībās Civillikuma ģimenes tiesību daļas modernizācijai (2008.) Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 2015. gada 1. janvārī], 21. lpp.

bērna vecumam un brieduma pakāpei. Savu viedokli bērns var izteikt jebkurā formā – gan mutvārdiem, gan rakstiski, gan arī ar zīmējumiem.⁸⁰

Līdz ar to CPL noteiktais princips, ka bērns ir uzklausāms, ja viņš var formulēt savu viedokli, daļēji ierobežo bērna tiesības, jo saskaņā ar Konvenciju par bērna tiesību aizsardzību, bērns var savas domas izteikt jebkurā tam pieejamā formā. Praksē, gatavojot atzinumus tiesai, bāriņtiesas psihologs var izmantot dažādas metodes t.sk., ļaujot bērnam radoši izpaust savas domas zīmējuma veidā.

Tādēļ likumdevējs speciālistiem, kuri ikdienā strādā ar bērna viedokļa noskaidrošanu un atzinumu sagatavošanu, ir izvirzījis konkrētas prasības izglītības, zināšanu un pieredzes jomā. *Bērna tiesību aizsardzības likumā* ir noteikts, ka psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem tiesai, bāriņtiesai, policijai un prokuratūrai lietās, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, ir tiesīga sniegt persona, kura ieguvusi vismaz maģistra grādu psiholoģijā un kuras profesionālā darbība bērnu un ģimenes izpētē sasniedz vismaz piecus gadus.⁸¹

Psihologa atzinumā norāda: 1) institūciju, kas pieprasījusi atzinumu; 2) psiholoģiskās izpētes mērķi; 3) psiholoģiskās izpētes laiku un vietu; 4) pamatinformāciju par bērnu, kas ir vai var būt nepieciešama atzinuma sniegšanas procesā; 5) psiholoģiskajā izpētē izmantotās metodes; 6) novērojumus izpētes laikā, klienta motivāciju un izpētes ierobežojumus; 7) psiholoģiskās izpētes rezultātus un analīzi; 8) argumentētus secinājumus un ieteikumus; 9) informāciju par konfidencialitāti; 10) psihologa vārdu, uzvārdu, iegūto grādu, diploma numuru, augstskolu, kurā diploms iegūts, atzinuma sniegšanas datumu.

Apvienotajā Karalistē (Anglijā un Velsā) ikvienam bērnam, kurš iesaistīts civillietā, iecel Bērnu un ģimenes lietu tiesas Konsultāciju un atbalsta dienesta aizbildni, kurš piedalās tiesvedībā bērna vārdā. Aizbildņi bērnu vietā ierodas tiesā, un viņu pienākums ir informēt tiesu par bērnu vēlmēm un emocijām. Viņu pienākums ir arī izskaidrot bērniem tiesas procesu un regulāri informēt bērnus par lietas izskatīšanas gaitu un gala iznākumu. Aizbildņi arī iecel advokātus, kuri nodrošina bērnu juridisko pārstāvību, piemērojot t. s. pārstāvības “tandēma modeli”. Ja aizbildņa viedoklis par bērna interesēm nesakrīt ar bērna viedokli, bērnu atsevišķi var pārstāvēt otrs advokāts. Somijā gadījumos, kad vecāki tiesas procesā nevar būt bērna aizbildņi interešu konflikta dēļ, iecel aizbildni, kurš tiesā pārstāv bērna intereses. Dažās Somijas pašvaldībās (piemēram, Kouvolas un Kotkas reģionā) par aizbildņiem *ad litem* var iecelt sociālā darba speciālistu un advokātu, un šī sadarbības sistēma arī ir pazīstama ar nosaukumu “tandēma modelis”.

---

⁸⁰ Turpat,

⁸¹ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=49096> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī], 5.² panta pirmā daļa

Autores ieskatā bāriņtiesas funkcijas būtu jāpaplašina, uzliekot par pienākumu bāriņtiesas pārstāvim bērnam izskaidrot tiesas procesu un regulāri informēt bērnus par lietas izskatīšanas gaitu un gala iznākumu. Kā zināms šajās civillietās bāriņtiesai ir uzticēta atzinuma sagatavošana tiesai, bet turpmāka sadarbība ar bērnu tiesvedības procesa gaitā nenotiek līdz brīdim, kad jāiesaistās tiesas sprieduma piespiedu izpildē. Autore uzskata, ka bērna vislabākajās interesēs ir visas tiesvedības gaitā iegūt uzticības personu, kas ne tikai tiesu informēs par bērna viedokli un bērna emocionālo stāvokli, bet arī novērsīs bērna tiesību un interešu aizskārumu no vecāku puses. Piemēram, uzzinot faktus par iespējamo vardarbību ģimenē t.sk. emocionālo vardarbību pret bērnu, iesaistot bērnu vecāku lojalitātes konfliktā, bāriņtiesas pārstāvim ir jāierosina lieta par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam vai abiem vecākiem. Ja bāriņtiesas pārstāvis būs bērna “mentors” visa tiesvedības procesa laikā un bērns šai personai uzticēsies, būs iespējams novērst bērna psiholoģisku traumēšanu tiesas sprieduma piespiedu izpildes gadījumā. Šobrīd resursu trūkuma dēļ bāriņtiesas nevar nodrošināt speciālista atbalstu bērnam strīdos starp vecākiem par atsevišķas aizgādības noteikšanu, kas būtu obligāti nepieciešams, ja bērns ilgstoši ir iesaistīts vecāku lojalitātes konfliktā.

3.2.3. Tiesu prakse atsevišķas aizgādības noteikšanā

Likums nenosaka prioritāti viena vai otra dzimuma vecākam attiecībā uz atsevišķas aizgādības noteikšanu pār bērnu. Tikai izvērtējot bērna psiholoģisko un emocionālo saikni ar katru no vecākiem un katra vecāka spējas un vēlmi nodrošināt bērna interesēm atbilstošus apstākļus un audzināšanu, ir pieņemams spriedums par atsevišķas aizgādības tiesību piešķiršanu vienam no bērna vecākiem.⁸²

Tiesas, lemjot jautājumu par atsevišķas aizgādības nodibināšanu, ņem vērā lietas faktiskos apstākļus, tas ir, pie kura no vecākiem bērns dzīvo uz prasības celšanas brīdi un kurš no vecākiem īsteno bērna aprūpi un uzraudzību. Attiecīgi tam no vecākiem, kurš īsteno bērna aprūpi un uzraudzību, ir piešķirama atsevišķā aizgādība pār bērnu, otram vecākam ir saskarsmes tiesība ar bērnu.⁸³

Tomēr šādu principu nevar attiecināt uz visiem gadījumiem, kad tiek skatīts strīds par atsevišķas aizgādības noteikšanu. Īpaši svarīgi tas ir gadījumos, kad ģimenē ir iespējams konstatēt vardarbību pret bērnu vai kādu no bērna vecākiem. Kā zināms grozījumi CPL par pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu tika pieņemti tikai 13.02.2014. un stājās spēkā

---

⁸² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums “Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērniem” (2012.) Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/civiltiesibas/> [aplūkots 2016. gada 20. februārī], 4.lpp.

⁸³ Turpat,

31.03.2014. Līdz 30.⁵ nodaļas “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību” iekļaušanai CPL no vardarbības cietusī persona bija spiesta atstāt dzīvesvietu, dažkārt atstājot bērnu kopā ar varmācīgo personu.

Tā kā *Eiropas Cilvēktiesību konvencijas* 8. pants aizsargā personas fizisko un emocionālo integritāti, tiesības uz ģimenes dzīvi kontekstā valstij ir jāveic pozitīvie pasākumi, lai aizsargātu ne tikai indivīda tiesības attiecībās ar valsti, bet arī attiecībās ar citiem indivīdiem. It sevišķi tas attiecas uz vardarbību ģimenē. ECT ir noteikusi ka valstij ir pienākums veikt pozitīvus pasākumus – nodrošinot attiecīgu tiesisko regulējumu, kas indivīdiem ļautu efektīvi aizsargāt sevi pret citu ģimenes locekļu vardarbību.⁸⁴

Autore darbā minēs vairākus piemērus no tiesu prakses lietās, kas skar vardarbību ģimenē un vērtēs šī regulējuma ietekmi uz tiesas procesa rezultātu, primāri pievēršot uzmanību bērna tiesību un interešu aizsardzībai šādos procesos.

5. Piemērs. S.Z. cēla prasību tiesā par atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu un uzturlīdzekļu piedziņu bērnam E.Z. (prasības iesniegšanas brīdī – 6 g.v.) 2013. gada 21. jūnijā, kad vēl nebija stājušies spēkā iepriekš minētie grozījumi CPL. Ģimenē prasītāja bija ilgstoši cietusi no atbildētāja pret viņu vērstās vardarbības, taču savu tiesību aizsardzību nevarēja pilnvērtīgi realizēt, jo grozījumi CPL par pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu pret vardarbību vēl nebija pieņemti.

S.Z. prasībā un tēva A.Z. pretprasībā par atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu pirmās instances tiesā tika pieņemts pagaidu noregulējums, nosakot, ka bērna aprūpi un uzraudzību veic tēvs un, nosakot bērna dzīvesvietu pie tēva. Tiesa noteica mātei pagaidu saskarsmes izmantošanas kārtību ar dēlu. Tiesas lēmums tika pamatots ar abu vecāku dzīvesvietu bāriņtiesu atzinumiem. Mātes dzīvesvietas bāriņtiesas atzinumā ir norādīts, ka bērna interesēs nav noteikt mātei viena vecāka atsevišķu aizgādību, bērns interesēs ir noteikt dzīvesvietu pie tēva. Tēva dzīvesvietas bāriņtiesa ir atzinusi, ka kamēr nav atrasts risinājums vecāku savstarpējam strīdam par aizgādības tiesībām, bērna esošos stāvokli nebūtu vēlams mainīt, atstājot abu vecāku kopīgu aizgādību, bet bērna dzīvesvietu saglabājot pie tēva.

Pirmās instances tiesa, izsakot lietu pēc būtības noteica mātei atsevišķu aizgādību pār bērnu, un apmierināja prasību par uzturlīdzekļu piedziņu no tēva,

---

⁸⁴ Dupate K., Reine I. 110. Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 591.lpp.

Pirmās instances tiesas sprieduma motīvu daļā tiesa ir secinājusi, ka bāriņtiesas pēc būtības ir noteikušas savos atzinumos pagaidu situācijas risinājumu, nemainot pašreizējo dzīvesvietu, kā arī bāriņtiesas nav konstatējušas nevienam no vecākiem kādus šķēršļus vai ierobežojumus veikt bērna aprūpi.

Tiesa uzskatīja, ka situācija ir jāatrisina pēc būtības, nevis ar pagaidu risinājumu, jo attiecības starp vecākiem ir konfliktējošas. Turklāt jāņem vērā bērna ilgtermiņa intereses attiecībā uz drošu vidi un bērna personības pilnīgu un harmonisku attīstību ilgtermiņā.

Tiesa sprieduma motivācijā ir izmantojusi tiesu psiholoģiskās ekspertīzes atzinumu, un novērtējusi to saskaņā ar CPL 97. pantu. Tiesu eksperta atzinums tiesa ir vērtējusi kopsakarā ar pārējiem lietā esošajiem pierādījumiem. Piemēram, atsaucoties uz bāriņtiesas psihologa atzinumā konstatēto, ka bērns tiek mākslīgi atsvešināts no mātes, kas var ietekmēt un pasliktināt bērna psiholoģisko stāvokli, īpaši situācijā, ja iepriekš bērna aprūpētāja ir bijusi māte. Psihologa skatījumā bērna pēkšņa šķiršana no mātes, ar kuru bērnam ir bijusi emocionāla piesaiste bērnam ir traumējoša un var radīt smagus emocionālus pārdzīvojumus. Psiholoģiskās izpētes laikā iegūtā informācija psiholoģei ļāvusi secināt, ka sieviete ilgstoši izjutusi psiho traumējošu situāciju ģimenē un viņa ilgstoši ir bijusi pakļauta fiziskai un emocionālai vardarbībai no bijušā dzīvesbiedra puses.

Vērtējot bērna stāvokli psiholoģiskajā izpētē bāriņtiesas psihologs ir konstatējis, ka bērna uzvedība ir netipiska konkrētam vecumam posmam un liecina par: vai nu apzinātu un spēcīgu bērna viedokļa ietekmēšanu no pieaugušo puses, ar kuriem bērns dzīvo kopā ikdienā; vai bērna paša apzinātu izvēli izvairīties un paust viedokli, kam iemesls varētu būt bailes no kāda (iem) pieaugušā (iem) gan manipulācija (iespēja gūt labumu (...)).

Lietas izskatīšanas gaitā tiesa ir noskaidrojusi, ka tēvs vienu nedēļu ir uzturējies viesnīcā, kur lietojis alkoholiskos dzērienus. Lietā esošie pierādījumi liecina par tēva pārmērīgu alkohola lietošanu ikdienā, kas kaitējis ģimenes attiecībām un apdraud bērna emocionālo attīstību.

Tiesa lietas apstākļu noskaidrošanā nopratināja vairākus lieciniekus un secināja, ka viņu liecības nav savstarpēji pretrunīgas.

Tiesa secināja, ka no lietā esošajiem pierādījumiem, tai skaitā liecinieku liecībām, apstiprinās, ka tēvs ir ierobežojis mātei saskarsmi ar bērnu un, ņemot vērā bērna vecumu (6 gadi civillietas ierosināšanas brīdī), bērna viedokli var ietekmēt pieaugušie, ko apstiprina psihologu atzinumi.

Tiesa spriedumā ir norādījusi, ka emocionāla vardarbība pret bērnu ir tāda rīcība, kas liek bērnam izjust emocionālu spriedzi, apdraudot vai ietekmējot vecumam neatbilstošu emocionālo attīstību. Ņemot vērā pierādījumus to kopsakarā, tiesa secināja, ka pret bērnu laika posmā, kad bērns ir atradies tēva ikdienas apgādībā, ir tikusi vērsta emocionāla vardarbība, kas liedz bērnam apzināties savu viedokli un brīvi to paust.

Tiesa konstatēja, ka neviens no bāriņtiesām un psihologiem nav konstatējuši bērnam kādu apdraudējumu no mātes puses, vai kādus šķēršļus, lai ierobežotu mātes saskarsmi ar bērnu, vai nespēju veikt mātei ikdienas aprūpi par bērnu.

Spriedumā ir norādīts, ka pieaugušie, kuri ikdienā ir veikuši bērna aprūpi, ir negatīvi ietekmējuši attiecības ar bērna māti, tādējādi pārkāpuši CL 181. panta ceturtajā daļā noteikto aizliegumu veikt darbības, kas negatīvi ietekmē attiecības ar kādu no vecākiem.

Tiesa ir konstatējusi, ka uz lietas izskatīšanas dienu puses patstāvīgi uzņēmoties atbildību, nav atrisinājušas nevienu no bērna aizgādības izrietošiem jautājumiem bez institūciju iesaistīšanas, kā arī tēvs nevienu no jautājumiem, kas izriet no bērna aizgādības jautājumiem (izglītība, veselība, ārpuskolas nodarbības, sports u.c.) nav risinājis ar māti.

Pie šādiem apstākļiem tiesa ir secinājusi, ka tiesai ir pamats bērna interesēs noteikt prasītājai atsevišķu aizgādību pār dēlu. Minētais neierobežo atbildētāja kā vecāka tiesības uz saskarsmi ar dēlu.⁸⁵

Komentējot iepriekš aprakstīto tiesvedības procesu par atsevišķas aizgādības noteikšanu, jāatzīmē, spriedums tika pārsūdzēts otrajā instancē, kas lietu izskatīja pēc pusgada, un apmierināja mātes prasību, bet tēva pretprasību noraidīja. Otrās instances tiesas sprieduma motīvu daļā tiesa ir atsaukusies uz Tiesu psiholoģiskās ekspertīzes atzinumu, ka tēva psiholoģiskās ekspertīzes rezultāti liecina par alkohola degradācijas iezīmēm personības struktūrā. Šāds apstāklis tiesu kolēģijas ieskatā, neatkarīgi no tā, ka lietas materiālos nav pierādījumu par to, ka atbildētājs alkoholu ir lietojis tieši bērna klātbūtnē, liecina par to, ka šādas atbildētāja darbības apdraud bērna emocionālo attīstību. Gan pirmās gan otrās instances tiesas spriedumos tiesa ir motivējusi kāpēc bērna mātei ir nosakāma atsevišķa aizgādība pār bērnu, nosakot bērna dzīvesvietu pie mātes. Protī, galvenais arguments bāriņtiesai, nosakot, ka bērna dzīvesvieta ir saglabājama pie tēva ir tas, ka bērna interesēs būtu saglabāt viņa ierasto vidi, bet bāriņtiesas nav vērtējušas vai pašreizējā dzīvesvieta un situācija bērnam

---

⁸⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 23.septembra spriedums Civillietā Nr.C33404713

ilgtermiņā nav uzskatāma par emocionāli degradējošu.⁸⁶ Minētā civillietā tika skatīta tiesā no 2013. gada 21. jūnija līdz 2016. gada 30. martam, kad ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijas Rīcības sēdes lēmumu tiesnešu kolēģija nolēma atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību sakarā ar atbildētāja iesniegto kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 23. septembra lēmumu.

Analizējot šo tiesvedības procesu, autore secina, ka: 1) pirms CPL tika pieņemti grozījumi par pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu īpaša nozīmē lietās, kas skar bērna intereses, bija pagaidu noregulējumam, ar kuru tiesa noteica bērna dzīvesvietu līdz sprieduma pieņemšanai; 2) kļūdaina un nepareiza pagaidu noregulējuma pieņemšana varēja nozīmēt to, ka bērns faktiski līdz galīgā sprieduma spēkā stāšanās brīdim faktiski atrodas emocionāli degradējošā vidē.

No CPL 244.⁵ panta ceturtās daļas noteikumiem izriet, ka pagaidu noregulējums šajā likuma normā noteiktajos gadījumos darbojas līdz sprieduma taisīšanai. Tātad, pagaidu noregulējums, kas tiek noteikts, izskatot lietu pirmajā instancē ir spēkā līdz pirmās instances tiesas sprieduma taisīšanai un to nevar piemērot pēc sprieduma taisīšanas.

5. piemērā minētajā gadījumā atbildētājs spriedumu tika pārsūdzējis apelācijas instancē pilnā apjomā, taču, ņemot vērā CPL 204. panta nosacījumus, pirmās instances tiesas spriedums daļā par uzturlīdzekļu piedziņu un atsevišķas aizgādības noteikšanu bija izpildāms nekavējoties.

CL 178.¹ panta pirmajā daļā ir noteikts, ka tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi. Pie apstākļiem, kad ar pirmās instances tiesas spriedumu ir noteikta sprieduma nekavējoša izpilde daļā par atsevišķas aizgādības noteikšanu, pirmās instances tiesas sprieduma pasludināšanas brīdī bērna vecākam ir nodibināta atsevišķa aizgādība pār bērnu. Līdz ar to šim vecākam ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi, tajā skaitā noteikt dzīvesvietu.

Iepriekš minētajā 5. piemēra gadījumā, tēvs uzskatīja, ka tiesas spriedumu nevar izpildīt, jo bērns nevēlas doties pie mātes, un lūdza atkāroti pieņemt lēmumu par pagaidu noregulējumu, nosakot bērna dzīvesvietu pie tēva.

Izskatot tēva lūgumu par pagaidu noregulējuma noteikšanu, Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģija secināja, tā kā pirmās instances tiesas spriedums daļā par sprieduma nekavējošu izpildi par atsevišķas aizgādības noteikšanu, nav atcelts, tā izpilde nav atlikta, tiesu kolēģija atzīst, ka pagaidu noregulējums par bērna dzīvesvietas noteikšanu pie tēva nav

---

⁸⁶ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 23.septembra spriedums Civillietā Nr.C33404713

piemērojams, jo tāds regulējums būtu pretrunā likumā noteiktajai atsevišķas aizgādības jēgai un būtībai.⁸⁷

Apkopojot iepriekš teikto, autore uzskata, ka 2012. gada Augstākās tiesu prakses apkopojumā izteiktā atziņa “Attiecīgi tam no vecākiem, kurš īsteno bērna aprūpi un uzraudzību, ir piešķirama atsevišķā aizgādība pār bērnu, otram vecākam ir saskarsmes tiesība ar bērnu” ir kļūdaina un nepareiza, un neatbilst bērna vislabākajām interesēm. Autores apgalvojums pamatots ar iepriekš aprakstīto tiesvedības gaitu 5. Piemērā un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģija lēmums par to, ka šajā lietā tiesnešu kolēģija nav konstatējusi tādu materiālo tiesību normu nepareizu piemērošanu un procesuālo tiesību normu pārkāpumus, kas būtu noveduši pie lietas nepareizas izspriešanas.

Iepriekš minētajā 5. Piemērā puses vienojās, lai noskaidrotu vai nepilngadīgais bērns spēj pareizi uztvert lietai svarīgus apstākļus un par tiem sniegt pareizus un patiesus paskaidrojumus, ievērojot viņa individuāli psiholoģiskās un vecuma īpatnības, un kādā mērā vecāku darbības un izteikumi atspoguļojas bērna psiholoģiskajos rādītājos, nepieciešamas speciālas zināšanas psiholoģijā, tāpēc nosakāma psiholoģiskā ekspertīze. Atbilstoši CPL 121. panta pirmajai daļai ekspertīzi tiesa nosaka pēc puses lūguma gadījumos, kad lietai nozīmīgu faktu noskaidrošanai nepieciešamas speciālas zināšanas zinātnē, tehnikā, mākslā vai citā nozarē (...). Puse, kas piesaka savu lūgumu tiesai par psiholoģiskās ekspertīzes noteikšanu, norāda izraudzīto tiesu ekspertu. Tiesa pieņem lēmumu par lūguma apmierināšanu vai noraidīšanu un gadījumā, ja lūgums tiek apmierināts, abām pusēm tiek dots laiks jautājumu sagatavošanai ekspertam uzdodamiem jautājumiem. Jautājumu sagatavošanā ir ieteicams konsultēties ar speciālistu – psihologu, kam ir īpašas zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā. Nākamajā tiesas sēdē abas puses vienojas par jautājumiem, kas tiks uzdoti tiesu ekspertam, un pusēm ir iespēja noraidīt kādu no jautājumiem vai grozīt tā redakciju.

Saskaņā ar CPL 121. panta piekto daļu, ekspertīzi izdara tiesā vai ārpus tiesas. Konkrētajā gadījumā tiesa noteica, ka ekspertīze ir izdarāma psiholoģiskā stāvokļa izpētes speciālistes telpās un pēc lēmuma pieņemšanai speciālistam tiek nogādāti izpētei visi civillietas materiāli.

Tiesa lēmumā par psiholoģiskās ekspertīzes noteikšanu norāda puses, prasījumus, izraudzīto ekspertu, ekspertam uzdodamos jautājumus kā arī nosaka kura puse veic ekspertīzes izdevumu apmaksu. Vienlaicīgi ar lēmumu par ekspertīzes nozīmēšanu tiesa aptur tiesvedību.

---

⁸⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015.gada 14. jūlija lēmums Civillietā Nr.C33404713

Puses savstarpēji saskaņoja 18 tiesu ekspertam izraudzītos jautājumus, kurus tiesa iekļāva savā lēmumā. Piemēram: 1) kāds ir bērna pašreizējais attīstības līmenis?; 2) kāds ir bērna pašreizējais emocionālais stāvoklis; 3) kāda ir bērna attieksme pret māti? Kāda ir bērna attieksme pret tēvu?; 4) vai māte/tēvs spēj realizēt vecāka lomu, disciplinēt un audzināt, nodrošināt bērna normālu emocionālu un psiholoģisku attīstību?; 5) vai mātei/tēvam piemīt individuāli psiholoģiskas īpatnības, kuras būtiski var ietekmēt viņas/viņa uzvedību un rīcību attiecībā pret bērnu? Ja ir, tad kādas?; 6) kādas ir mātes un tēva attiecības un savstarpējās komunikācijas īpatnības? Vai māte un tēvs ir spējīgi vienoties un kopīgi pieņemt bērna interesēm atbilstošus lēmumus, ja tiktu realizēta vecāku kopīga aizgādība? Kādi faktori to var veicināt vai traucēt? u.c. (*Pielikums Nr.1*).

Atšķirībā no psiholoģiskā atzinuma, ko speciālists gatavo bāriņtiesā, tiesu psiholoģiskā ekspertīze tiek veikta ievērojami plašāka apjomā, izmantojot atšķirīgas metodes. Visbūtiskākā atšķirība autores ieskatā ir tā, ka tiesu eksperts atbilstoši savai specializācijai un kompetencei pēta un savus secinājumus izdara arī balstoties uz civillietas materiāliem. Autores ieskatā īpaši sarežģītos gadījumos strīdos starp pusēm par bērna aizgādību ir nepieciešams lūgt tiesu nozīmēt tiesu psiholoģisko ekspertīzi, jo tas ievērojami atvieglo tiesas darbu un palīdz izdarīt taisnīgu, objektīvu un bērnu interesēm atbilstošu spriedumu.

Kā jau minēts iepriekš bērna atsevišķas aizgādības tiesību piešķiršana vienam no vecākiem nenozīmē aizgādības tiesību atņemšanu otram no vecākiem.

Šāda tiesu prakse izriet arī no Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2007. gada sprieduma lietā Nr. PAC-0064, C 04251505; Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. SKC-428/2008; Augstākās tiesas Civillietu tiesas palātas 2009. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. PAC-0583, C06029808; Augstākās tiesas Civillietu tiesas palātas 2009. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. PAC-0505, C 04310607.⁸⁸

Gadījumos, ja vecāki dzīvo šķirti un otrs bērna vecāks kopīgās aizgādības tiesības faktiski nerealizē – nerūpējas par bērnu un nepārstāv bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās kā arī neizmanto saskarsmes tiesības ar bērnu, bērna atsevišķas aizgādības noteikšana praktiski neko nemaina bērna ikdienas dzīvē un audzināšanā. Tomēr tieši šie apstākļi praksē ir sastopami visbiežāk.

6. Piemērs. Prasību par laulības šķiršanu, atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu un saskarsmes kārtības noteikšanu bērna mātei N.J. ar meitu M.J. (7 g.v.) tiesā cēla bērna tēvs M.J.. Bērns dzīvo kopā ar tēvu un atrodas viņa aprūpē, tēvs

---

⁸⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums "Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērniem" (2012.) Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas/aplukkots_2016_gada_20_februari], 4.lpp.

bērnu uztur, bet māte kopš aizgājusi no ģimenes nav par savu meitu praktiski interesējusies, nav apsveikusi jubilejās, svētkos. Māte nav maksājusi bērnam uzturlīdzekļus, kaut arī saņem par meitu valsts noteikto pabalstu. Māte nav izmantojusi saskarsmes tiesības ar meitu un nevēlas to darīt.

Atbildētāja prasību atzina.

Tiesa no lietā esošajiem materiāliem un pušu paskaidrojumiem konstatēja, ka atbildētāja nav pildījusi savus pienākumus rūpēties par meitu un nepārstāv viņas intereses personiskajās un mantiskajās attiecībās. Meita dzīvo pie tēvs – prasītāja, kas par viņu rūpējas. Izvērtējot bāriņtiesas atzinumā norādīto, tiesa apmierināja prasību - šķīra laulību un noteica tēvam atsevišķu aizgādību pār meitu un noteica meitas dzīvesvietu pie tēva.⁸⁹

No tiesas sprieduma izriet, ka 6. piemēra gadījumā bērna viedoklis nav atspoguļots tiesas spriedumā, lai gan bērnam, šķirot laulību jau bija 7 gadi. Tiesa ir aprobežojusies tikai ar vispārpieņemtām frāzēm, ka otrs vecāks nepilda savus pienākumus rūpēties par bērnu un nepārstāv bērna intereses personiskajās un mantiskajās attiecībās. Šajā gadījumā faktiski par bērnu ikdienā nerūpējās arī tēvs, kas lietoja alkoholu un narkotikas. Visas rūpēs par bērnu bija uzņēmusies bērna vecmāmiņa. Autore uzskata, ka bāriņtiesai, gatavojot atzinumu tiesai, vajadzēja noskaidrot bērna dzīves apstākļus, jo iespējams, ka aizgādības tiesības bija jāpārtrauc abiem vecākiem, ieceļot par aizbildni bērna vecmāmiņu.

Nosakot viena vecāka atsevišķu aizgādību pār bērnu, tiesai, pirmkārt, ir jāvadās no bērna interešu viedokļa, ar kuru no vecākiem bērnam ir ciešāka emocionālā saikne. Ja bērns pēc atsevišķas aizgādības noteikšanas tiek pārvietots uz pastāvīgu dzīvi citā valstī, ir jāizvērtē bērna spējas adaptēties uz dzīvi citā valstī, kā arī bērna un tā vecāka dzīves un darba apstākļi, kurš vēlas bērnu izvest no valsts uz pastāvīgu dzīvi kādā no ārvalstīm.⁹⁰

Šāda sprieduma argumentācija, piešķirot tam no vecākiem atsevišķu aizgādību, kurš pastāvīgi dzīvo ārvalstīs, nevar tikt balstīta tikai uz tiem apstākļiem un faktiem, kuri pastāvējuši pirms prasības celšanas, kad vecāks ir pārcēlies uz dzīvi ārvalstī, bet gan ir jāvērtē arī apstākļi lietas izskatīšanas laikā un tas, kāda emocionālā un faktiskā saikne pastāv katram no vecākiem ar bērnu.⁹¹

⁸⁹ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 27.08.2014. gada 27. augusta spriedums Civillietā Nr. C32352213

⁹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums "Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērniem" (2012.) Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas/> [aplūkots 2016. gada 20. februārī], 5.lpp.

⁹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums "Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērniem" (2012.) Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas/> [aplūkots 2016. gada 20. februārī], 5.lpp.

Minētā atziņa pausta Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 22. septembra spriedumā Nr. SKC-570/2010, izskatot kasācijas sūdzību par Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2009. gada 8. decembra spriedumu I. L. prasībā pret G. S. par atsevišķas aizgādības nodibināšanu bērnam un bērna dzīvesvietas noteikšanu.⁹²

Apmierinot I. L. prasību, tiesa atsaukusies uz ekspertu 2009. gada 20. janvāra atzinumu, kurā SIA „Psiholoģiskās ekspertīzes un psiholoģiskās izpētes centrs” ekspertes Ilze Veitnere un Evija Strike norādījušas, ka, nosakot psiholoģiskos apstākļus, kuri ir svarīgi, lai atrisinātu jautājumu, kurš no vecākiem turpmāk realizēs aizgādību pār R. S., jāņem vērā katra vecāka sadarbības un saskarsmes spējas ar zēnu; jānodrošina vide, kura zēnam ir pazīstama un ierasta; jānodrošina bērnam iespēja saglabāt savu nacionālo identitāti; iespēju robežās jānodrošina bērnam apstākļi, kas viņam palīdzētu veiksmīgi uzsākt skolas gaitas un mazinātu iespējamās adaptācijas problēmas 1. klasē. Ievērojot abu vecāku ieinteresēto attieksmi pret bērnu, ieteicams saglabāt abu vecāku kopīgo aizgādību pār bērnu.

Autore kritiski vērtē psihologu atzinumā rekomendāciju saglabāt abu vecāku kopīgu aizgādību, jo kā zināms vecāki pārstāv bērna intereses personiskajās un mantiskajās attiecībās un, realizējot kopīgo aizgādību visus svarīgos lēmumus vecāki pieņem kopīgi. Aizgādības tiesības nozīmē:

- tiesības un pienākumus rūpēties par bērnu un viņa mantu;
- rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu;
- tiesības un pienākumus pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

Savukārt, par personiskajām tiesībām uzskatāmas tiesības uz dzīvību, brīvību, personas neaizskaramību, veselību, dzimumneaizskaramību, privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību (cita starpā arī autortiesības, bērna aprūpes tiesības un tml.).

Ja bērns bērna vecāki dzīvo šķirti dažādās valstīs, tad objektīvu apsvērumu dēļ nav vairs iespējams abiem vecākiem pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

Civillikuma 186. panta pirmā daļa paredz, ka vecāki kopīgi pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās (koppārstāvība). Ja vecāki dzīvo šķirti, koppārstāvība iespējama tikai tad, ja abi vecāki ir vienojušies par kopīgu aizgādību vai ir pieņemams, ka pastāv vecāku kopīga aizgādība.

No minētā izriet, ka vecākam ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums pārstāvēt bērnu, respektīvi, nodrošināt ne vien aizgādības, bet arī aprūpes tiesību pilnīgu realizāciju. Tikai izņēmuma gadījumos vecāks var pilnvarot citu personu noteiktā apjomā pārstāvēt bērnu (realizēt aprūpi uz laiku). Precīzāk – gadījumos, kad pats vecāks objektīvu un attaisnojošu

---

⁹² Turpat, 6.lpp.

īemeslu dēļ nespēj pārstāvēt bērnu, vecākam ir jānodrošina, lai šajā laika posmā bērna aprūpi īstenotu cita personu, kā arī pārstāvēs bērna intereses personiskajās attiecībās.

Jāņem vērā, ka vecākiem diezgan precīzi ir jāparedz tieši kādiem gadījumiem pilnvara būs nepieciešama. Nav pieļaujams, ka cita persona tiek pilnvarota pārstāvēt bērnu visās personiskajās un mantiskajās attiecībās, kā arī uzņemas pilnu atbildību par bērnu, jo tādējādi secināms, ka vecāks ar pilnvarojuma līgumu nodod citai personai savas aizgādības tiesības.

Aizgādības tiesības ir vecāku personiskās tiesības un pienākumi, ko nevar nodot citai personai. Aizgādības tiesības var ierobežot tikai tiesa normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos un kārtībā. To apstiprina CL 198. pants, kurā ir noteikti gadījumi kādos aizgādība izbeidzas.

Līdz ar to autore uzskata, ka tajos gadījumos, ja bērna vecāki dzīvo šķirti dažādās valstīs bērna interesēs ir noteikt atsevišķas aizgādības tiesības vienam vecākam. Tāpēc iepriekš minētajā psihologu atzinumā sniegto rekomendāciju autore uzskata par neatbilstošu bērna interesēm.

Civilprocesos par viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu, ja kāds no vecākiem vēlas ar bērnu dzīvot ārpus Latvijas, bāriņtiesai būtu jāizskaidro vecākiem viņu pienākumu un tiesību apjoms, lai vecāki apzinātos savas reālās iespējas pārstāvēt bērna personiskās intereses. Autore uzskata, ka vecāku dzīvesvieta dažādās valstīs ir objektīvs šķērslis kopīgās aizgādības realizācijai un jānodibina viena vecāka atsevišķa aizgādība.

3.3. Atsevišķas aizgādības noteikšana pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas vai atņemšanas

Atbilstoši grozījumiem CL, kas stājās spēkā 03.12.2015., CL 203. panta redakcija tika papildināta ar jaunu trešo daļu šādā redakcijā: “Aizgādības tiesības vecākam var tikt pārtrauktas arī gadījumos, kad vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, ja tas nodara būtisku kaitējumu bērnam un ja nepastāv otram vecākam šķēršļi īstenot bērna aprūpi.”

Pamatojoties uz CL 203. panta pirmo daļu, aizgādības tiesības vecākam tiek pārtrauktas, ja bāriņtiesa atzīst, ka:

- 1) ir faktiski šķēršļi, kas liedz vecākam iespēju aprūpēt bērnu;
- 2) bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ);
- 3) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību;

4) vecāks ir devis piekrišanu bērna adopcijai, izņemot gadījumu, kad viņš kā laulātais ir devis piekrišanu tam, ka bērnu adoptē otrs laulātais;

5) konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu.

Tiesību normas otrā daļa paredz, ka šajos gadījumos aprūpi īsteno otrs vecāks, bet, ja arī tam ir šķēršļi, bāriņtiesa gādā par bērna ārpusģimenes aprūpi. Faktiski tas nozīmē, ka bērns atrodas otra vecāka atsevišķā aizgādībā, ja šim vecākam nepastāv šķēršļi īstenot bērna aprūpi. Kamēr nav atjaunotas pārtrauktās aizgādības tiesības vai ar tiesas lēmumu atņemtas aizgādības tiesības, tam vecākam, kura aprūpē bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi.

Ar grozījumiem, kas stājās spēkā 03.12.2015., CL 203. pants tika papildināts ar trešo daļu, kas noteic, ka aizgādības tiesības vecākam var tikt pārtrauktas arī gadījumos, kad vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, ja tas nodara būtisku kaitējumu bērnam un ja nepastāv otram vecākam šķēršļi īstenot bērna aprūpi.

No CL 203. panta pirmās daļas izriet, ka minētajos gadījumos bāriņtiesas lēmums ir obligāts administratīvais akts, un tas nozīmē, ka izdevējam nebūtu jāizvērtē administratīvā akta izdošanas lietderība.

Savukārt, CL 203. panta trešajā daļā norādītajā gadījumā likumdevējs ir uzlicis tiesību normas piemērotājam pierādīt, ka tiesas lēmuma nepildīšana ir nodarījusi bērnam būtisku kaitējumu.

Autore uzskata, ka būtisks kaitējums šajā gadījumā ir vērtējamas ne tikai kā sekas, bet arī kā bērna pamattiesību, kas definētas *Bērnu tiesību aizsardzības likumā*, aizskārums.

Piemēram, atbilstoši *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* 6. panta piektajai daļai darbība vai bezdarbība, kuras rezultātā netiek ievērotas bērna tiesības (bērna atstāšana bez minimāliem iztikas līdzekļiem, pajumtes, aprūpes, aizbildnības), vai citas darbības, kas ierobežo bērna personiskās vai īpašuma tiesības un brīvības, uzskatāmas par amorālām un pretlikumīgām.

Tātad, nepildot labprātīgi tiesas lēmumu par bērna saskarsmes tiesībām ar otru vecāku, faktiski bērnam tiek liegta iespēja saņemt aprūpi no otra vecāka un ierobežotas bērna personiskās tiesības un brīvības. Savukārt, ietekmējot vai manipulējot ar bērnu, tā, ka bērns nevēlas vairs satikties ar otru vecāku, bērns cieš no emocionālās vardarbības.

Ņemot vērā, ka gan no *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* gan no Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989. gada 20. novembra “Konvencija par bērnu tiesībām” izriet, ka visās darbībās, kas saistītas ar bērniem, prioritāri nodrošināmas bērnu tiesības un vislabākās

intereses, bāriņtiesai ir pienākums noskaidrot konkrētajos apstākļos kas atbilst bērna vislabākajām interesēm un vai pastāv CL 203. pantā norādītie pamati aizgādības tiesību pārtraukšanai. No *Bērnu tiesību aizsardzības likuma*, iepriekš minētās ANO Konvencijas un CL izriet, ka aprūpes tiesības vecākiem atņemamas tikai īpašos, ļoti nopietnos gadījumos. Tas ir galējais līdzeklis, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgus apstākļus, bērnam paliekot vecāku aprūpē. Katram bērnam ir tiesības, lai viņam būtu vecāki, un tikai īpašos gadījumos un, pastāvot objektīvam iemeslam, vecākiem ir atņemamas aprūpes tiesības.

Pēc analogijas, attiecinot minēto skaidrojumu uz aizgādības tiesību pārtraukšanu, izriet, ka vecākam var pārtraukt aizgādības tiesības tikai īpašos gadījumos, kad pastāv attīstībai nelabvēlīgi apstākļi. Visos pārējos gadījumos bērnam ir tiesības dzīvot ģimenē. Saskaņā ar *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* 4. panta 3. punktu bērna tiesības tiek aizsargātas lai saglabātu bērna orientāciju uz ģimeni kā sabiedrības organizācijas pamatvērtību un vienu no sabiedrības un indivīda galvenajām vērtībām. Bērna tiesības uzaugt ģimenē ir bērna pamattiesības, kas var tikt ierobežotas vienīgi likumā paredzētajos gadījumos un tikai tad, ja situāciju nav iespējams noregulēt saudzīgākiem līdzekļiem.

Bāriņtiesa, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzīšana u.tml.), informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Ja vecāks šajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.⁹³

Riska novērtēšana ir veica saskaņā ar MK 2006.gada 19.decembra noteikumiem Nr. 1037 *Bāriņtiesas darbības noteikumi*. Bāriņtiesa veic riska novērtēšanu, aizpildot attiecīgas anketas un, ņemot vērā noteiktus kritērijus. Šīs veidlapas ir *Bāriņtiesas darbības noteikumu* pielikumi – 1.un 2. pielikums.⁹⁴

Kāpēc bāriņtiesas speciālistam vai sociālajam darbiniekam ir nepieciešams veikt risku novērtēšanu un kādi riski pastāv bērna aprūpei?

Pirmkārt, risku novērtēšanu nepieciešams veikt lai konstatētu pamatu aizgādības tiesību pārtraukšanai. Otrkārt, to ir nepieciešams veikt lai pēc zināma perioda būtu iespējams konstatēt vai šie šķēršļi, kas ir bijuši par pamatu aizgādības tiesību pārtraukšanai ir novērsti.

Risku novērtējums sastāv no informācijas par bērna un vecāku raksturojuma. Bērna raksturojošie dati ir: bērna vecums, fiziskā, garīgā un sociālā attīstība, uzvedība, izglītība,

⁹³ Bāriņtiesu likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=139369> [aplūkots 2016. gada 10.aprīlī], 22. panta pirmā *prim* 1 daļa

⁹⁴ Bāriņtiesas darbības noteikumi: Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr. 1037. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=150736> [aplūkots 2016. gada 9.aprīlī], 74. punkts.

atkarība, līdzatkarība, atbilstoša medicīniskā aprūpe, pamatvajadzību nodrošinājums, fiziskais apdraudējums vai bīstami objekti (priekšmeti) mājās vai dzīvesvietas apkārtnē, paš aizsardzība, bailes no vecāka (citām personām) vai mājas apstākļiem, bērna uzraudzīšana, vecāka (cita personu) vardarbība pret bērnu, fizisko ievainojumu vai kaitējuma pakāpe, emocionālā kaitējuma pakāpe, seksuālā vardarbība vai ekspluatācija, ekspluatācija/izmantošana, kurai nav seksuāla rakstura, laika posms, kādā notikusi vardarbība vai ir bijusi nepietiekama uzraudzība. Vecāku raksturojošie dati ir: vecāku garīgā, fiziskā un emocionālā veselība, atkarība, līdzatkarība, prasmes un zināšanas bērnu audzināšanā, vecāku reakcija uz bērna deviantu uzvedību, bērna aizsardzība no vardarbīga vecāka (citām personām) vai bīstamām situācijām, vardarbība ģimenē vai agresīva uzvedība ģimenē, vecāku bērnībā gūtā vardarbības vai nepietiekamās uzraudzības pieredze, vecāku pamatvajadzību nodrošinājums, vecāku nodarbinātība, vecāku stress, sociālais atbalsts vecākiem, problēmas atzīšana, sadarbība ar valsts un pašvaldību institūcijām.⁹⁵

Aizpildot anketu, tiek veikts riska līmeņa un resursu kopsavilkums, izdarīti secinājumi par nepieciešamību lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu kā arī norādīta informācija par nepieciešamību sniegt informāciju valsts un pašvaldību institūcijām.⁹⁶

Aizpildot anketu, riska novērtēšanā iesaistītā persona vadās pēc Pielikuma Nr.2, kurā katram no iespējamiem riskiem prefi tiek norādīta sekojoša informācija: resursi, zems līmenis, vidējs līmenis, augsts līmenis. Piemēram, bērna uzvedības risku ir iespējams novērtēt sekojoši: 1) normāla, vecumam adekvāta uzvedība; 2) mazsvarīgi uzvedības traucējumi; 3) ievērojami uzvedības traucējumi; 4) smagi uzvedības traucējumi. Savukārt bērna emocionālā kaitējuma pakāpi nosaka sekojoši: 1) normāla uzvedība un sociālās attiecības; 2) nelieli sociālo attiecību traucējumi, kas saistīti ar vardarbību pret bērnu vai nepietiekamu bērna uzraudzību; 3) uzvedības traucējumi, kas saistīti ar vardarbību pret bērnu, pasliktinātas sociālās attiecības; 4) plaši, emocionāli vai uzvedības traucējumi, kas saistīti ar vardarbību pret bērnu vai nepietiekamu bērna uzraudzību.⁹⁷

Ja bāriņtiesai radušās aizdomas, ka bērns cietis no vecāku vardarbības, tā informē pašvaldības sociālo dienestu un pēc tam, kad bērns saņēmis nepieciešamo ārstēšanu un

---

⁹⁵ Bāriņtiesas darbības noteikumi: Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr. 1037. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=150736> [aplūkots 2016. gada 9.aprīlī], 74. punkts. Pielikums Nr.1

⁹⁶ Turpat, Pielikums Nr.1

⁹⁷ Bāriņtiesas darbības noteikumi: Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr. 1037. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=150736> [aplūkots 2016. gada 9.aprīlī], Pielikums Nr.2

medicīnisko rehabilitāciju, nosūta bērnu pie psihologa vai sociālā darbinieka, kurš izvērtē un nosaka, vai bērnam nepieciešama sociālā rehabilitācija.⁹⁸

Šo faktu konstatēšana ir svarīga lai bāriņtiesai būtu pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai, pamatojoties uz CL 203. panta piekto daļu.

Psihologa atzinums vai fakts, ka bērns ir saņēmis valsts sociālās rehabilitācijas pakalpojumu kā prettiesiskas darbības upuris, ir pietiekošs pierādījums lai vecākam pārtrauktu aizgādības tiesības kā arī lai iesniegtu pieteikumu tiesā viena vecāka atsevišķa aizgādības un bērna dzīvesvietas noteikšanai pie otra vecāka, kas nav aizkāris bērna tiesības un intereses.

Kā pierādījums, ka bērns ir cietis no prettiesiskām darbībām var būt administratīvā akta protokols. Atbilstoši *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* 24. panta ceturtnās daļas noteikumiem par vecāku pienākumu nepildīšanu vai aizgādības tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, bērna fizisku sodīšanu, kā arī cietsirdīgu izturēšanos pret viņu vecāki saucami pie likumā noteiktās atbildības.

Savukārt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² panta pirmajā daļā ir paredzēts, ka par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu līdz septiņdesmit *euro*. Minētās tiesību normas otrā daļa noteic, ka par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas vai tās izdarījušas valsts vai pašvaldību institūciju amatpersonas vai darbinieki, — uzliek naudas sodu no trīsdesmit pieciem līdz divsimt desmit *euro*.

Lai gan administratīvais sods par šiem pārkāpumiem nav liels, tomēr sastādītais administratīvais pārkāpumu protokols var kalpot kā pierādījums gan pamatojot tiesā lūgumu par pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu gan prasot bāriņtiesai pārtraukt otram vecākam aizgādības tiesības. Šie apstākļi tiek ņemti vērā, izvērtējot personas iesniegumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu bāriņtiesā, kā arī vispārējās jurisdikcijas tiesā, pamatojot savu prasījumu viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanai.

Jāņem vērā, ka pēc iesnieguma saņemšanas policijā vai bāriņtiesā minētās institūcijas paziņos ģimenes dzīvesvietas sociālajam dienestam par konstatēto vai iespējamo vardarbību ģimenē, tādējādi, iesaistot problēmas risināšanā citus speciālistus.

Pēc šo ziņu saņemšanas psihologs vai sociālais darbinieks pēc cietušā bērna vecāka, aizbildņa, iestādes vadītāja, audžuģimenes vai bāriņtiesas pieprasījuma 10 dienu laikā sniedz atzinumu. Atzinumā norāda šādu informāciju: vai bērnam ir psiholoģiskas traumas pazīmes; nepieciešamie sociālās rehabilitācijas pasākumi; vai sociālo rehabilitāciju vēlams saņemt

---

⁹⁸ Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām: Ministru kabineta 2009.gada 22.decembrī noteikumi Nr.1613. Pieņemts: 22.12.2009., stājas spēkā: 01.01.2010. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=202912> [aplūkots 2016. gada 14. aprīlī], 4. punkts

bērna dzīvesvietā (turpmāk – dzīvesvieta) vai iestādē, vai sociālās rehabilitācijas institūcijā; vai bērnam ir nepieciešams sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 dienām vai komplekss sociālās rehabilitācijas kurss līdz 60 dienām sociālās rehabilitācijas institūcijā; vai nepieciešams, lai sociālās rehabilitācijas institūcijā kopā ar bērnu uzturētos viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē, ņemot vērā bērna psiholoģisko stāvokli un vecumu.⁹⁹

Sociālā dienesta izziņa, ka bērns ir saņēmis sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, vai, piemēram, no vardarbības cietusī māte ar bērniem ievietoti krīzes centrā, var kalpot kā pierādījums, pieteikuma par pagaidu aizsardzības līdzekļu pret vardarbību apmierināšanai.

7. Piemērs. I.L. aprūpē atrodas divi bērni – meita E.M.L. (11 g.v.) un R.L. (6 g.v.), kas dzimuši laulībā ar J.L. Pirms neilga laika I.L. pārtrauca kopdzīvi ar J.L., jo bērnu lietoja alkoholu un kopdzīvē ar I.L. bija fiziski vardarbīgs. Lai gan I.L. bija pārtraukusi attiecības ar J.L., viņš turpināja apmeklēt I.L. dzīvesvietā, izraisot konfliktus un fiziski ietekmējot I.L, rezultātā viņa bija spiesta vērsties policijā ar iesniegumu.

Sakarā ar emocionālo vardarbību pret bērniem, pamatojoties uz Bērnu tiesību un aizsardzības likuma 24. panta ceturto daļu un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² pantu J.L. tika administratīvi sodīts.

I.L. iesniedza tiesā prasību par laulības šķiršanu un pieteikumu pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanai t.sk. pienākumu J.L. atstāt mājokli, kurā patstāvīgi dzīvo prasītāja un aizliegumu atgriezties un uzturēties tajā, aizliegumu atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar viņu fizisku vai vizuālu saskari u.c. aizliegumus.

Ņemot vērā, ka J.L. turpināja vajāt bijušo sievu, I.L. vērsās ar iesniegumu policijā un bāriņtiesā, prasot pārtraukt J.L. aizgādības tiesības, jo J.L. nepildīja vecāka pienākumus un apdraudēja bērnu psiholoģisko drošību.

Lietu par laulības šķiršanu tiesa izskatīja divus mēnešus pēc prasības pieteikuma saņemšanas, un atzina, ka prasītājas paskaidrojumi par vardarbību ģimenē atbilst lietā iesniegtajiem pierādījumiem. Šķirot laulību, tiesa spriedumā norādīja, ka piemērotie pagaidu aizsardzības līdzekļi pret J.L. vardarbību ir spēkā sešus mēnešus pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā.

Pēc mēneša bāriņtiesā tika izskatīts jautājums par iespējamo aizgādības tiesību pārtraukšanu J.L. Lietā tika iesniegts valsts policijas paziņojums par

---

⁹⁹ Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām: Ministru kabineta 2009.gada 22.decembrī noteikumi Nr.1613. Pieņemts: 22.12.2009., stājas spēkā: 01.01.2010. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=202912> [aplūkots 2016. gada 14. aprīlī], 6. punkts

kriminālprocesa uzsākšanu pret J.L. par tiesas lēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu.

Bāriņtiesa secināja, ka J.L. šobrīd nenodrošina bērnu aprūpi un uzraudzību, kā to paredz CL 177. panta ceturtā un piektā daļa, kā arī noskaidroja, ka J.L. saskaņā ar tiesas lēmumu nedrīkst uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērniem, kā arī jebkādā veidā interesēties par bērniem. Līdz ar to bāriņtiesa secināja, ka J.L. nevar pildīt CL 181. panta otrajā daļā paredzēto vecāku pienākumu. Ievērojot šos apstākļus, bāriņtiesa nolēma pārtraukt bērnu – R.L. un E.M.L. aizgādības tiesības J.L.

Komentējot 7. piemērā aprakstīto viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanu, jāatzīmē, ka saskaņā ar *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* 20. panta otro daļu bērnu viedokli noskaidroja psihologs. Psihologa atzinumā bija norādīts, ka bērni pārdzīvo vecāku šķiršanos un vēlas saglabāt kontaktus ar tēvu, bet drošāk jūtas atsevišķi no tēva. Meita psihologam ir stāstījusi, ka vecāku kopdzīves laikā tēvs viņu emocionāli pazemoja, bet tagad tēvs viņu izmanto, lai pierunātu māti nešķirties, viņa jūtas apdraudēta.

Autore I.L. un J.L. laulības šķiršanās tiesvedību norāda kā piemēru no vardarbības cietušās personas aizskarto tiesību un interešu aizsardzībai, panākot vēlamo rezultātu – laulības šķiršanu un viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu – visīsākajā laikā ar vismazākajiem resursiem.

No šī piemēra var secināt, ka šobrīd no vardarbības cietusī persona, savās un bērnu interesēs var izmantot sekojošas likumā paredzētās personisko tiesību aizsardzības iespējas:

- 1) vērsties policijā ar iesniegumu, prasot vainīgās personas administratīvo sodīšanu;
- 2) ar policijas starpniecību vai personīgi iesniegt tiesā pieteikumu pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanai. Lai pieteikums pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanai tiktu apmierināts, vienlaicīgi iesniegt tiesā prasība atbilstoši CPL 250.⁴³ pantā norādītajiem prasības priekšmetiem un pamatiem vai vismaz norādīt pieteikumā kādu prasību gatavojas celt tiesā un kāds būs šīs prasības priekšmets un pamats. Ja šādas ziņas pieteikumā nebūs norādītas, tiesa var noraidīt pieteikumu, jo pretējā gadījumā atbilstoši CLP 250.⁴⁵ pantam tiesai nebūs iespējams izvērtēt piemērojamo pagaidu aizsardzības līdzekļu pret vardarbību pamatotību.¹⁰⁰ ;
- 3) vērsties bāriņtiesā ar iesniegumu, prasot pārtraukt vardarbīgajam vecākam aizgādības tiesības.

Ņemot vērā, ka atbilstoši CL 203. panta pirmās daļas 5. punktam aizgādības tiesības vecākam tiek pārtrauktas, ja konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas

¹⁰⁰ Limbažu rajona tiesas 2014. gada 6. jūnija lēmums lietā Nr.3-12/12-14.

aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu, pēc bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas par aizgādības tiesību pārtraukšanu, bērna aprūpi īsteno otrs vecāks, bet, ja arī tam būs šķēršļi, bāriņtiesa gādās par bērna ārpusģimenes aprūpi.

Lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu stājas spēkā lēmuma pieņemšanas brīdī un tā pārsūdzēšana neaptur lēmuma izpildi. Atbilstoši *Bāriņtiesas darbības noteikumiem* iestāde pēc lēmuma pieņemšanas Aizgādības tiesību pārtraukšanas un atņemšanas un aizgādības tiesību atjaunošanas lietu reģistrā iekļauj informāciju par bērna nodošanu otra vecāka atsevišķā aizgādībā, norādot dokumenta nosaukumu, izdevēju un izdošanas datumu.¹⁰¹

Informāciju par aizgādības tiesību pārtraukšanu bāriņtiesai ir pienākums nosūtīt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei, kas veiks aktuālās izmaiņas iedzīvotāju Reģistrā.¹⁰²

Līdz ar to, ievērojot bērnu tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina viņu pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību, bērna attīstībai nelabvēlīgie apstākļi tiks novērsti pēc iespējas īsākā periodā. Turklāt, izmantojot visas iepriekš minētās rekomendācijas, tiks novērsts risks bērnu iesaistīšanai vecāku lojalitātes konfliktā.

Autore norāda, ka pēc pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanas pret vardarbību, cietušajam vecākam ir nepieciešams konsultēties ar psihologu, kas sniedz bērnam psiholoģisko rehabilitāciju vai atbalsta terapiju, par bērna saskarsmes tiesībām ar otru vecāku. Iespējams, ka būs nepieciešams vērsties tiesā, prasot tiesu noteikt ierobežotu saskarsmes kārtību, piemēram, pieļaujot saskarsmi otram vecākam ar bērnu saskarsmes personas klātbūtnē noteiktā vietā un laikā. Tomēr katrs gadījums ir jāizvērtē individuāli un noteikti jānoskaidro bērna viedoklis šajā jautājumā.

Ja bērna aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli ir zuduši, bāriņtiesa lemj par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu, ņemot vērā bērna intereses. Tas nozīmē, ka atbilstoši *Bāriņtiesu darbības noteikumu* 76. punktam bāriņtiesa atkārtoti veiks risku izvērtēšanu, kā arī izpildīs citas *Bāriņtiesu likuma* 22. panta piektajā daļā norādītās darbības: pieprasīs vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam atzinumu par iespējām bērnam atgriezties vecāka aizgādībā un citu informāciju.

Atbilstoši CL 203. panta ceturtais daļas norādījumiem, ja gada laikā no aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iespējams tās atjaunot, bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, izņemot gadījumu, kad aizgādības tiesības nevar atjaunot no vecāka neatkarīgu apstākļu dēļ.

---

¹⁰¹ Bāriņtiesas darbības noteikumi: Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr. 1037.

Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=150736> [aplūkots 2016. gada 9.aprīlī], 18. punkta 10.apakšpunkts

¹⁰² Iedzīvotāju reģistra likums: LR likums.

Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=49641> [aplūkots 2016. gada 4.martā], 10. pants

Bāriņtiesai ir tiesības lemt par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pirms šā panta ceturtajā daļā noteiktā termiņa iestāšanās, ja tas ir bērna interesēs.¹⁰³

3.4. Tiesas lēmumu un spriedumu piespiedu izpilde

Izšķir divus dažādus lēmumu un spriedumu izpildes gadījumus. Pirmajā gadījumā sprieduma izpildi regulē *Bāriņtiesu likuma* 49.¹ pants, kad ir jāizpilda bāriņtiesas lēmums, ar kuru bērnu šķir no vecāka, un šāda lēmuma piespiedu izpilde notiek bērna dzīvesvietā, piedaloties psihologam, bāriņtiesas un policijas pārstāvjiem. Otrajā gadījumā notiek vispārējās jurisdikcijas tiesas nolēmuma izpilde lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām, CLP 74.⁴ nodaļā noteiktajā kārtībā. CPL 74.⁴ nodaļā noteiktajā kārtībā tiek izpildīti gan tiesas lēmumi par pagaidu noregulējumu, piemēram, bērna dzīvesvietas noteikšanu, gan arī tiesas spriedumi par atsevišķas aizgādības noteikšanu.

Grozījumi *Bāriņtiesu likumā*, iekļaujot likumā 49.¹ pantu, un grozījumi CPL, papildinot to ar 74.⁴ nodaļu “Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām”, stājās spēkā tikai 03.12.2015. Līdz šo grozījumu pieņemšanai CPL nebija noteikta kārtība kā notiek tiesas nolēmumu piespiedu izpilde civillietās, kas izriet no aizgādības tiesībām. Ja tiesas nolēmums labprātīgi netika izpildīts, vecākam pastāvēja tikai divas iespējas: vērsties bāriņtiesā ar iesniegumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu, jo otrs vecāks ļaunprātīgi izmanto savas aizgādības tiesības, nepildot tiesas nolēmumu, vai ziņot policijai, par personas ļaunprātīgu izvairīšanos no tiesas vai bāriņtiesas nolēmuma, kas izriet no aizgādības, aprūpes vai saskarsmes tiesībām ar bērnu, kā arī tiesas nolēmuma, kas paredz bērna nogādāšanu atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, izpildes vai ļaunprātīgu šāda nolēmuma nepildīšanu, vai ļaunprātīgu šāda nolēmuma izpildes kavēšanu.¹⁰⁴

Ar KL grozījumiem, kas stājās spēkā 03.12.2015., 168. panta dispozīcija tika izmainīta, tiesību normas dispozīcijas sākumā vārdus izņemot vārdu “ļaunprātīgu”, līdz ar to šobrīd Krimināllikuma 168. pants ir izteikts sekojoši: “Par izvairīšanos no tiesas vai bāriņtiesas nolēmuma, kas izriet no aizgādības, aprūpes vai saskarsmes tiesībām ar bērnu, kā arī tiesas nolēmuma, kas paredz bērna nogādāšanu atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, izpildes vai ļaunprātīgu šāda nolēmuma nepildīšanu, vai ļaunprātīgu šāda nolēmuma izpildes kavēšanu — soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.”

Autore neatrod likumdevēja pamatojumu izmaiņām KL 168. pantā likumprojekta anotācijā KL grozījumiem. Autores pieņēmumā grozījumi KL 168. pantā ir jāskata kopsakarā

¹⁰³ Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2016. gada 3. janvārī, 203.panta piektā daļa]

¹⁰⁴ Krimināllikums: LR likums. 168. pants. Pieņemts 17.06.1998., stājās spēkā: 01.04.1999. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2016. gada 10.aprīlī] 168. pants

ar grozījumiem citos normatīvajos aktos, kas pēc 03.12.2015. būtiski uzlaboja situāciju tiesas nolēmumu piespiedu izpildē lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām. Līdz ar to šobrīd, vērtējot vecāka atbildību par tiesas nolēmumu nepildīšanu, tiesību normas piemērotājiem ir iespēja to attiecināt arī uz gadījumiem, kad nevar tieši konstatēt vecāka ļaunprātību, bet pastāv citi apstākļi, piemēram, vecāks ir manipulējis ar bērnu un ietekmējis bērna attiecības ar otru vecāku tā, ka bērns negrib/nevēlas saskarsmi īstenot ar otru vecāku.

Pēc izmaiņām tiesiskajā regulējumā, kas stājās spēkā 03.12.2015., kriminālatbildība ir viens no galējiem līdzekļiem, kas tiek piemērots tikai tādā gadījumā, ja visi pārējie nolēmuma piespiedu izpildes līdzekļi ir izsmelti.

Atbilstoši CPL 205. panta pirmās daļas 8. punktam spriedumi lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, ir izpildāmi nekavējoties. Līdz ar to persona, kurai ir tiesības prasīt tiesas sprieduma nekavējošu izpildi, var saņemt izpildu dokumentu tūlīt pēc sprieduma pasludināšanas vai lēmuma pieņemšanas.

Nolēmumu izpildīšanā lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām, pastāv princips, ka bērns nododams piedzinējam pēc iespējas ātrāk.

Izsniegto izpildu dokumentu – izpildu rakstu, piedzinējs iesniedz tiesu izpildītājam, kas turpmāk atbilstoši CPL 74.⁴ nodaļā norādītajai kārtībai veic sekojošas amata darbības: 1) nosūta parādniekam (vecākam, pie kura atrodas bērns) paziņojumu par pienākumu nodot bērnu piedzinējam 15 dienu laikā, brīdinot parādnieku par šajā nodaļā paredzētajām sekām, kas radīsies, ka nolēmums netiks pildīts¹⁰⁵; 2) ja tas nepieciešams nolēmuma izpildei, tiesu izpildītājs dod rīkojumu bāriņtiesai pēc bērna atrašanās vietas 15 dienu laikā no rīkojuma saņemšanas dienas noskaidrot bērna dienas režīmu un informēt par to tiesu izpildītāju; 3) bāriņtiesa nekavējoties informē tiesu izpildītāju par ziņām, kuras attiecas uz bērnu un viņa atrašanās vietu. Ja šīs ziņas nav iespējams iegūt, bāriņtiesa par to informē tiesu izpildītāju; 4) ja bērna atrašanās vieta nav zināma, tiesu izpildītājs saskaņā ar CPL 569. pantu lūdz tiesnesi pieņemt lēmumu par bērna vai bērna un parādnieka meklēšanu ar policijas palīdzību un aptur izpildu lietvedību¹⁰⁶; 5) pēc nepieciešamās informācijas saņemšanas no bāriņtiesas vai policijas, tiesu izpildītājs nosaka vietu un laiku, kur un kad bērns tiks nodots piedzinējam, un par to paziņo piedzinējam, bāriņtiesai un policijai pēc bērna atrašanās vietas, dodot rīkojumu to pārstāvjiem piedalīties piespiedu izpildē. Bāriņtiesa pēc sava ieskata nolēmuma piespiedu izpildē pieaicina psihologu (vēlams, lai šis bērnam šis psihologs nebūtu sveša persona, bet persona, kurai bērns var uzticēties, piemēram, psihologs, kas iepriekš ir strādājis ar bērnu); 6)

¹⁰⁵ Civilprocesa likums: LR likums. 74.3 nodaļa Bērna nogādāšana atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 2.martā], 620.¹⁷ pants

¹⁰⁶ Turpat, 620.¹⁹ pants

bērna nodošanā piedalās tiesu izpildītājs, bāriņtiesas un policijas pārstāvji, kā arī psihologs, ja bāriņtiesa to ir pieaicinājusi. Bāriņtiesas darbinieks vai psihologs veic pārrunas ar parādnieku vai citām personām, pie kurām atrodas bērns, lai pārliecinātu tās atdot bērnu piedzinējam kā arī sagatavo bērnu nodošanai piedzinējam; 7) par bērna nodošanu piedzinējam tiesu izpildītājs izdara atzīmi aktā, norādot, ka nolēmums ir izpildīts; 8) par darbībām, kas saistītas ar telpu piespiedu atvēršanu, par kurām ir ziņas, ka tajās atrodas bērns, tiesu izpildītājs izdara aktā atzīmi.¹⁰⁷

Ja parādnieks neizpilda tiesas nolēmumu likums paredz gan civilprocesuālās sekas (tiesas lēmums par naudas soda uzlikšanu līdz 1500 *euro*) gan kriminālatbildību par ļaunprātīgu izvairīšanos no nolēmuma izpildes (KL 168. pants – sods ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu) kā arī atbilstoši CL 203. panta trešajai daļai aizgādības tiesību pārtraukšanu, ja vecāks ar savu rīcību ir nodarījis bērnam būtisku kaitējumu.

Ja bērna nodošana piedzinējam nav notikusi, jo tiesu izpildītājā vietā un laikā bērns nav sastaps, tiesu izpildītājs par to sastāda aktu un nosūta to prokuratūrai, lai tā izlemtu jautājumu par kriminālprocesa uzsākšanu, kā arī nosūta aktu bāriņtiesai parādnieka rīcības izvērtēšanai. Šis pienākums izriet arī no *Tiesu izpildītāju* likuma 77.panta, kas noteic, ja zvērināts tiesu izpildītājs, veicdams amata darbību, konstatē rīcību, kas satur noziedzīga nodarījuma pazīmes, viņš nosūta attiecīgu iesniegumu prokuroram.

Vai CPL paredz iespēju prasīt tiesas sprieduma atlikšanu, ja spriedums par atsevišķas aizgādības noteikšanu ir izpildāms nekavējoties?

Saskaņā ar CPL 206. pantu tiesa, kas taisījusi spriedumu lietā, ir tiesīga pēc lietas dalībnieka pieteikuma, ievērojot pušu mantisko stāvokli, bērnu tiesības vai citus apstākļus, pieņemt lēmumu par sprieduma izpildīšanas atlikšanu vai sadalīšanu termiņos, kā arī par tā izpildes veida un kārtības grozīšanu. Lēmums par sprieduma izpildīšanas atlikšanu, sadalīšanu termiņos vai izpildes veida un kārtības grozīšanu izpildāms nekavējoties.

Kopš grozījumiem CL, kas stājās spēkā 03.12.2015. šādu pieteikumu izskata rakstveida procesā, iepriekš par to paziņojot lietas dalībniekiem. Vienlaikus ar paziņojumu tiesa, nosakot termiņu paskaidrojuma iesniegšanai, nosūta lietas dalībniekiem pieteikumu par sprieduma izpildes atlikšanu, sadalīšanu termiņos, tā izpildes veida vai kārtības grozīšanu.

Var vērsties tiesā arī par apelācijas instances tiesas sprieduma izpildes atlikšana, sadalīšana termiņos, tā izpildes veida un kārtības grozīšana, jo tas ir paredzēts CPL 438. pantā. Atbilstoši CPL 438. pantam apelācijas instances tiesa ir tiesīga pēc lietas dalībnieka

---

¹⁰⁷ Civilprocesa likums: LR likums. 74.3 nodaļa Bērna nogādāšana atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 2.martā]620.²⁰ pants

pieteikuma, ievērojot pušu mantisko stāvokli vai citus svarīgus apstākļus, atlikt sprieduma izpildi vai sadalīt to termiņos, kā arī grozīt tā izpildes veidu un kārtību. Lēmums par sprieduma izpildes atlikšanu, sadalīšanu termiņos vai izpildes veida un kārtības grozīšanu izpildāms nekavējoties.

Par tiesas lēmumu atlikt sprieduma izpildi vai to sadalīt termiņos, kā arī par tā izpildes veida un kārtības grozīšanu var iesniegt blakus sūdzību. Blakus sūdzības iesniegšana neaptur lēmuma izpildi.

8. Piemērs. Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģijas 2015. gada 23. septembra spriedumu tika apmierināta S.Z. prasība par bērna atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu un uzturlīdzekļu piedziņu. 2015. gada 23. septembrī Rīgas apgabaltiesā tika saņemts atbildētāja A.Z. pieteikums par sprieduma izpildes atlikšanu. Pieteikums pamatots ar apstākli, ka bērna dzīvesvieta joprojām ir pie tēva. Bērns ir paudis savu viedokli dzīvesvietu nemainīt, turpināt dzīvot pie tēva. Bērns esot izteicis vēlmi pats tiesai paust savu viedokli, ko tiesa neuzskatīja par nepieciešamu, minēto uzdodot veikt bāriņtiesai. Bērns kategoriski paudis vēlmi turpināt mācības tajā izglītības iestādē, kuru šobrīd apmeklē. Uz šo brīdi bērns atsakās dzīvot pie mātes un apmeklēt mātes izvēlēto mācību iestādi.

Tiesa konstatēja, ka ne pirmās instances ne otrās instances tiesas spriedums daļā par atsevišķas aizgādības, bērna dzīvesvietas un uzturlīdzekļu piedziņu nav izpildīts, lai gan abos spriedumos šajā daļā ir noteikta sprieduma nekavējoša izpilde.

No zvērināta tiesu izpildītāja A.Š. 2015. gada 30. jūnija un 2015. gada 28. jūlija akta izriet, ka pirmās instances tiesas spriedums daļā par bērna E.Z. atsevišķas aizgādības, bērna dzīvesvietas noteikšanu S.Z. un uzturlīdzekļu piedziņu nav izpildīts, jo minētajos datumos bērns ir atteicies doties līdz savai mātei.

Tiesu kolēģija atzina, ka ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 23. spriedumu tika atzīts, ka situācija, nosakot bērna dzīvesvietu pie tēva un nosakot tēvam atsevišķu aizgādību, ilgtermiņā būtu uzskatāma bērnam par emocionāli degradējošu. Izskatot pieteikumu par sprieduma izpildes atlikšanu, apelācijas instances tiesai nav tiesiska pamata pārvērtēt ar apelācijas instances tiesas spriedumu konstatētos apstākļus.

Saskaņā ar CL ievada daļas 1. panta noteikumiem, tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības. Savukārt 5. panta noteikumi paredz, ja lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem.

Tiesu kolēģija ir atsaukusies arī uz *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* 6. panta otro daļu, kas noteic, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu, neatkarīgi no tā, vai tās veic pašvaldības institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.

Tiesu kolēģija, ņemot vērā CL ievada daļas 5. panta nosacījumus, atzina, ka nav pieļaujama situācija, ka bērns E.Z. ilgstoši neapmeklē nevienu mācību iestādi. Šāda situācija, ka bērnam tiek liegta iespēja apmeklēt izglītības iestādi, ir pretēja tiesību aktos nostiprinātiem principiem, ka visas darbības attiecībā uz bērnu veicamas tā, lai vislabāk nodrošinātu bērna intereses.

Ņemot vērā šos apstākļus, tiesu kolēģija atzina, ka bērna E.Z. interesēs ir atlikt Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 23. septembra sprieduma izpildi daļā par atsevišķas aizgādības, bērna dzīvesvietas noteikšanu pie mātes un uzturlīdzekļu piedziņu līdz likumīgā spēkā stāsies galīgais nolēmums šajā lietā, jo tādā veidā tiks nodrošinātas bērna tiesības apgūt izglītību viņam ierastā vidē.¹⁰⁸

Komentējot 8. piemēru, autore norāda, ka Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 23. spriedums stājās spēkā ar LR Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 30. martā pieņemto Rīcības sēdes lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību šajā lietā. Rīgas apgabaltiesa izpildu dokumentu tiesas sprieduma piespiedu izpildei izsniedza 2016. gada 6. aprīlī.

Līdz ar to var secināt, ka tiesvedība par bērna atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu ilga no 2013. gada 21. jūnija līdz 2016. gada 30. marta, t.i. divus gadus un deviņus mēnešus. Izskatāmajā lietā raksturīgi bija tas, ka procesa laikā bērna viedoklis tika noskaidrots vairākas reizes, pagaidu noregulējums par mātes saskarsmes tiesībām ar bērnu visā šajā periodā netika pildīts, tika veikta tiesu psiholoģiskā ekspertīze un, ņemot vērā, ka tiesas nolēmumu labprātīgi netika izpildīti, vairākas reizes tiesas nolēmumu piespiedu izpildē tika iesaistīti tiesu izpildītāji.

Autores ieskatā, aizgādības tiesības vecākam, kas ilgstoši neizpildīja tiesas nolēmumu bija jāpārtrauc nekavējoties pēc pirmās instances tiesas sprieduma pieņemšanas. Pašvaldības institūcijām – bāriņtiesai un sociālajam dienestam bija jānodrošina bērna ievietošana krīzes centrā, lai pēc iespējas ātrāk atjaunotu bērna un mātes saikni, kas tika vardarbīgi pārtraukta.

Tieši tāpēc bāriņtiesai kā lietas dalībniekam, atbilstoši savai *Bāriņtiesu likumā* noteiktajai kompetencei ir jāpārtrauc aizgādības tiesības vecākam, kas nepilda tiesas nolēmumu, pilnīgi no bērna aprūpes izslēdzot otru vecāku. Pretējā gadījumā bāriņtiesas

¹⁰⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 27.oktobra lēmums Civillietā Nr.C33404713

pārstāvja piedalīšanās ir formāla, jo bērna tiesības dzīvot pilnvērtīgā ģimenē ir primārās un pašas svarīgākās tiesības, jo ģimene nodrošina bērna pilnvērtīgu attīstību. Bērnam jābūt maksimāli nodrošinātai iespējai saglabāt saikni ar savu ģimeni, izņemot gadījumus, kad ģimene ir īpaši nefunkcionāla. Tas nozīmē, ka bērna kontaktus ar ģimeni var pārraut tikai izņēmuma gadījumos un jādara viss iespējamais, lai vismaz saglabātu personīgus kontaktus, un, ja un kad vien iespējams, “jāatjauno” ģimene.¹⁰⁹

Grozījumi CL 203. pantā, paredzot bāriņtiesai tiesības pārtraukt aizgādības tiesības vecākam gadījumos, kad vecāks nepilda tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, var uzlabot esošo situāciju. Atbilstoši *Bāriņtiesu likuma* 17. panta 11. punktam bāriņtiesai ir jāizvērtē, vai vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, kā arī jāinformē tiesu izpildītāju par izvērtējuma rezultātiem vai pieņemtajiem lēmumiem, ja saņemts akts no tiesu izpildītāja par to, ka lietā, kas izriet no aizgādības tiesībām, tiesu izpildītāja noteiktajā laikā un vietā bērns nav sastapts, vai arī saņemts akts par nolēmuma nepildīšanu lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām.

Papildus iepriekš minētajam autore vērs uzmanību, ka zvērinātam tiesu izpildītājam nav tiesību nepamatoti atteikties pildīt likumā noteiktos pienākumus.¹¹⁰

Gadījumos, ja tiesu izpildītājs nerīkojas atbilstoši CPL 74.⁴ nodaļā norādītajā kārtībā, piedzinējam ir tiesības vērsties ar sūdzību Tieslietu ministrijā vai Tiesu izpildītāju padomē, kas izvērtēs tiesu izpildītāja rīcību un piemēros disciplināro sodu, ja tiesu izpildītājs nepamatoti būs vilcinājies ar tiesas nolēmuma izpildi vai rīkojies pretēji piedzinēja interesēm.¹¹¹ Tiesu izpildītāja darbības vai viņa atteikumu izpildīt šādas darbības piedzinējs vai parādnieks var pārsūdzēt CPL 632. pantā noteiktajā kārtībā rajona (pilsētas tiesā).

---

¹⁰⁹ Dupate K., Reine I. 110. Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 599.lpp.

¹¹⁰ Tiesu izpildītāju likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68295> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī], 47. pants

¹¹¹ Turpat, 53., 54. pants

4. AKTUĀLĀS PROBLĒMAS ATSEVIŠĶĀS AIZGĀDĪBAS NODIBINĀŠANĀ

4.1. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību

Maģistra darba tēmas aktualitāte izriet no grozījumiem CPL, kas stājās spēkā 2014. gada 31. martā, iekļaujot likumā 30.⁵ nodaļu “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību”.

Latvija savā politikas plānošanas dokumentā “Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.-2017.gadam” vardarbības apkarošanu izvirzījusi kā vienu no prioritātēm un atzinusi, ka “Vardarbība ģimenē ir viena no nopietnākajām problēmām, kas apdraud ģimeņu stabilitāti un labklājību. Vardarbība ģimenē būtiski ietekmē gan atsevišķus indivīdus, gan sabiedrību kopumā, tā atstāj negatīvas sekas arī uz tautsaimniecību.”¹¹²

Vispirms ir nepieciešams vērst uzmanību uz jēdziena “vardarbība” saturu. *2011. gada 11. maija Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu* (turpmāk – Konvencija) piemēram, jēdzienu “vardarbība ģimenē” definē sekojoši: “”vardarbība ģimenē” apzīmē visus fiziskas, seksuālas, psiholoģiskas vai ekonomiskas vardarbības aktus, kas notiek ģimenē vai mājās, vai starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai partneriem neatkarīgi no tā, vai vardarbības izdarītājs dzīvo vai ir dzīvojis vienā dzīvesvietā ar vardarbības upuri”. Tomēr jēdziena „vardarbība” saturs ir plašāks, jāsecina, ka vardarbība plašākā nozīmē apzīmē visus fiziskas, seksuālas, psiholoģiskas vai ekonomiskas vardarbības aktus, kas notiek starp personām, neatkarīgi no tā, vai starp šīm personām pastāv “ģimenes” attiecības Konvencijā lietotās definīcijas izpratnē, piemēram, vardarbība skolēnu vai kaimiņu starpā.

Atbilstoši Konvencijas 31. pantam Konvencijas dalībvalstis pieņem normatīvos aktus un veic pasākumus, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu to, ka lemjot par bērnu aizgādību un saskarsmes tiesībām, tiktu ņemti vērā vardarbības gadījumi, uz kuriem attiecas šīs Konvencija.

Konvencijā ir sniegts definējums psiholoģiskajai vardarbībai, vajāšanai, fiziskai vardarbībai, seksuālai vardarbībai, tostarp izvarošanai,

Bērnu tiesību aizsardzības likumā termina “vardarbība” skaidrojums ir sekojošs: — visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, nolaidība vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu.¹¹³

¹¹² Likumprojekta „Grozījumi Civilprocesa likumā” (Pieņemts: 13.02.2014., stājās spēkā: 31.03.2014.) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pagaidu aizsardz.pret vard.

Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/7B8AEA1CC9C8588EC2257B35002E8BCE?OpenDocument> [aplūkots 2016. gada 3.martā]

¹¹³ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=49096> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī]1. panta 9.¹ apakšpunkts

Jēdziena “vardarbība” tvērumā, atbilstoši *Bērnu tiesību aizsardzības likuma* 1. punktā norādītajam ietilpst:

1) seksuāla vardarbība — bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu;¹¹⁴

11) fiziska vardarbība — bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai;¹¹⁵

12) emocionāla vardarbība — bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai)¹¹⁶

Kopš grozījumiem *Bērnu tiesību aizsardzības likumā*, kas stājās spēkā 04.07.2013., kā emocionāla vardarbība tiek definēta arī vardarbīga izturēšanās bērna klātbūtnē pret bērna tuvinieku. Līdz ar to šobrīd, skatot tiesā lietas par atsevišķas aizgādības noteikšanu, ja ir konstatēta vecāka vardarbību ģimenē, kas ir notikusi bērna klātbūtnē, tiesai ir pamats šo apstākli vērtēt kā priekšnosacījumu atsevišķas aizgādības noteikšanai.

Fiziskās un psiholoģiskās integritātes, kā arī brīvības intereses ir katra indivīda pamattiesības, kuras valstij ir pienākums aizsargāt. *Eiropas Savienības Pamattiesību hartas* 2. un 6. pantā reglamentēts, ka ikvienam ir tiesības uz dzīvību, brīvību un drošību. Attiecīgi arī Latvijas Republikas Satversmes 89. un 111. pantā noteikts, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijas Republikai saistošiem starptautiskajiem līgumiem un aizsargā cilvēku veselību, kā arī garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu. Tāpat Latvijas Republikas Satversmes 94. pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību un nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu. Savukārt 95. pants noteic, ka valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Latvijas Republikas Satversme 96. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.¹¹⁷

Lai gan Latvija nav vēl parakstījusi un ratificējusi Konvenciju, Eiropas Savienības dalībvalstīm izriet pienākums paredzēt apdraudētajām personām iespēju pēc savas iniciatīvas

¹¹⁴ Turpat, 1. panta 10. apakšpunkts

¹¹⁵ Turpat, 1. panta 11. apakšpunkts

¹¹⁶ Turpat, 1. panta 12. apakšpunkts

¹¹⁷ Likumprojekta „Grozījumi Civilprocesa likumā” (Pieņemts: 13.02.2014., stājās spēkā: 31.03.2014.) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).

Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/7B8AEA1CC9C8588EC2257B35002E8BCE?OpenDocument> [aplūkots 2016. gada 3.martā]

civilās tiesvedības ietvaros prasīt pārtraukt vardarbību vai vajāšanu (skat. Konvencijas 29. pantu un Konvencijas Paskaidrojošo ziņojumu par šo pantu).

Līdz grozījumiem CPL, kas stājās spēkā 2014. gada 31. martā, *Bāriņtiesu likumā* jau bija ietverts mehānisms, kuru izmantoja vardarbības gadījumos pret bērnu. Saskaņā ar *Bāriņtiesu likuma* bāriņtiesas loceklim gadījumos, kad atklājas vardarbība ģimenē, kas vērsta pret bērnu, bija un arī tagad ir tiesības vienpersoniski pieņemt lēmumu par bērna izņemšanu no ģimenes (bērna aprūpes tiesību atņemšanu vecākiem) un nogādāt bērnu drošos apstākļos.

Tomēr šis mehānismu aizskāra vecāka tiesības, kas pats bija cietis no vardarbības ģimenē. Proti, šis mehānisms nenodrošināja vardarbīgās personas nošķiršanu no ģimenes, bet nošķīra bērnu no ģimenes.

Šobrīd Latvijas valsts ir devusi iespēju no vardarbības cietušajai personai savu aizskarto tiesību un interešu aizsardzību civilprocesuālajā kārtībā, lūdzot piemērot likumā paredzētos pagaidu aizsardzības līdzekļus pret vardarbību.

Atbilstoši CPL 250.⁴³ pantam pagaidu aizsardzība pret vardarbību pieļaujama prasībās par laulības neesamību vai šķiršanu, prasījumos personisku aizskārumu dēļ, prasībās par uzturēšanas līdzekļu piedziņu, prasībās par pušu kopīgā mājokļa dalīšanu, kurā tās dzīvo vienā mājāsaimniecībā, vai tā mājokļa lietošanas kārtības noteikšanu, kurā puses dzīvo vienā mājāsaimniecībā, un lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām.

4.2. Strīdu izskatīšana administratīvajā tiesā un vispārējās jurisdikcijas tiesā

Tiesu praksē, izšķirot strīdus par viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu, līdz šim pastāvēja uzskats, ka strīds par atsevišķas aizgādības noteikšanu jārisina civiltiesiskā kārtībā un minētais jautājums nav skatāms administratīvā procesa kārtībā. Tomēr atsevišķos gadījumos strīda pareizā un taisnīgā izšķiršanā ir iespējama tiesvedība civilprocesa ietvaros, administratīvā procesa ietvaros un administratīvā pārkāpumā lietā.

Maģistra darba izstrādāšanas procesa gaitā autore ir piedalījusies kā pārstāvis, nodrošinot juridisko palīdzību klientei gadījumā, kad vispārējās jurisdikcijas tiesā ir ierosināta civillietā par laulības šķiršanu, atsevišķas aizgādības noteikšanu, ierobežotas saskarsmes kārtības noteikšanu un piemēroti pagaidu aizsardzības līdzekļi pret vardarbību, bet bāriņtiesā tiek skatīts jautājums par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Tajā pašā laikā administratīvā pārkāpuma lieta par fizisku vardarbību pret bērnu netiek ierosināta lai gan vēlāk administratīvās tiesvedības fakts par fizisko vardarbību pret bērnu tika apstiprināts. Kliente izmantoja visas likumā paredzētās tiesības aizstāvēt savas un bērnu aizskartās tiesības un intereses tiesā, pārsūdzot valsts iestāžu izdotos lēmumus, kas vēlāk tika atzīti par

prettiesiskiem (divi valsts policijas pieņemti lēmumi par administratīvās lietvedības izbeigšanu un viens bāriņtiesas lēmums par atteikšanos pārtraukt aizgādības tiesības).

Izvēloties maģistra darba tēmu “Viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšana, problēmas un tiesu prakse” autore izvirzīja hipotēzi, ka pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošana pret vardarbību, ir viens no priekšnosacījumiem atsevišķas aizgādības noteikšanai. Ja ģimenē ir bijusi vardarbība, paralēli tiesvedības procesam civillietā par atsevišķas aizgādības noteikšanu bērnam, ir iespējama un pieļaujama tiesvedība administratīvā procesa ietvaros, jo personas tiesības pārsūdzēt administratīvos aktus nevar ierobežot. Tas nebūt nenozīmē, ka vecāku savstarpējās nesaskaņas un strīdi tiek risināti vienam no vecākiem pārtraucot aizgādības tiesības.

Pamatojoties uz CL 203. panta pirmās daļas 5. punktu, bāriņtiesa var pārtraukt vecākam aizgādības tiesības, ja bāriņtiesa atzīst, ka ir konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu. Šis jautājums tiek skatīts Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā un administratīvo aktu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atteikumu pārtraukt aizgādības tiesībās var pārsūdzēt tiesā.¹¹⁸

Savukārt bāriņtiesas lēmums par atzinuma sniegšanu tiesai lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, nav uzskatāms par administratīvo aktu un nav pārsūdzams.

Līdz ar to, ja, gatavojot atzinumu, bāriņtiesa būs kļūdījusies un būs nepareizi novērtējusi iestādes rīcībā esošo informāciju par iespējamiem riskiem (t.sk. vardarbību) bērnam atrasties vecāka aizgādībā, ieinteresētā persona faktiski šo iestādes kļūdu nevarēs novērst. Tas var novest pie bērna tiesību aizskārums un civillietas nepareizas izspriešanas. Īpaši svarīgi tas ir apstākļos, ja strīds par vecākiem ir par bērna aprūpi un uzraudzību ikdienā, tātad bērna dzīvesvietas noteikšanu.

Turklāt, kā zināms civilprocesā starp pusēm pastāv sacīkstes princips, bet administratīvajā procesā – objektīvās izmeklēšanas princips. Bāriņtiesai, darbojoties publisko tiesību jomā, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesību un interešu aizsardzību. Bāriņtiesa lai izpildītu *Bāriņtiesu likumā* tai deleģēto uzdevumu var pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldības iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas (t.sk. par personas psihisko veselību vai ārstēšanos no alkohola atkarības), lai izvērtētu bērna tiesību ievērošanas likumību, bet privātpersonai nav iespējas iegūt šādus pierādījumus lai pamatotu savu prasību par atsevišķas aizgādības noteikšanu civilprocesa ietvaros.

---

¹¹⁸ Bāriņtiesu likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=139369> [aplūkots 2016. gada 10.aprīlī], 49. panta pirmā daļa

Administratīvās tiesvedības procesa gaitā autores maģistra darbā izvirzītā hipotēze daļēji ir apstiprinājusies, izskatot pieteicējas sūdzību par bāriņtiesas lēmumu, ar kuru bāriņtiesa atteicās pārtraukt vecākam aizgādības tiesības.

9. Piemērs. 2014. gada 26. augustā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā tika ierosināta tiesvedība I.B. prasībā par laulības šķiršanu, atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu bērniem pie mātes, ierobežotas saskarsmes kārtības noteikšanu ar atbildētāju R.B. Prasītāja lūdza tiesu pieņemt pagaidu nolēmumu par bērnu S.B. un G.B. dzīvesvietas noteikšanu pie mātes un ierobežot R.B. saskarsmes tiesības ar bērniem, tiekoties ar bērniem trešās personas (psihologa) klātbūtnē.

Vienlaicīgi ar prasību I.B. iesniedza tiesā pieteikumu pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanai, jo kopdzīvē ar R.B. prasītāja un bērni bija cietuši no atbildētāja fiziskas, psiholoģiskas un emocionālas vardarbības. Pēc indicenta, kas notika 2014. gada 15. aprīlī, kad atbildētājs cietsirdīgi izturējās pret dēlu, raujot viņu aiz matiem, grūstot un vairākas reizes iesitot pa seju, I.B. ar bērniem bija spiesta atstāt dzīvesvietu un apmesties pie mātes.

Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014. gada 2. septembra lēmumu tiesnese apmierināja I.B. pieteikumu pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanai, t.sk., uzliktot pienākumu R.B. atstāt dzīvesvietu, un, nosakot aizliegumu jebkurā veidā sazināties ar I.B., attiecinot minēto aizliegumu arī uz pušu bērniem.¹¹⁹

2014. gada 8. maijā I.B. vērsās bāriņtiesā, lūdzot par aizgādības tiesību pārtraukšanu viņas abu bērnu tēvam R.B., jo viņš ir vardarbīgs un apdraud bērnu drošību. Ar 2014. gada 19. novembra lēmumu Rīgas bāriņtiesa atteica aizgādības tiesību pārtraukšanu R.B. Bāriņtiesas lēmumu I.B. pārsūdzēja Administratīvajā rajona tiesā.

Ar Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 2015. gada 16. jūlija spriedumu tiesa apmierināja I.B. pieteikumu – atzina par prettiesisku Rīgas bāriņtiesas lēmumu un uzlika pienākumu Olaines novada bāriņtiesai viena mēneša laikā pēc sprieduma spēkā stāšanās atkārtoti lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Tiesa atzina, ka konkrētajā lietā Bāriņtiesa nav ņēmusi vērā faktus un riskus, kas norādīja uz vardarbību no bērnu tēva R.B. – bērns bāriņtiesas loceklim pats bija pastāstījis, ka tēvs iesit ar plaukstu par nepaklausību un, ka sitienus saņem katru nedēļu; Atbalsta centrs bija informējis Bāriņtiesu, ka ģimene saņem atbalstu – gan abi bērni gan māte; Bāriņtiesas psihologs atskaitē par bērnu G.B. bija norādījusi, ka vairākas pazīmes liecina par piedzīvoto vardarbību ģimenē un bērns ir stāstījis, ka tēvs viņu

¹¹⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 2014. gada 2. septembra lēmums Civillietā Nr.C29654814

per; Bāriņtiesas psiholoģe ir norādījusi uz iespējamiem vardarbības riskiem; bija stājies spēkā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014. gada 2. septembra lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Pēc indicenta, kas notika 2014. gada 15. aprīlī, kad atbildētājs cietsirdīgi izturējās pret dēlu, raujot viņu aiz matiem, grūstot un vairākas reizes iesitot pa seju, I.B. ar bērniem bija spiesta atstāt dzīvesvietu un apmesties pie mātes. Vardarbības faktu tiesa konstatēja, pamatojoties tiešu uz paša bērna G.B. policijā sniegtajiem paskaidrojumiem. Tiesa atzīmēja, ka bērnu tēvs ne reizi nav izmantojis saskarsmes tiesības ar bērniem, aizbildinoties ar naudas trūkumu.¹²⁰

Par Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 2015. gada 16. jūlija spriedumu apelācijas sūdzību iesniedza Rīgas bāriņtiesa un trešā persona – bērnu tēvs R.B.

Ar Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 29. decembra spriedumu tiesa atzina, ka apelācijas sūdzības ir nepamatotas un pieteikums ir apmierināms.

Apgabaltiesa, izvērtējot apstākļus, kas pastāvēja laikā, kad pieteicēja vērsās Rīgas Bāriņtiesā ar iesniegumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu trešajai personai, uzskatīja, ka Lēmuma pieņemšanas brīdī pastāvēja CL 203. panta pirmās daļas 5.punktā paredzētie priekšnoteikumi aizgādības tiesību pārtraukšanai, proti, konstatēta trešās personas vardarbība pret bērniem. Šajā gadījumā nav runa tikai par vienu atsevišķu gadījumu, kā to norādījusi Bāriņtiesa, no lietas materiāliem izriet, ka vardarbība pret bērniem ir bijusi ilgstoša.

Līdz ar to Apgabaltiesa uzskatīja, ka pirmās instances tiesa pamatoti atzina par prettiesisku pārsūdzēto lēmumu.

Apgabaltiesas ieskatā nav pareizs Bāriņtiesas viedoklis, ka tā iemesla dēļ, ka civilprocesa ietvaros trešajai personai ir piemērots aizliegums uzturēt jebkāda veida kontaktus ar bērniem, administratīvā akta izdošana, ar kuru trešajai personai tiktu pārtrauktas aizgādības tiesības, nebija nepieciešama. Tiesa spriedumā norādīja, ka pagaidu aizsardzības līdzeklim, kas piemērots civilprocesa ietvaros, ir cits mērķis. Tas nekādā ziņā neierobežo bāriņtiesu lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu saskaņā ar CPL 2013. panta pirmo daļu. Apgabaltiesa spriedumā ir norādījusi, ka bāriņtiesas galvenais pienākums ir noskaidrot, konkrēti kāda rīcība katrā izskatāmajā gadījumā lēmuma pieņemšanas brīdī ir atzīstama par vislabāko un visatbilstošāko bērna interesēm. Tomēr šajā gadījumā Rīgas bāriņtiesa nav noskaidrojusi, kas konkrētajā brīdī ir bijis bērnu interesēs. Kaut arī bāriņtiesa nepārtrauca aizgādības tiesības *de iure*, tās pēc būtības ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014.

¹²⁰ Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 29.decembra spriedums lietā Nr.A420139515

gada 2.septembra lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību tika pārtrauktas *de facto*. Līdz ar to Apgabaltiesa nav piekritusi bāriņtiesas norādītajam, ka administratīvā akta izdošana, ar kuru trešajai personai (R.B., *autores piezīme*) tiktu pārtrauktas bērnu aizgādības tiesības, nebija nepieciešama. Tieši pretēji, aizgādības tiesību nepārtraukšana radīja neskaidru situāciju, kurā faktiski grūti noteikt trešās personas tiesības un pienākumus. Turklāt, nepārtraucot trešajai personai aizgādības tiesības, tika kavēts darbs ar ģimeni, lai uzlabotu situāciju tajā, lai ar ģimeni strādātu psihologs un citi speciālisti, lai gan reālā situācija bija tāda, ka *de facto* aizgādības tiesības tika pārtrauktas.

Apgabaltiesa spriedumā kritiski vērtējusi Bāriņtiesas viedokli, ka tās rīcībā nav pierādījumu tam, ka trešajai personai ir alkohola lietošanas atkarības problēmas, jo alkohola lietošanu apstiprina vairāki pierādījumi lietā, un to nenoliedz arī trešā persona. Līdz ar to Bāriņtiesas secinājumi neatbilst reālajai situācijai.¹²¹

Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 29. decembra spriedums stājās spēkā 2016. gada 14. aprīlī. Ar Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnešu kolēģijas Rīcības sēdes lēmumu tiesnešu kolēģija nolēma atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību sakarā ar Rīgas Bāriņtiesas kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 29. decembra spriedumu. Rīcības sēdes lēmumā tiesnešu kolēģija ir izvērsti pamatojusi savu lēmumu, norādot, ka atbildes uz kasācijas sūdzībā norādītajiem argumentiem skaidri izriet no tiesību normām. Kā norādīts tiesnešu kolēģija lēmumā vispārējās jurisdikcijas tiesa civilprocesa ietvaros piemērojusi trešajai personai pagaidu aizsardzību pret vardarbību, cita starpā nosakot aizliegumu jebkurā veidā sazināties ar bērniem. Lai arī šāda pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošana var nodrošināt bērna aizsardzību pret vardarbību, tā pati par sevi nav pamats bāriņtiesas atteikumam pārtraukt vecākam aizgādības tiesības. Bāriņtiesa pienākums atbilstoši CL 203. pantam ir patstāvīgi lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu, ja ir atzīstams, ka cita starpā konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu. Aizgādības tiesību pārtraukšana ir galējais līdzeklis un piemērojams tikai tad, ja bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus nav iespējams novērst, bērnam paliekot vecāku aprūpē. Taču tas, vai bērna attīstībai nelabvēlīgus apstākļus nav iespējams novērst, bāriņtiesai ir jāizvērtē bērna un vecāku, nevis tiesvedībā piemērotu procesuālu piespiedu līdzekļu iedarbības kontekstā. Rīcības sēdes lēmumā tiesnešu kolēģija ir apstiprinājusi Administratīvās apgabaltiesas secinājumus par lietas piekritību Rīgas bāriņtiesai atbilstoši Bāriņtiesu likuma 55. panta trešajai daļai, jo kamēr lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu ir tikai relatīvi spēkā esošs, nav pamata secinājumam, ka jautājuma par

¹²¹ Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 29.decembra spriedums lietā Nr.A420139515

aizgādības tiesību pārtraukšanu izskatīšana ir noslēgusies. Līdz ar to aizgādības tiesību pārtraukšana ir pārvērtējama bāriņtiesā, kurā tā ir uzsākta – Rīgas bāriņtiesā.¹²²

9.piemērā minētajā gadījumā situāciju sarežģīja tas, ka par atbilstoši Latvijas administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² pantam persona bija izdarījusi administratīvo pārkāpumu – fizisku un emocionāli vardarbību pret bērnu. Lai gan māte I.B. ar bērnu G.B. nekavējoties pēc incidenta vērsās policijā ar iesniegumu, policija atsacījās ierosināt administratīvā pārkāpuma lietu, uzskatot, ka fiziskā spēka pielietošanas rezultātā nav konstatēta seku iestāšanās. Bērna māte I.B. lēmumus par atteikšanos ierosināt administratīvā pārkāpuma lietu pārsūdzēja, jo atbilstoši Latvijas administratīvo pārkāpumu kodeksa 210. pantam lietas par Latvijas administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² pantam ir piekritis izskatīšanai pašvaldību administratīvajās komisijās nevis valsts policijā.

Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2015. gada 27. aprīļa lēmumu tiesa apmierināja I.B. pieteikumu un atcēla VP RRP Rīgas Latgales iecirkņa Kārtības policijas nodaļas 2015. gada 6. janvāra lēmumu par administratīvās lietvedības izbeigšanu, kā arī atcēla Valsts policijas RRP Kārtības policijas pārvaldes 2015. gada 20. februāra lēmumu un lietu nosūtīja jaunai izskatīšanai.

Administratīvā pārkāpuma protokols par Latvijas administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² izdarīto pārkāpumu R.B. tika sastādīts tikai 2015. gada 1. jūnijā - t.i. vairāk kā gadu pēc administratīvā pārkāpuma, kas notika 2014. gada 15. aprīlī, izdarīšanas.

Rezultātā, Rīgas domes Administratīvās komisijas Bērnu lietu apakškomisija ar 2015. gada 17. jūnija lēmumu, pamatojoties uz Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 37. panta ceturto daļu (sakarā ar noilgumu* *autores piez.*) izbeidza lietvedību par R.B. saukšanu pie administratīvās atbildības.

Šiem apstākļiem bija ietekme uz bāriņtiesas kļūdaino lēmumu, jo bāriņtiesa lēmumā bija atsaukusies uz policijas sniegto informāciju, ka administratīvā pārkāpuma lieta par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu policijā nav ierosināta.

Atbilstoši administratīvo tiesu praksē izteiktajām tiesas atziņām aizgādības tiesības pārtrauc arī, ja konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas pret bērnu. Šeit aizgādības tiesību pārtraukšanas pamats ir vai nu faktiski notikusi fiziska vai emocionāla vardarbība, vai arī –pamatotas aizdomas par fizisku vai emocionālu vardarbību. Tātad

---

¹²² Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnešu kolēģijas 2016. gada 14. aprīļa Rīcības sēdes lēmums lietā Nr.A420139515

aizgādības tiesību pārtraukšanai nav nepieciešams, lai iestātos kādas sekas. Pietiek, ka konstatē faktu vai ar pierādījumiem apstiprina aizdomas par vardarbību pret bērnu.¹²³

4.3. Mediācijas procesa īpatnības strīdos, kas izriet no aizgādības tiesībām

2014.gada 18.jūnijā stājās spēkā *Mediācijas likums*, kas nosaka mediācijas pamatprincipus, kārtību kādā puses vienojas par mediācijas izmantošanu, mediatora un sertificēta mediatora lomu mediācijas procesā, mediācijas rezultātu utt..

Šobrīd, ierosinot tiesvedību lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām, tiesas prasa izteikt pusēm viedokli par mediācijas pakalpojuma izmantošanu.

Bāriņtiesas šo metodi izmanto savā darbā, piedāvājot vecākiem izmantot mediāciju, risinot domstarpības jautājumos par bērna aizgādību un saskarsmi ar bērniem.

Bērnu tiesību aizsardzības inspekcija savas kompetences ietvaros, izvērtējot šādas situācijas tiesiskos un ētiskos aspektus, ir paudusi viedokli, ka jautājums par mediācijas kā pakalpojuma nodrošināšanu bāriņtiesā un mediatīvo prasmju izmantošanu bāriņtiesas darbā skatāms un vērtējams atšķirīgi.

Inspekcijas redzējumā mediācijas pakalpojumu bāriņtiesā nevar sniegt bāriņtiesas darbinieks, kas vienlaikus pilda bāriņtiesas priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieka vai bāriņtiesas locekļa pienākumus un funkcijas. Minētais saistāms ar tiesiskajā regulējumā noteiktajiem bāriņtiesas darbības aspektiem, kuri galvenokārt vērsti uz lēmumu pieņemšanu, prioritāri aizsargājot bērnu intereses un tiesības problēmsituācijās ar vecākiem, aizbildņiem utt.. No minētā izriet, ka, veicot savus tiešos pienākumus, bāriņtiesas darbiniekam jebkurā situācijā jāievēro princips, ka bērna intereses un tiesības ir prioritārākas par citu personu, t.sk., vecāku, aizbildņu tiesībām un interesēm un visām bāriņtiesas darbībām jābūt vērstām uz bērnu labāko interešu nodrošināšanu.

Savukārt *Mediācijas likumā* noteiktie mediācijas procesa pamatprincipi pieprasa no mediācijas pakalpojuma sniedzēja atšķirīgu attieksmi, nekā tas ir bāriņtiesas darbā. Inspekcija vērš uzmanību uz atsevišķiem mediācijas aspektiem, kas inspekcijas ieskatā var radīt interešu konflikta situācijas un ētikas normu pārkāpumus, domājot par iespējamu bāriņtiesas locekļa (t.sk. priekšsēdētāja vai priekšsēdētāja vietnieka) un mediatora amatu savienošanu:

- konfidencialitāte - informācija, kas iegūta mediācijā vai ir ar to saistīta, ir konfidenciāla, tā nedrīkst tik izpausta trešajām personām. Mediācijas procesā iegūtā informācija un fakti izpaužami, tikai atsevišķos, likumā noteiktos gadījumos. Tas

---

¹²³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo tiesas tiesu prakses vispārīnājums “Administratīvo tiesu prakse lietās par bāriņtiesu lēmumiem”, 2014., Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/administrativajas-tiesibas/> [aplūkots 2016. gada 10. martā], 23.lpp.

nozīmē, ka, mediācijā iegūtā informācija nevar tikt izmantota bāriņtiesas turpmākajā darbā, t.sk., lēmumu pieņemšanā.

- neitralitāte - mediatora attieksme pret pusēm ir neitrāla.
- objektivitāte - mediatoram ir pienākums paziņot pusēm visus apstākļus, kas var ietekmēt viņa neitralitāti vai objektivitāti. Mediators nedrīkst darboties vai, ja ir sācis darboties, turpināt darboties, iekams nav atklājis pusēm jebkurus apstākļus, kas varētu vai par kuriem varētu šķist, ka tie varētu ietekmēt viņa neatkarību vai radīt interešu konfliktu. Šādi apstākļi ietver jebkuras personiskas vai darījumu attiecības ar kādu no pusēm; jebkādu finansiālu vai cita veida ieinteresētību, tiešu vai netiešu, mediācijas rezultātā; ja mediators ir darbojies kādas puses labā citādākā, ne mediatora lomā.
- vienlīdzība – pusēm mediācijā ir vienādas iespējas un tiesības. Tas nozīmē, ja mediācijas dalībnieks ir nepilngadīgais, viņa intereses un tiesības ir vienlīdzīgas ar citu mediācijas dalībnieku tiesībām un interesēm u.c..¹²⁴

Tāpat Bērnu tiesību aizsardzības inspekcija ir vērsusi uzmanību Bāriņtiesu likuma 19.panta otrajā daļā noteiktajam, ka bāriņtiesa izšķir vecāku domstarpības bērna aizgādības jautājumos (izņemot domstarpības par bērna dzīvesvietas noteikšanu) un, ja nepieciešams, pieņem lēmumu. No minētā regulējuma izriet, ka, ja vecāku domstarpības nav iespējams atrisināt, bāriņtiesa pieņem lēmumu bērna interesēs. Inspekcijas ieskatā minētais regulējums nepieļauj bāriņtiesas darbiniekam ieņemt neitrālu lomu vecāku domstarpību risināšanā, kas savukārt ir obligāta prasība mediatoram, tāpat kā prasība būt neieinteresētam mediācijas rezultātā. Vienlaikus minētais nav savienojams arī ar mediācijā noteikto brīvprātības principa ievērošanu, proti, pusēm ir tiesības brīvi lemt par mediācijas pārtraukšanu un izbeigšanu ar vienošanos vai bez tās. Savukārt saskaņā ar minēto regulējumu bāriņtiesā risinātai problēmsituācijai jābeidzas, vai nu ar vecāku panāktu vienošanos, vai bāriņtiesas pieņemtu lēmumu.

Ņemot vērā iepriekšminēto Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas ieskatā mediācijas pakalpojuma nodrošināšanā bāriņtiesa vēlama ar ārpakalpojuma piesaisti.

Autores ieskatā bāriņtiesa atsevišķos gadījumos bāriņtiesa var rekomendēt vecākiem izmantot mediāciju domstarpību atrisināšanai, taču šī ārpakalpojuma nodrošināšana ir pilnīgi jānošķir no bāriņtiesas pamatfunkcijām un nav pieļaujams, ka šī pakalpojumam tiek izmantotas bāriņtiesas institūcijas telpas. Tas raisa klientu neuzticēšanos un var radīt

---

¹²⁴ “Par mediācijas izmantošanu bāriņtiesas darbā” Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas metodiskos ieteikumus par mediācijas izmantošanu bāriņtiesas darbā. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4027 [Aplūkots 2016. gada 6.martā]

priekšstatu, ka šis pakalpojums ir vecākiem jāizmanto, lai atstātu pozitīvāku iespaidu uz bāriņtiesas darbiniekiem.

Gan tiesai gan bāriņtiesai jāņem vērā, ka atbilstoši *2011. gada 11. maija Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu* 48. pantam attiecībā uz vardarbības gadījumiem ģimenē nav pieļaujami obligātie alternatīvie strīdu izšķiršanas procesi, tostarp mediācija un samierināšana.¹²⁵

Minētais izriet no piemērotajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem pret vardarbību. Piemēram, ja tiesa ir piemērojusi pagaidu aizsardzības līdzekli – aizliegumu atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar to fizisku vai vizuālu saskari, tas pilnībā izslēdz mediācijas pakalpojuma izmantošanas iespēju.¹²⁶

---

¹²⁵ 2011. gada 11. maija Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Stambula: Starptautisks dokuments. Latvijā nav ratificēts. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/stambulas_konvencija_0211.15.pdf [aplūkots 2016. gada 23.februārī]

¹²⁶ Civilprocesa likums: LR likums.

Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 2.martā], 250.⁵¹ panta pirmā daļa

5. VECĀKU ATBILDĪBAS TIESISKAIS REGULĒJUMS DAŽĀDĀS EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTĪS

Lai arī katrā valstī aizgādības tiesībām ir mazliet cits saturs un cita forma, tomēr kopumā tiek atzīts, ka tam vecākam, kas nepiedalās bērna audzināšanā, faktiski ir ļoti ierobežota iespēja ar saviem lēmumiem kaut ko ietekmēt. Ja vecāki realizē kopīgu aizgādību, tad arī katram no viņiem ir tiesības pieņemt lēmumus attiecībā uz bērnu, bet, dabiskā veidā apstākļi ir tādi, ka: jo mazāk vecāks piedalās bērna audzināšanā (neatkarīgi no aizgādības formas), jo mazāk viņš piedalīsies lēmumu pieņemšanā – realitāte ir tāda, ka ir ļoti maz tādu vecāku, kas nedzīvojot kopā ar bērnu, ņem dalību nozīmīgu lēmumu pieņemšanā. Lēmumus, kas attiecas uz bērniem, parasti pieņem tie, kas par viņiem rūpējas.¹²⁷

5.1. Vācija

Vācijā jēdziens “vecāku atbildība” ietver visas vecāku tiesības un pienākumus attiecībā pret bērnu. Svarīga vecāku atbildības daļa ir vecāku aizgādība. Vecākiem ir pienākums un tiesības uz aizgādību pār viņu nepilngadīgajiem bērniem. Tajā ietilpst rūpes par bērnu, viņa īpašuma pārvaldīšana, viņa pārstāvēšana. Vecāku atbildība iekļauj arī tikšanās tiesības ar bērniem un viņu uzturēšanas pienākumu. Vācijā vecākiem ir kopīga aizgādība par bērnu, ja: 1) bērns ir dzimis laulībā; 2) vecāki apprecas pēc bērna piedzimšanas; 3) vecāki paziņo, ka viņi ir gatavi uzņemties kopīgu aizgādību (aizgādības deklarācija). Aizgādības deklarācijas autentiskums ir jāapstiprina Jauniešu labklājības birojā (*Jugendamt*) vai pie notāra. Ja vecāki nesniedz aizgādības deklarāciju un nav precējušies, aizgādības tiesības ir tikai mātei. Atbilstoši Vācijas likumdošanai, ja vecākiem ir kopīgas aizgādības tiesības un viņi pārtrauc kopdzīvi, viņi var turpināt īstenot šīs kopīgās tiesības neatkarīgi no tā, vai viņi ir precējušies. Taču viens no vecākiem var lūgt Ģimenes lietu tiesu aizgādības tiesības piešķirt viņam vienam pašam. Tiesa piekritīs šim lūgumam, ja kopīgas aizgādības atcelšana un aizgādības nodošana vienam vecākam ir bērna interesēs. Pat ja vecāki šķir laulību, šādu lēmumu pieņem tikai pēc viena vecāka lūguma. Ja lūgums netiek iesniegts, bērns paliek abu vecāku kopīgā aizgādībā. Parasti veids, kādā tiek īstenota vecāku atbildība, tiek atstāts vecāku ziņā, un to neregulē noteikumi. Ja vecāki nedzīvo kopā, viņi var vērsties Jauniešu labklājības birojā, lai panāktu kopīgu risinājumu par to, kā aprūpēt savus bērnus. Tas var kalpot par pamatu tiesas lēmumam par vecāku atbildību. Ja vecāki vienojas, ka turpmāk aizgādība būs tikai vienam no vecākiem, viņi var lūgt ģimenes lietu tiesu izdot attiecīgu rīkojumu.

---

¹²⁷ Edwards S., Welstead M. Book:Core Text series. Family law, ed.by Padfield N. Oxford University Press. London. 2006., p. 207.

Kā alternatīvs konflikta ārpusiesas risināšanas līdzeklis, ja vecāki nevar vienoties par vecāku atbildības jautājumu, Vācijā tiek piedāvāti Jauniešu labklājības biroja vai kādas citas aģentūras, kas atbildīga par jautājumiem, kuri attiecas uz jauniešiem, pakalpojumi. Tie konsultē vecākus un palīdzē viņiem panākt vienošanos. Datubāzi, kas ietver sīku informāciju par visiem konsultāciju centriem, var atrast tīmekļa vietnē *www.dajeb.de*. Lai palīdzētu vecākiem panākt draudzīgu vienošanos, ir pieejami starpniecības pakalpojumi. Vairāk informācijas par starpniecību ģimenes lietās var atrast tīmekļa vietnē *www.bafm-mediation.de*

Ja tomēr vecāki ārpusiesas ceļā nevar panākt vienošanos vecāku atbildības jautājumā, strīds tiek skatīts Ģimenes lietu tiesā (apgabaltiesu nodaļas), kas var lemt par vecāku aizgādību pār bērnu, tikšanās tiesībām un atdošanu, kā arī par uzturēšanas saistībām. Tiesa var arī izdot rīkojumu par jebkuriem pasākumiem, kas nepieciešami, lai aizsargātu bērna intereses.

Līdzīgi kā Latvijā, arī Vācijā vecākam kam nav aizgādības tiesību, nav tiesību lemt par jautājumiem, kas skar bērnu. Taču viņam/viņai ir tiesības tikties ar bērnu, un viņš/viņa var pieprasīt informāciju no otra vecāka par bērna dzīves apstākļiem, ja var pierādīt pamatotu interesi.¹²⁸

5.2. Igaunija

Igaunijas Konstitūcija un Ģimenes tiesību likums nosaka, ka vecākiem ir vienādas tiesības un pienākumi attiecībā uz saviem bērniem. Vecāku tiesības un pienākums ir audzināt savu bērnu un par to rūpēties. Katram no vecākiem ir jāaizsargā sava bērna tiesības un intereses. Vecāki ir bērna likumīgie pārstāvji. Kā likumīgam pārstāvim, katram no vecākiem ir aizbildņa pilnvaras. Vecākiem ir tiesības atprasīt savu bērnu no jebkuras personas, kura bez likumīga pamata ieguvusi kontroli pār bērnu. Vecākiem ir jāpilda vecāku pienākumi bērna interesēs. Bērna uzturēšanas pienākums attiecas uz katru no vecākiem neatkarīgi no tā, vai tam ir piešķirta vecāku atbildība. Igaunijas likums nosaka, ka vecāku atbildība rodas vienīgi uz lejupejas radniecības apstiprinājuma pamata. Ja lejupeja radniecība ir apstiprināta tikai attiecībā uz vienu no vecākiem, tam tiek uzlikta vecāku atbildība. Ja lejupeja radniecība ir apstiprināta attiecībā uz abiem vecākiem, tiem abiem tiek uzlikta (kopēja) vecāku atbildība par bērnu. Vecāku tiesības var atņemt ar tiesas lēmumu.

Igaunijā vecāku laulības šķiršana vai atsevišķas dzīvesvietas izvēlēšanās pati par sevi neietekmē abu vecāku atbildību. Parasti abi vecākiem saglabājas pilna vecāku atbildība arī tad, ja tie dzīvo šķirti. Vecākiem ir jāvienojas par to, pie kura no tiem dzīvos bērns un kā katrs

---

¹²⁸ Vecāku atbildība – Vācija. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ger_lv.htm [aplūkots 2016. gada 3.martā]

no vecākiem piedalīsies bērna audzināšanā. Šāda vienošanās var arī būt neoficiāla. Vecāki var brīvi izvēlēties, vai noslēgt šādu vienošanos kā rakstu vai kā notariāli apliecinātu dokumentu, taču, neatkarīgi no vienošanās veida, šāda vecāku noslēgta vienošanās nav izpildāma piespiedu kārtībā. Ja vecākiem izraisās strīds par vienošanās nosacījumiem, tiesa var šo vienošanos izskatīt pēc būtības. Tiesa var apstiprināt vecāku vienošanos vai regulēt vecāku atbildības jautājumus kā obligāti izpildāmus.

Jāatzīmē, ka patlaban Igaunijas juridiskajā sistēmā nav jēdzienu “kopīga aizgādība” un “viena vecāka aizgādība”, jo ģimenes likumos nav paredzēta iespēja nodot bērnu tikai viena vecāka aizgādībā, bet, kā norādīts iepriekš, galvenokārt tiesai ir kompetence risināt strīdu katrā atsevišķā gadījumā, kas citādi attiecas uz vecāku atbildības jomu. Ja rodas strīds par vecāku atbildību, tiesa, izskatot lietu pēc būtības, var kādam no vecākiem daļēji ierobežot šo kompetenci, kas citādi attiecas uz vecāku atbildības jomu.

Igaunijā strīdu par vecāku atbildību var risināt aizbildnības iestāde vai tiesa. Nav oficiāli noteiktu konkrētu prasību par to, kā aizbildnības iestādei jārisina strīdi.¹²⁹

5.3. Beļģija

Beļģijā galvenie noteikumi saistībā ar vecāku varu ir apkopoti Civilkodeksa 371.-387.b pantā. Civilkodeksa 203. panta 1. punktā ir noteikti vecākiem saistoši pienākumi (izmitināšana, uzturēšana, uzraudzība, izglītība un audzināšana – pēdējā pienākuma pildīšana var turpināties pēc bērna pilngadības sasniegšanas). Bērni atrodas tēva un mātes varā līdz pilngadības sasniegšanai (18 gadu vecumam) vai līdz brīdim, kad notiek atbrīvošanās no vecāku atbildības. Ņemot vērā dažādos vecāku varas aspektus, nošķir varu pār bērna personu, bērna mantas pārvaldību un noteiktas vecāku varas prerogātas.

Varu pār bērna personu var iedalīt divās daļās: pirmkārt, “aizgādība”, kas ietver “dzīvošanu” kopā ar bērnu (tas ir, rūpēšanos par bērnu, bērna uzraudzīšanu un tādu ar bērna izglītošanu saistītu lēmumu pieņemšanu, kas ir saistīti ar bērna uzturēšanos kopā ar vecāku) un, otrkārt, tiesības uz izglītību, kas ietver tādu lēmumu pieņemšanu, kas ir saistīti ar bērna uzturēšanu, izglītību un audzināšanu. Attiecībā uz bērna mantas pārvaldību ir nošķiramas tiesības pārvaldīt bērna mantu un ar likumu noteiktās šīs mantas lietojuma tiesības. Visbeidzot, īpašas prerogātas var nozīmēt vecāku pilnvaras attiecībā uz bērna laulību, adopciju un atbrīvošanos no vecāku atbildības.

Beļģijā parasti abi vecāki kopīgi īsteno vecāku varu pār nepilngadīgo personu. Neatkarīgi no tā, vai vecāki dzīvo kopā vai šķirti un vai viņi ir vai nav precējušies, ja bērna

---

¹²⁹ Vecāku atbildība – Igaunija. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_est_lv.htm [Aplūkots 2016. gada 3. martā]

attiecības ar katru no vecākiem ir izveidojušās, viņi (abi) kopīgi īsteno dažādās vecāku varas prerogatīvas (Civilkodeksa 373. un 374. pants). Tomēr, ja bērna izcelšanās no tēva vai mātes nav noteikta vai ja viens no vecākiem ir miris, atrodas prombūtnē vai nespēj izteikt savas vēlmes, otrs vecāks viens pats īsteno vecāku varu. Līdz ar to dažos izņēmuma gadījumos kompetents tiesnesis var vienam no vecākiem piešķirt izņēmuma tiesības īstenot vecāku varu. Piemēram, ja vecāki nav vienojušies par bērna izmitināšanu, par svarīgiem lēmumiem attiecībā uz bērna veselību, izglītību, audzināšanu vai brīvo laiku, kā arī par reliģisko vai filozofisko orientēšanu, vai ja vienošanās šķiet pretrunā bērna interesēm, tiesnesis var vienam no vecākiem piešķirt izņēmuma tiesības īstenot vecāku varu; otrs vecāks uztur personiskas attiecības ar bērnu saskaņā ar paredzētajiem noteikumiem un saglabā tiesības pārraudzīt bērna izglītību. Vecāku dzīvošanai šķirti vai viņu laulības šķiršanai atbilstoši Beļģijas likumdošanai nav nekādas ietekmes uz noteikumiem par vecāku varas pāreju (tomēr praksē dzīvošana šķirti var padarīt neiespējamu vecāku varas kopīgu īstenošanu). Ja abi vecāki īsteno vecāku varu („aizgādību” pār bērnu, audzināšanas tiesības, juridiskas tiesības pārvaldīt un lietot bērna īpašumu) neviens no vecākiem nedrīkst pieņemt vienpersoniskus lēmumus, kas kavētu otram vecākam īstenot viņa vai viņas prerogatīvas. Tādēļ abiem vecākiem jāieģūst otra piekrišana, pretējā gadījumā viņš vai viņa nedrīkst rīkoties. Tomēr bērna „aizgādības” ietvaros, piemēram, vecāks, pie kura bērns šobrīd dzīvo, lemj par dienas kārtību, labu uzvedību u. c. Trešās puses (rīkojoties labticīgi) uzskata, ka abi vecāki rīkojas ar otra piekrišanu, ja vecāku varu īsteno vienpersoniski (Civilkodeksa 373. pants).

Beļģijā, izšķirot jautājumu par vecāku varu pār bērnu, vecākiem nav obligāti jāvēršas tiesā un tās var noslēgt privātu vienošanos. Ja puses vēlas, lai nepieciešamības gadījumā šim lēmumam būtu tiesisks spēks, pusēm ir jāiesniedz šī vienošanās kompetentam tiesnesim, kas to izskatīs, lai noteiktu, vai tajā ir ievērotas bērna intereses.

Atbilstoši apstākļiem un veidam, kādā notiek dzīvošana šķirti, pusēm ir jāvēršas vai nu mirtiesā, kas regulē steidzamus un pagaidu pasākumus attiecībā uz laulāto vai civillaulībā dzīvojošo pagaidu dzīvošanu šķirti (Civilkodeksa 223. un 1479. pants), nepilngadīgo tiesā saskaņā ar Civilkodeksa 387.a pantu, kura lemj par visiem risinājumiem attiecībā uz vecāku varu pār bērnu, vai pirmās instances tiesā un tiesā, kas iztiesā lietas saistībā ar pušu šķiršanos.

Ja laulība tiek šķirta, jo tā ir izirusi, puses jebkurā tiesvedības stadijā var pieprasīt tiesnesim apstiprināt vienošanos par pagaidu pasākumiem attiecībā uz bērniem. Tiesnesis var atteikties apstiprināt vienošanos, ja tā ir pretrunā bērnu interesēm. Vienošanās neesamības vai daļējas vienošanās gadījumā jautājumu izšķir tiesnesis, kas izskata steidzamas lietas.¹³⁰

---

¹³⁰ Vecāku atbildība – Beļģija. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_bel_lv.htm [Aplūkots 2016. gada 03. martā]

5.4. Itālija

Itālijā “vecāku atbildība” nozīmē visas tiesības un pienākumus, ko tiesību akti piešķir vecākiem attiecībā uz bērnu un kas jāsteno un jāizpilda tikai bērna interesēs. Vecākiem, kas ir atbildīgi par saviem bērniem, ir jāpieņem lēmumi par bērna labklājību, audzināšanu un izglītību. Viņi ir bērna vai nedzimuša bērna likumīgie pārstāvji, kuriem ir tiesības pārstāvēt bērnu tiesā un runāt viņa vārdā. Viņi ir atbildīgi par nepilngadīgā ikdienas finanšu lietu pārraudzību, lai gan ārkārtas gadījumos tiesa aizbildnības lietā var nolemt savādāk. Ja vien tiesību aktos nav paredzēts savādāk, vecākiem ir reālas neierobežota termiņa tiesības attiecībā uz bērna īpašumu. Vecāku pienākums ir arī uzturēt, uzaudzina un izglītēt savu pēcnācēju.

Abiem vecākiem Itālijā ir vecāku atbildība, kas jāsteno kopīgi un savstarpēji vienojoties, līdz bērns kļūst pilngadīgs vai atbrīvojas no vecāku atbildības. Ja vecākiem rodas nesaskaņas jautājumos, kas ir īpaši svarīgi, jebkurš no vecākiem drīkst vērsties ģimenes lietu tiesā, kas piešķir atbildību vienam no vecākiem, kuru tā uzskata par vispiemērotāko bērna interešu aizsardzībai attiecīgajā jautājumā. Bērna dabiskas izcelšanās gadījumā vecāki, kuri ir atzinuši bērnu un dzīvo ar viņu kopā, ir par viņu atbildīgi. Ja abi vecāki nedzīvo kopā ar bērnu, atbildību par to uzņemas tas no vecākiem, ar kuru kopā bērns dzīvo, vai, ja bērns nedzīvo kopā ne ar vienu no vecākiem, tas no vecākiem, kurš pirmais atzinis bērnu. Katrā gadījumā tas no vecākiem, kuram nav vecāku atbildības, patur tiesības uzraudzīt bērna audzināšanu, izglītošanu un dzīves apstākļus.

Ģimenes lietu tiesa, kas Itālijas valstī pieņem lēmumu par laulāto atšķiršanu vai laulības šķiršanu:

- izlemj, kurš pāra loceklis uzņemsies aizgādību pār bērnu, un izklāsta tā vecāka tiesības tikt ar bērnu, kuram nav piešķirta aizgādība; tā var arī noteikt, ka aizgādība jāuzņemas kopīgi vai pārmaiņus – šos abus gadījumus skaidri paredz tiesību akti laulības šķiršanas jomā, bet tos drīkst piemērot arī laulāto atšķiršanas gadījumos;
- nosaka, cik lielā mērā un kā otrajam partnerim jāsniedz ieguldījums bērna uzturēšanā, audzināšanā un izglītošanā;
- izlemj, kurš patur tiesības dzīvot ģimenes mājoklī, īpašu uzmanību pievēršot vecākam, kuram piešķirta aizgādība pār bērnu;
- attiecīgi nosaka bērna īpašuma pārvaldību un, ja ir piešķirta kopīga aizgādība, nosaka, ka abiem vecākiem ir reālas ierobežota termiņa tiesības;
- veic jebkādus citus pasākumus attiecībā uz bērnu (piemēram, tiesu praksē ir noskaidrots, ka bērni vēlas uzturēt attiecības ar saviem vecvecākiem, un ir pieņemti noteikumi par tikšanās kārtību).

Parasti, ja aizgādība pār bērnu ir tikai vienam no vecākiem, arī atbildība par bērnu piekrīt šim vecākam. Tomēr vissvarīgākie lēmumi saistībā ar bērnu Itālijā ir jāpieņem abiem vecākiem, ja vien tiesa nav nolēmusi savādāk. Saskaņā ar tiesu praksi svarīgi lēmumi noteikti ir lēmumi par skolas un izglītības virziena izvēli, par bērna apgūstamās profesijas izvēli, lēmumi par operācijām, kas nav steidzamas (pienākums sniegt informāciju nav svarīgs, ja nav izvēles), lēmumi bērnu uz visiem laikiem izvest no valsts.

Itālijā Ģimenes lietu tiesa var nospriest, ka vecākiem jāuzņemas kopīga aizgādība pār bērnu, ja tā uzskata, ka tas ir bērnu interesēs, jo īpaši ņemot vērā viņu vecumu. Praksē, ja tiesa nolemj piešķirt kopīgu aizgādību, bērns dzīvo kopā ar vienu no vecākiem (parasti – māti), bet arī otram vecākam ir liela nozīme bērna dzīvē. Kaut gan attiecīgā likuma mērķis ir mazināt konfliktus un veicināt vecāku sadarbību, tas ne vienmēr tā notiek, un faktiski tiesas reti piešķir kopīgu aizgādību.

Pārmaiņus aizgādība tiek piešķirta vēl retāk, jo tiesu praksē tā galvenokārt ir uzskatīta par risinājumu, kas ir pretrunā stabilas bērna vai vecāku dzīves nodrošināšanai.

Ja bērna vecāki nesastāv laulībā, jautājumus par vecāku atbildību izskata tiesa, kurai ir piekritīga bērna pastāvīgā dzīvesvieta.

Jāatzīmē, ka īpaši Itālijas valsts likumdošanā ir pievērsta uzmanība gadījumiem, ja ģimenē ir notikusi vardarbība, ko īstenojis viens vai abi vecāki, Ģimenes lietu tiesa, kam ir piekritīga bērna pastāvīgā dzīvesvieta, kurā viņš dzīvojis pieteikuma iesniegšanas brīdī, var izdot rīkojumus par vecāku atbildību. Ģimenes lietu tiesa drīkst veikt visus atbilstošos pasākumus, tostarp izdot izpildrakstu, kas liedz tam no vecākiem, kurš bijis vardarbīgs, doties uz ģimenes mājokli vai paredz atbildības zaudēšanu. Šos pasākumus var pārsūdzēt jebkurā laikā.¹³¹

5.5. Apvienotā Karaliste

Apvienotajā Karalistē juridiskais termins “vecāku atbildība” nozīmē visas tiesības, pienākumus, pilnvaras, atbildību un varu, kāda ir vecākiem pār bērnu un viņa īpašumu saskaņā ar likumu. Tas attiecas uz jebkādu pienākumu, kas vecākam var būt pret bērnu (piemēram, pienākums uzturēt) un jebkādam tiesībām, kādas vecākam var būt uz bērna īpašumu bērna nāves gadījumā. Ja bērna vecāki ir laulājušies, viņiem abiem ir vecāku atbildība. Vecāku atbildība ir nelaulātām mātēm, bet nelaulāti tēvi to var iegūt, vai nu noslēdzot vienošanos ar māti, vai pamatojoties uz tiesas nolēmumu. No 2003. gada 1. decembra nelaulāti tēvi iegūst vecāku atbildību pār savu bērnu, ja bērna dzimšana tiek

¹³¹ Vecāku atbildība – Itālija. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ita_lv.htm [aplūkots 2016. gada 3. martā]

reģistrēta kopīgi ar māti. Personai, pie kuras saskaņā ar tiesas nolēmumu par bērna dzīvesvietu dzīvo bērns, ir vecāku atbildība tik ilgi, cik ilgi ir spēkā šis nolēmums.

Ja Apvienotajā Karalistē laulāti vecāki izšķiras, abi vecāki saglabā vecāku atbildību, ja vien tā netiek atcelta ar īpašu tiesas lēmumu. Ja atšķiras nelaulāts pāris, māte saglabā vecāku atbildību, bet tēvs to saglabā, ja viņam tā jau bijusi vai ja viņš to iegūst saskaņā ar vienošanos ar māti vai tiesas nolēmumu.

Ja vecāki noslēdz nolīgumu par vecāku atbildību ir jāievēro zināmas formalitātes, lai nolīgums būtu juridiski saistošs. Nolīgumam jābūt sastādītam noteikumos noteiktā formā. Ieinteresētās personas Vecāku atbildības nolīguma veidlapu var saņemt vietējā Ģimenes lietu tiesā, grāfistes tiesā vai Ģimenes departamenta galvenajā reģistrā. Tiesu adreses var uzzināt Tiesu dienesta tīmekļa vietnē: www.courtservice.gov.uk/cms/courtaddresses.htm. Veidlapai ir pievienota aizpildīšanas pamācība. Tā kā nolīguma noslēgšana būtiski ietekmē abu vecāku juridisko stāvokli, ieteicams saņemt juridisku konsultāciju pirms veidlapas aizpildīšanas. Ja nolīgums attiecas uz vairākiem bērniem, par katru bērnu jāaizpilda atsevišķa veidlapa. Nolīgums stājas spēkā no brīža, kad tas saņemts un reģistrēts Ģimeņu departamenta galvenajā reģistrā.

Ja vecāki nevar vienoties par vecāku atbildības jautājumu, viņi var izmantot alternatīvus līdzekļi konflikta risināšanai, nevēršoties uzreiz tiesā. Vecāki var vērsties izlīguma dienestos, kas palīdzēs vecākiem panākt apmierinošu vienošanos par turpmāko vecāku atbildību. Visi noslēgtie nolīgumi ir jāreģistrē tiesā. Nolīgumi jāreģistrē, lai tas tiktu apstiprināts un būtu iespējams panākt tā izpildi.

Ja vecāki ierosina tiesas procesu, tiesnesis var pieņemt lēmumu par to, pie kura vecāka dzīvos bērns. Ja bērns dzīvos pie viena vecāka, tiesnesis var izlemt par kārtību, kādā kopā ar bērnu nedzīvojošais vecāks un/vai citi ģimenes locekļi var satikties ar bērnu; tomēr arī gadījumos, kad tiesai jāpieņem lēmums par to, pie kura vecāka bērns dzīvos, parasti mēģina panākt vecāku savstarpēju vienošanos par saskarsmes nosacījumiem. Tiesas nelemj par bērna uzturēšanas maksājumiem, par to lemj Bērnu uzturēšanas aģentūra (*Child Support Agency*). Vecāki parasti vienojas par to, kuru skolu bērns apmeklēs; ja vienošanās netiek panākta, tiesnesis par to var pieņemt īpašu nolēmumu. Bērns patur savu uzvārdu, ja tiesa nelemj citādi. Tiesa var daļēji liegt kādai pusei izmantot savu vecāku atbildību, pieņemot lēmumu, kurā noteiktas aizliegtās darbības. Tiesa var nolemt arī par bērna pastāvīgu pārcelšanu no tiesas jurisdikcijas un uzvārda maiņu.

Tiesa sagaida, ka vecāki lēmumus pieņem kopā, panākot vienošanos. Ja abiem vecākiem ir vecāku atbildība, tad vecākam, pie kura bērns dzīvo pastāvīgi, jāsaņem vecāka, pie kura bērns nedzīvo (un visu citu personu ar vecāku atbildību), piekrišana bērna izvešanai

uz pastāvīgu dzīvi ārpus Apvienotās Karalistes vai arī jāsāņem tiesas atļauja. Vecāks, pie kura dzīvo bērns, var pārvietoties Anglijas un Velsas teritorijā. Lai mainītu bērna uzvārdu, vajadzīga visu personu ar vecāku atbildību piekrišana vai tiesas izdota atļauja.

Ja tiesa abiem vecākiem piešķir kopīgu aizbildnību pār bērnu, praktiski tas nozīmē, ka bērns dzīvo pārmaiņus pie abiem vecākiem. Tiesa lemj par to, cik ilgu laiku pie katra vecāka bērns dzīvo. Kopīga aizbildnība var ietekmēt maksājamās bērna uzturmaksas apjomu.¹³²

---

¹³² Vecāku atbildība – Apvienotā karaliste. Pieejams:
http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_eng_lv.htm [aplūkots 2016. gada 3.martā]

KOPSAVILKUMS

1. Pastāv sekojoši priekšnosacījumi atsevišķas aizgādības noteikšanai:
  - vecāki dzīvo šķirti un otrs bērna vecāks kopīgās aizgādības tiesības faktiski nerealizē – nerūpējas par bērnu un nepārstāv bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās kā arī neizmanto saskarsmes tiesības ar bērnu;
  - īstenojot kopīgo aizgādību, vecāks ar savu rīcību vai pieņemtajiem lēmumiem ir rīkojies pretēji bērna tiesībām un tiesiskajām interesēm, tādējādi radot apdraudējumu bērna dzīvībai;
  - ir konstatēta vai ir iespējams konstatēt vecāka emocionālu vai fizisku vardarbību pret bērnu;
  - ir konstatēts vai iespējams konstatēt, ka vecāki ilgstošā periodā nav vienojušies par kopīgās aizgādības jautājumiem;
  - vecāki dzīvo šķirti un viens no vecākiem vēlas izbraukt vai ir jau pārcēlies uz pastāvīgu dzīvi ārpus Latvijas.
2. Lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām tiesa var pieņemt pagaidu noregulējumu. No CPL 244.⁵ panta ceturtais daļas noteikumiem izriet, ka pagaidu noregulējums šajā likuma normā noteiktajos gadījumos darbojas līdz sprieduma taisīšanai. Tātad, pagaidu noregulējums, kas tiek noteikts, izskatot lietu pirmajā instancē ir spēkā līdz pirmās instances tiesas sprieduma taisīšanai un to nevar piemērot pēc sprieduma taisīšanas. Šāds regulējums būtu pretrunā likumā noteiktajai atsevišķas aizgādības jēgai un būtībai.
3. Izņēmuma gadījumos tiesa pieprasa atkārtoti noskaidrot bērna viedokli jautājumā par dzīvesvietas izvēli. Tiesas pieprasījums veikt atkārtota bērna viedokļa noskaidrošanu var būt pamatots ar apstākļu maiņu vai ar otra vecāka iebildumiem, ka bērns kategoriski atsakās turpmāk dzīvot pie vecāka, kaut arī tiesas lēmums par atsevišķas aizgādības un dzīvesvietas noteikšanu ir obligāti jāizpilda.
4. Pagaidu aizsardzības līdzeklim, kas piemērots civilprocesa ietvaros, ir cits mērķis. Tas nekādā ziņā neierobežo bāriņtiesu lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu saskaņā ar CL 203. panta pirmo daļu. Bāriņtiesas galvenais pienākums ir noskaidrot, konkrēti

kāda rīcība katrā izskatāmajā gadījumā lēmuma pieņemšanas brīdī ir atzīstama par vislabāko un visatbilstošāko bērna interesēm.

5. Atbilstoši 2011. gada 11. maija Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Latvijā vēl nav ratificēta*, autores piezīme) 31. pantam, lemjot par bērnu aizgādību un saskarsmes tiesībām, tiesām ir jāņem vērā vardarbības gadījumi, uz kuriem attiecas šīs Konvencija.
6. Tiesību normās ir nepieciešams noteikt aizliegumu obligātajiem alternatīvo strīdu risināšanas procesiem, tostarp mediācijai un samierināšanai, ja CPL noteiktajā kārtībā ir piemēroti pagaidu aizsardzības līdzekļi pret vardarbību.
Līdz ar to CPL 148. pantā "Prasības pieteikuma un tam pievienoto dokumentu nosūtīšana atbildētājam" ir nepieciešams veikt grozījumus, papildinot tiesību normu ar (1⁴) daļu sekojošā redakcijā: "Ja tiesa ir piemērojusi kādu no CPL noteiktajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem pret vardarbību, tiesai ir aizliegts piedāvāt pusēm strīda risināšanā izmantot mediāciju" vai "Ja tiesa ir piemērojusi kādu no Civilprocesa likumā noteiktajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem pret vardarbību, tiesai nav jāsūta prasītājam un atbildētājam informācija par iespēju risināt strīdu, izmantojot mediāciju, un par pienākumu noteiktajā termiņā paziņot tiesai, ja viņi piekrīt izmantot mediāciju."
7. Pamatojoties uz viena vai abu vecāku lūguma tiesa lietā par atsevišķas aizgādības noteikšanu var noteikt tiesu psiholoģisko ekspertīzi. Izsakot lūgumu, pusei ir jānorāda sertificēts tiesu eksperts, kas veiks ekspertīzi un jā sagatavo ekspertīzei uzdodamie jautājumi. Tiesa pieņem lēmumu par tiesu psiholoģiskās ekspertīzes veikšanu un aptur tiesvedību. Ņemot vērā, ka lietās, kas skar bērna intereses ir nepieciešamas īpašas zināšanas psiholoģijā, tiesu ekspertīzes slēdziens ir svarīgs pierādījums. Tiesu ekspertu var uzaicināt piedalīties tiesas sēdē kā liecinieku un uzdot viņam jautājumus.
8. CL 178.¹ panta pirmajā daļā ir noteikts, ka tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi. Pie apstākļiem, kad ar pirmās instances tiesas spriedumu ir noteikta sprieduma nekavējoša izpilde daļā par atsevišķas aizgādības noteikšanu, pirmās instances tiesas sprieduma pasludināšanas brīdī bērna vecākam ir nodibināta atsevišķa aizgādība pār bērnu. Līdz ar to šim vecākam ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi, tajā skaitā noteikt dzīvesvietu.

Gadījumos, ja tiesa noteic vienam vecākam atsevišķu aizgādību, tiesas spriedumā nav jānoteic bērna dzīvesvieta pie šī vecāka, jo tas izriet no atsevišķas aizgādības principiem, proti, tam vecākam, kuram tiesa ir noteikusi atsevišķu aizgādību ir brīvas tiesības izvēlēties un noteikt bērna dzīvesvietu.

9. Tiesa, kas taisījusi spriedumu lietā par atsevišķas aizgādības noteikšanu, pamatojoties uz CPL 206. pantu vai CPL 438. pantu, ņemot vērā bērna intereses, un citus svarīgus apstākļus var atlikt sprieduma izpildi līdz likumīgā spēkā stāsies galīgais nolēmums.
10. Ja parādnieks neizpilda tiesas nolēmumu, kas izriet no aizgādības tiesībām, CPL paredz gan civilprocesuālās sekas (tiesas lēmums par naudas soda uzlikšanu līdz 1500 *euro*) gan kriminālatbildību par ļaunprātīgu izvairīšanos no nolēmuma izpildes atbilstoši KL 168. pantam (sods ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu) kā arī atbilstoši CL 203. panta trešajai daļai aizgādības tiesību pārtraukšanu, ja vecāka rīcības rezultātā bērnam ir nodarīts būtisks kaitējums.
11. Lai realizētu efektīvu bērnu tiesību aizsardzību nav pieļaujams, ka par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² pantā norādīto pārkāpumu persona netiek saukta pie administratīvās atbildības sakarā ar noilguma iestāšanos, jo tādējādi netiek sasniegts Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā noteiktais mērķis.
Līdz ar to Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 37. pantā ir nepieciešams veikt grozījumus, papildinot 37. pantu ar piekto daļu sekojošā redakcijā: “Lietvedību administratīvā pārkāpuma lietā par 172.² pantā izdarīto pārkāpumu – fiziska un emocionāla vardarbība pret bērnu, izbeidz, ja 24 mēnešu laikā no administratīvā pārkāpuma lietas uzsākšanas dienas nav pieņemts lēmums par soda piemērošanu.”
12. Bāriņtiesas funkcijas ir jāpaplašina, uzliekot par pienākumu bāriņtiesas pārstāvim bērnam izskaidrot tiesas procesu un regulāri informēt bērnu par lietas izskatīšanas gaitu un gala iznākumu. Bērna vislabākajās interesēs ir visas tiesvedības gaitā iegūt uzticības personu, kas ne tikai tiesu informēs par bērna viedokli un bērna emocionālo stāvokli, bet arī novērsīs bērna tiesību un interešu aizskārums no vecāku puses. Ja bāriņtiesas pārstāvis būs bērnam pazīstama persona un viņa interešu aizstāvis visā tiesvedības procesa laikā, tiesas sprieduma piespiedu izpildes būs bērnam saudzējošāka.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Grāmatas

1. Čakste K., Civiltiesības. Lekcijas. Raksti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011
  2. Garsvāne S., Kamenska A., Leimane I., Levits E., Mits M., Muižnieks N., Tāre I., Ziemele I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: Izdevniecība SIA "Izglītības soļi", 2000
  3. Sinaiskis V. Civiltiesības I. Vispārējie civiltiesību pamati. Rīga: Akc. Sab. "Valters un Rapa", 1935, 167. lpp.
  4. Valters p. , Valsts un tiesību vēsture: jēdzienos un terminos. 2. papildinātais izdevums. Rīga: SIA Divergens, 2001, 213.lpp.
  5. Vēbers J. Latvijas Civillikums cauri visam mūžam. Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības. Rīga: "Mans īpašums", 2000
  6. Vītiņš V. Vispārējais tiesību pārskats. Otrais izdevums. Rīga: SIA "Verdikts", 1993
  7. Diduck A., Family Law, Gender and the State: Text, Cases and Materials, ed.by Oxford and Pottland, Oregon, 2006, p. 386
  8. Edwards S., Welstead M. Book:Core Text series. Family law, ed.by Padfield N. Oxford University Press. London. 2006., p. 207.
  9. Kilkelly U. The right to respect for private and family life: A guide to the implementation of Article 10. of the ECHR. 2003.
- Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/resursi/rokasgramatas/> [aplūkots 2016. gada 1.martā]
11. Roagna I. Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights. 2012. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/resursi/rokasgramatas/> [aplūkots 2016. gada 20.februārī]

Atsevišķi raksti grāmatu ietvaros vai internetā

1. Kucina I. Latvijas tiesu prakse bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas lietās. Grām.: Aktuālās tiesību realizācijas problēmas. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 144.-155.lpp.
2. Dupate K., Reine I. 110.Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011

Periodika

- 1.Levits E. Izvērstas Satversmes preambulas iespējamā teksta piedāvājums un komentārs. Jurista Vārds, 2013. 23.februāris, nr. 39. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/260080-izverstas-satversmes-preambulas-iespejama-teksta-piedavajums-un-komentars/> [aplūkots 2014.gada 10.oktobrī]
- 2.Krūmiņa V., Efektīvu līdzekļu ieviešana bērnu tiesību pārkāpumu novēršanā. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2011 maijs, nr.2.

Pieejams:

http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/ATBiletens10_web.pdf [aplūkots 2016. gada 3. martā]

3. Neimanis J., Objektīvās izmeklēšanas princips, Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens. 2015.aprīlis, nr.10.

Pieejams:

http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/ATBiletens10_web.pdf [Aplūkots 2016. gada 6.martā]

4. Vucāne M., Bāriņtiesa: vai vecās pagasttiesas pinekļos. Jurista Vārds, 2015. 5.maijs, nr.18, 23.-29.lpp.

Normatīvie akti

1. 1948. gada 10. decembra ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: Starptautiskais dokuments.
Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> [Aplūkots 2016. gada 3. martā]
2. ANO Bērna tiesību deklarācija: Starptautiskais dokuments.
Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/berndekl.htm> [Aplūkots 2015. gada 6. martā]
3. 1989. gada 20. novembra ANO Bērnu tiesību konvencija: Starptautiskais dokuments.
Pieejams: <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150> [Aplūkots 2016. gada 23.februārī]
4. 1996.gada 19.oktobra Hāgas Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem: Starptautiskais dokuments.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=67808> [Aplūkots 2016. gada 23.februārī]
5. Eiropas savienības pamattiesību harta: Starptautiskais dokuments.
Pieejams:<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT> [aplūkots 2015. gada 10. aprīlī]
6. 1980. gada 20. maija Eiropas Konvencija par nolēmumu atzīšanu un izpildi par bērnu aizbildnību un bērnu aizbildnības atjaunošanu: Starptautiskais dokuments.
Pieejams: <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1180> [aplūkots 2016. gada 23. februārī]
7. 1996. gada 25. janvāra Eiropas Padomes Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=7164> [aplūkots 2016. gada 23. februārī]
8. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām: Starptautiskais dokuments.
Pieejams: <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705> [aplūkots 2016. gada 23. februārī]
9. Padomes regula (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu: Starptautiskais dokuments.

- Pieejams:
http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/oj_1338_20031223_lv.pdf
10. Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 28. maija Regula (EK) Nr. 1206/2001 par dalībvalstu tiesu sadarbību pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās: Starptautisks dokuments.
- Pieejams:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32001R1206> [aplūkots 2016. gada 3.marts]
11. 2011. gada 11. maija Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Stambula: Starptautisks dokuments. Latvijā nav ratificēts.
- Pieejams:
http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/stambulas_konvencija_02_11.15.pdf [aplūkots 2016. gada 23.februārī]
12. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr.43
13. Grozījums Latvijas Republikas Satversmē: LR likums.
- Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/267428-grozijums-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 2016. gada 2. janvārī]
14. Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: LR likums.
- Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/50292-grozijumi-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 2016. gada 2. janvārī]
15. Grozījums Latvijas Republikas Satversmē: LR likums. Pieejams:
<http://likumi.lv/ta/id/124957-grozijums-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 2016. gada 2. janvārī]
16. Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2016. gada 3. janvārī]
17. Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību: LR likums.
- Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57034> [aplūkots 2016. gada 3. janvārī]
18. Grozījumi Civillikumā: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/69563-grozijumi-civillikuma> [aplūkots 2016. gada 3. janvārī]
19. Grozījumi Civillikumā: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/253623-grozijumi-civillikuma> [aplūkots 2016. gada 3. janvārī]
20. Civilprocesa likums: LR likums.
- Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2016. gada 2.martā]
21. Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/144415-grozijumi-civilprocesa-likuma> [aplūkots 2016. gada 6. aprīlī]
22. Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums.

- Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/256584-grozijumi-civilprocesa-likuma> [aplūkots 2016. gada 3. martā]
23. Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums.
Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/277887-grozijumi-civilprocesa-likuma> [aplūkots 2016. gada 13. martā]
24. Krimināllikums: LR likums. Pieņemts 17.06.1998., stājās spēkā: 01.04.1999.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī]
25. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/277896-grozijumi-kriminallikuma> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī]
26. Par Hāgas 1961. gada 5. oktobra Konvenciju par iestāžu pilnvarām un tiesību aktiem, kas piemērojami attiecībā uz bērnu aizsardzību: LR likums. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=13743> [aplūkots 2016. gada 11. aprīlī]
27. Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem: LR likums.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=54891> [aplūkots 2016. gada 11. aprīlī]
28. Par Eiropas Padomes Konvenciju par bērnu tiesību piemērošanu: LR likums.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=7164>
29. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=49096> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī]
30. Par bāriņtiesām un pagasttiesām: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/38050-par-barintiesam-un-pagasttiesam> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī]
31. Bāriņtiesu likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=139369> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī]
32. Grozījumi Bāriņtiesu likumā: LR likums.
Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/277888-grozijumi-barintiesu-likuma> [aplūkots 2016. gada 10. aprīlī]
33. Tiesu izpildītāju likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68295> [aplūkots 2016. gada 12. aprīlī]
34. Imigrācijas likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68522> [aplūkots 2016. gada 3. martā]
35. Iedzīvotāju reģistra likums: LR likums.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=49641> [aplūkots 2016. gada 4. martā]
36. Personu apliecināšanu dokumentu likums: Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=243484> [aplūkots 2016. gada 4. martā]
37. Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likums: LR likums.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=253442> [aplūkots 2016. gada 4. martā]
38. Par iedzīvotāju ienākuma viedokli: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=56880> [aplūkots 2016. gada 14. martā]

39. Noteikumi par Iedzīvotāju reģistrā iekļaujamo ziņu apjomu: Ministru kabineta 2013.gada 9.jūlija noteikumi Nr. 378.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=258187>.
40. Noteikumi par civilstāvokļa aktu reģistriem: Ministru kabineta 2013.gada 3.septembra noteikumi Nr.761. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=259879>
41. Bāriņtiesas darbības noteikumi: Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr. 1037.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=150736> [aplūkots 2016. gada 9.aprīlī]
42. Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr. 1037 “Bāriņtiesas darbības noteikumi”: Ministru kabineta 2015. gada 15. decembra noteikumi Nr. 739.
Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/278778-grozijumi-ministru-kabineta-2006-gada-19-decembra-noteikumos-nr-1037-barintiesas-darbibas-noteikumi-> [Pieejams 2016. gada 11.aprīlī]
43. Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām: Ministru kabineta 2009.gada 22.decembrī noteikumi Nr.1613.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=202912> [aplūkots 2016. gada 14. aprīlī]
44. Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību: Ministru kabineta noteikumi Nr.161.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=265314> [aplūkots 2016. gada 11. aprīlī]
45. Kārtība, kādā bērni šķērso valsts robežu: Ministru Kabineta 2010. gada 3. augusta noteikumi Nr.721. Pieņemts: 03.08.2010., stājas spēkā: 14.08.2010.
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=214902>[aplūkots 2016. gada 14. aprīlī]

Juridiskās prakses materiāli

1. ECT lēmums Paradis v.Germany. 4783/03, 06.02.2003; ECT spriedums Hansen v.Turkey. 36141/97
2. Par Civillikuma 155. panta sestās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un Eiropas Konvencijas par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, 4. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums 2004.gada 11.oktobra LR Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2004-02-0106. Latvijas Vēstnesis, 2005. 12.oktobris, nr.161. Satversmes tiesa Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=94831>
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums “Par ģimenes tiesību normu piemērošanu” (2007.). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas/> [aplūkots 2016. gada 14. februārī]
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojums “Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērniem” (2012.) Pieejams:

- <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas/> [aplūkots 2016. gada 20. februārī]
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo tiesas tiesu prakses vispārinājums “Administratīvo tiesu prakse lietās par bāriņtiesu lēmumiem”, 2014., Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/administrativajas-tiesibas/> [aplūkots 2016. gada 10. martā]
  6. Rīgas rajona tiesas 2014. gada 4. jūlija spriedums Civillietā Nr. C33398413
  7. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014. gada 27. augusta spriedums Civillietā Nr. C3235213
  8. Limbažu rajona tiesas 2014. gada 30. oktobra spriedums Civillietā Nr.C21048314
  9. Rīgas rajona tiesas 2013. gada 20.decembra lēmums Civillietā Nr.C33404713
  10. Rīgas rajona tiesas 2015. gada 15. aprīļa spriedums Civillietā Nr.C33404713
  11. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015.gada 14. jūlija lēmums Civillietā Nr.C33404713
  12. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 23.septembra spriedums Civillietā Nr.C33404713
  13. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 27.oktobra lēmums Civillietā Nr.C33404713
  14. Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijas 2016. gada 30.marta Rīcības sēdes lēmums Civillietā Nr.C33404713
  15. Limbažu rajona tiesas 2014. gada 6. jūnija lēmums lietā Nr.3-12/12-14.
  16. Limbažu rajona tiesas 2014. gada 30.oktobra spriedums Civillietā Nr. C21048314
  17. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 2014. gada 2.septembra lēmums Civillietā Nr.C29654814
  18. Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 2015. gada 16.jūlija spriedums lietā Nr.A420139515
  19. Administratīvās apgabaltiesas 2015. gada 29.decembra spriedums lietā Nr.A420139515
  20. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnešu kolēģijas 2016. gada 14. aprīļa Rīcības sēdes lēmums lietā Nr.A420139515
  21. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2015. gada 27.aprīļa lēmums lietā Nr.129047115
  22. Rīgas domes Administratīvās komisijas Bērnu lietu apakškomisijas 2015. gada 17. jūnija lēmums Nr.D57 24-42-4
  23. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 2016. gada 21.janvāra lēmums Civillietā Nr.C29539415
  24. 2012.gada 26.oktobra spriedums lietā Nr. A420767110 SKA-738/2012. Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/.../738-ska-2012.doc [aplūkots 2015. gada 14.martā]

Dažādi

1. Pētījums ģimenes tiesībās Civillikuma ģimenes tiesību daļas modernizācijai (2008.) Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi> [aplūkots 2015. gada 1. janvārī]
2. Biežāk uzdotie jautājumi par Eiropas Padomes Stambulas konvenciju.
Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/news/id/6942> [aplūkots 2016. gada 20.martā]
3. Likumprojekta „Grozījumi Civilprocesa likumā” (Pieņemts: 13.02.2014., stājās spēkā: 31.03.2014.) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/7B8AEA1CC9C8588EC2257B35002E8BCE?OpenDocument> [aplūkots 2016. gada 3.martā]
4. Anotācija likumprojektam grozījumiem Civilprocesa likumā: LR likums. (Pieņemts: 29.10.2015., stājās spēkā: 03.12.2015.)
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/C94EBD7F31BB80F2C2257DA40043B59A?OpenDocument> [aplūkots 2016. gada 4. martā]
5. Anotācija likumprojektam Grozījumi Krimināllikumā: LR likums (Pieņemts: 29.10.2015., stājās spēkā: 03.12.2015.)
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/945D99DD5A3969EBC2257DE3004B422E?OpenDocument>
6. Likumprojekta “Grozījumi Bāriņtiesu likumā” (Pieņemts: 29.10.2015., stājās spēkā: 03.12.2015.) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/943EFB0837727F00C2257DA4004365E7?OpenDocument>
7. Metodiskie ieteikumi “Bērna vislabākās intereses”. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4063&page= [aplūkots 2016. gada 3.februārī]
8. Pētījums “Pret sievietēm vērstas vardarbības apkarošana.” Cilvēktiesību ģenerāldirektorāts Strasbūra, 2006.
Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/dzimumu_lidztiesiba/situacija_latvija/ep_var_d_apk_lv.pdf [aplūkots 2016. gada 1.martā]
9. Vardarbība pret sievietēm — ES mēroga apsekojums. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2014. gads. Pieejams: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_lv.pdf [aplūkots 2016. gada 1. martā]
10. Konceptuāls ziņojums „Par Latvijas pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu

- Pieejams: http://www.lm.gov.lv/text/2106_[aplūkots 2016. gada 15. martā]
11. Latvijas Republikas konsolidētais (trešais, ceturtais un piektais) kārtējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 20.novembra Konvencijas par bērna tiesībām izpildi Latvijā laika posmā no 2004.gada 1.janvāra līdz 2012.gada 30.jūnijam.
Pieejams:
www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/atknbie.doc [aplūkots 2016. gada 4.janvārī]
  12. “Par mediācijas izmantošanu bāriņtiesas darbā” Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas metodiskos ieteikumus par mediācijas izmantošanu bāriņtiesas darbā. Pieejams:
http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=4027 [Aplūkots 2016. gada 6.martā]
  13. Bērnu tiesības. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/cilvektiesibas/bernu-tiesibas/> [aplūkots 2015. gada 10. martā]
  14. Latvijas Republikas tiesībsarga 2015.gada ziņojums.
Pieejams:
http://www.tiesibsargs.lv/files/content/zinojumi/Tiesibsarga_2015_gada_zinojums.pdf
[Aplūkots 2016. gada 6.martā]
  15. Latvijas Republikas Tiesībsarga 2011.gada ziņojums bērnu tiesību jomā.
Pieejams:http://www.tiesibsargs.lv/files/content/Tiesibsarga%20Bernu%20tiesibu%20jomas%20gada%20zinojums_2011.pdf[Aplūkots 2016. gada 6.martā]
  16. Haružika A. “Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu bērnu tiesību jomā analīze”. Tiesībsarga biroja pētījums. 2013.
Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/resursi/petijumi/> [aplūkots 2016. gada 2. martā]
  17. Tallija A. un Elīna Ālere E. Pētījums “Sieviešu un bērnu tiesību īstenošana laulības šķiršanas gadījumos Latvijas tiesu praksē”. 2006. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/resursi/petijumi/> [aplūkots 2016. gada 6.martā]
  18. Bērniem draudzīga tiesu sistēma – speciālistu viedokļi un pieredze. 2015. Pieejams:
<http://at.gov.lv/lv/resursi/rokasgramatas/> [aplūkots 2016. gada 6.martā]
  19. Vecāku atbildība – Igaunija.
Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_est_lv.htm [aplūkots 2016. gada 3. martā]
  20. Vecāku atbildība – Vācija.
Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ger_lv.htm [aplūkots 2016. gada 3.martā]
  21. Vecāku atbildība – Beļģija.
Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_bel_lv.htm [aplūkots 2016. gada 03. martā]
  22. Vecāku atbildība – Itālija.

Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ita_lv.htm [aplūkots
2016. gada 3. martā]

23. Vecāku atbildība – Apvienotā karaliste.

Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_eng_lv.htm [aplūkots
2016. gada 3. martā]

Maģistra darbs **VIENA VECĀKA ATSEVIŠĶAS AIZGĀDĪBAS NODIBINĀŠANA, PROBLĒMAS UN TIESU PRAKSE** izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: *Anītra Vanaga* _____ **26.04.2016.**

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītājs: *Inese Lībiņa-Egner, Dr. iur.* _____ **_____ .2016.**

Recenzents: _____

Darbs iesniegts _____.

Kvalifikācijas darbu pārbaudījumu komisijas sekretārs: _____

Darbs aizstāvēts pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2016. prot. Nr. _____

Komisijas sekretārs(-e): _____